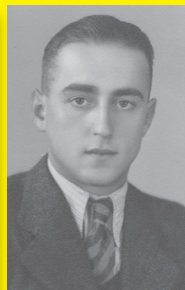

Heemkundige Kring De Vierschaar VZW

HEEMKUNDIGE KRING
DE VIERSCHAAR vzw
Wachtebeke & Sint-Kruis-Winkel

JAARBOEK

49

2016

Dit jaarboek wordt uitgegeven met de steun van de gemeente Wachtebeke, Heemkunde Oost-Vlaanderen, cultuuroverleg Meetjesland (Comeet) en ArcelorMittal.

Het lidmaatschap van de heemkundige kring De Vierschaar vzw bedraagt € 12 per jaar, eventueel verhoogd met de verzendingskosten van het jaarboek. Voor dit bedrag ontvangt men 3 tijdschriften (maart, juni en september) en het jaarboek (december). Het lidmaatschap wordt vooraf betaald, en vernieuwd bij levering van het jaarboek. Losse tijdschriftnummers kosten € 1, het jaarboek € 12. Lidmaatschap geeft ook recht op gratis ontlending van boeken en heemkundige tijdschriften uit het documentatiecentrum.

Rekeningnummer van De Vierschaar vzw: IBAN BE09 4482 5943 2157.

Het praatcafé van de heemkundige kring, genaamd De Dhust, is gelegen in de oostelijke vleugel van het oude rusthuis De Mey (zijingang) en is toegankelijk elke eerste zondag van de maand, tussen 10 en 13 uur. Tijdens deze periode zijn ook het documentatiecentrum en de tentoonstellingsruimte toegankelijk.

Het werkgebied van de heemkundige kring De Vierschaar vzw bestrijkt de gemeente Wachtebeke en de Gentse deelgemeente Sint-Kruis-Winkel.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gekopieerd of op een andere wijze worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder de schriftelijke toestemming van de auteur(s).

De auteur(s) is (zijn) verantwoordelijk voor de door hen geschreven teksten.

Met de steun van:

comeet
erfgoedcel meetjesland

Vlaanderen
verbeelding werkt

ArcelorMittal

/2016/

© 2016 Heemkundige Kring De Vierschaar vzw

WERELDOORLOG I

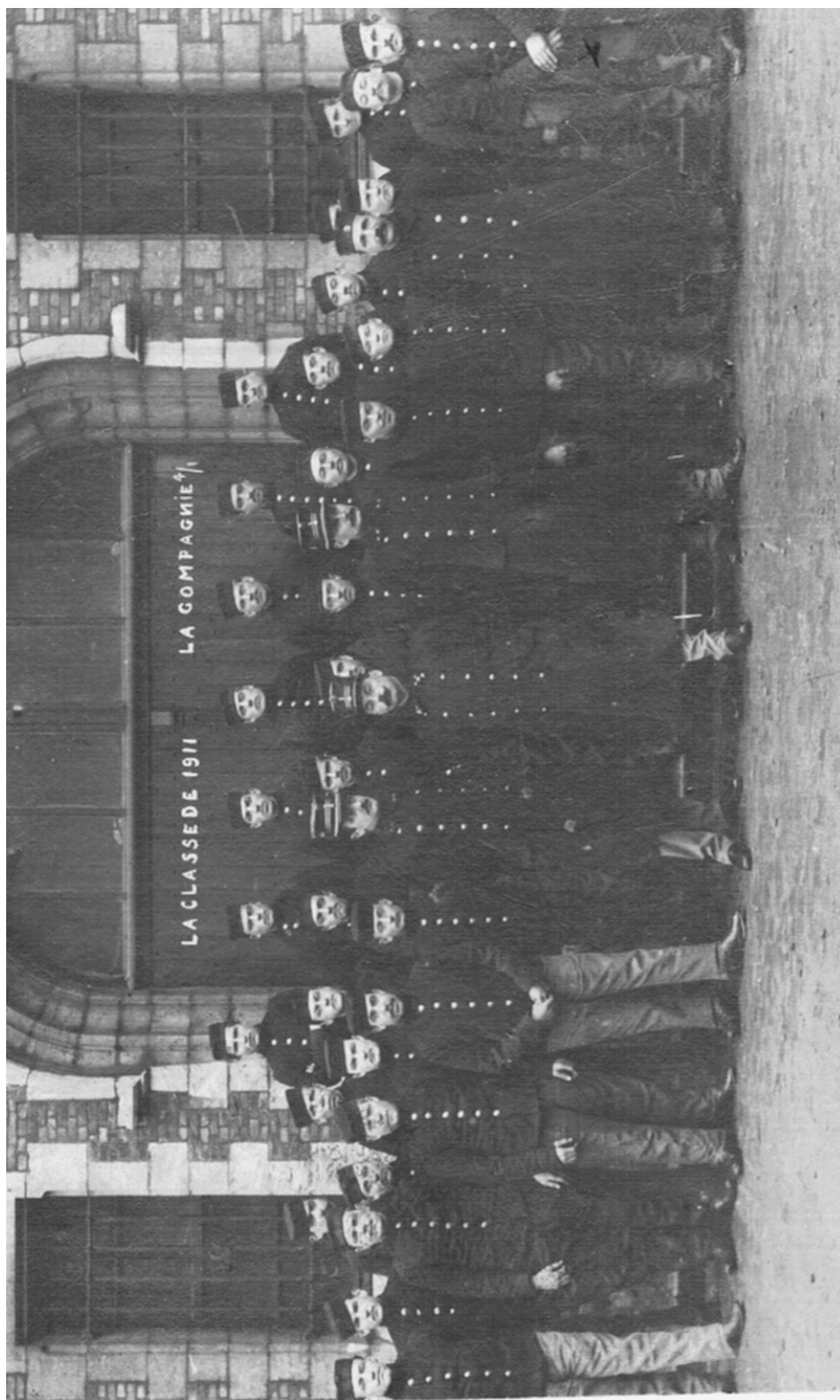

**WACHTEBEKENAAR
ALFONS CREVE
(°22 april 1891)**

Gesneuveld te Kaaskerke 08/09/1916

Begraven te Steenkerke 09/09/1916

**door Maurits Creve
(m.m.v. Guy Hoebeke)**

Alfons Creve staat op de eerste rij, uiterst rechts (gemarkt met kruisje op rechterbeen) – Foto Maurits Creve

WACHTEBEKENAAR ALFONS CREVE (°22-4-1891)

Gesneuveld te Kaaskerke 08/09/1916

Begraven te Steenkerke 09/09/1916

Zoon van Creve Aloysius(Wies), landbouwer en ere-schepen, Wachtebeke Langelede, en Hesters Stephania. Aloïs Creve was de grootvader van huidig redactielid van de heemkundige Kring Wies Creve en van lid Maurits Creve.

Korte samenvatting

Alfons deed 18 maanden legerdienst 1911-1913 als soldaat 2e klas. Hij werd opgeroepen één maand na zijn legerdienst in 1913 voor een staking te Gent. Hij kreeg zijn oproepingsbevel voor de oorlog op **1 augustus 1914** en sneuvelde op **8 september 1916**.

Na de aftocht van aan de zuidelijke oever van de Nete tussen Rumst en Duffel, nam de 2e Linie de algemene verdediging aan de IJzer op zich, vanaf kilometerpaal 9 tot het midden van de bocht van Tervate. Op deze laatste verblijfplaats werd hardnekkige, blijvende weerstand geboden aan de spoorlijn Diksmuide-Nieuwpoort (1915-1916). Alfons is gesneuveld in de nabijheid van de beruchte Dodengang te Kaaskerke. Hij werd gedecoreerd met het Oorlogskruis met palm, met de Brevet IJzermedaille en met het Kruis van Ridder in de Leopoldsorde.

HET VERHAAL VAN ALFONS CREVE ¹

De 1ste legerdivisie, waartoe het 2de Linieregiment behoorde,² had als thuisstad Gent (Leopoldskazerne). Bij het uitbreken van de oorlog vertrekt dat

1. Aansluitend op het artikel “Wachtebeke in de Eerste Wereldoorlog – C. Aan het front – 1. Gesneuveld voor het Vaderland – Verhaal verteld door Bertha Creve”, jaarboek H.K. Oud-Wachtebeke 1984 (blzn. 62-82). Verzameld door G. Hoebeke.
Ook aansluitend op het artikel “Wachtebeke in de Eerste Wereldoorlog – Deel III Gesneuveld voor het Vaderland en. Strijdend voor het Vaderland”. – Hoofdstuk VIII – Alfons Creve: Belevissen aan het front”, jaarboek H.K. Oud-Wachtebeke 1985 (blzn. 62-74). Verzameld door G. Hoebeke
2. Bij het begin van de oorlog werd het 2de Linieregiment gesplitst. Het vormde samen met het 22ste Linieregiment de 2de gemengde brigade. Naast de infanterie (voetvolk) waartoe Alfons Creve behoorde bestond een gemengde brigade ook uit een compagnie mitrailleurs, een groep artillerie en een peloton gendarmerie. Begin augustus 1914, bij het uitbreken van de oorlog wordt gans de 1ste legerdivisie naar TIENEN gezonden.

2de Linie om halfzes 's morgens richting Tienen per trein via Mechelen. De soldaten stappen af in Grimde bij Tienen en verblijven in de bosjes in de nabijheid van de kerk van Hakendover. Op dat moment regent het dat het giet. Het Belgisch leger is niet goed georganiseerd en op dat moment weten de officieren zelfs niet goed hoe het verder moet verlopen. In alle geval was het slapen met dezelfde kleren aan en het geweer in de hand.

Op 11/08 waren ze nog altijd in de omgeving van Tienen, meer bepaald in Kuntich. Nadien meer in het bijzonder langs de steenweg Tienen-Diest.

Op 18/08 is er een zeer zwaar gevecht met de Duitsers te Sint- Magriete-Houtem, maar de compagnie van Alfons kwam maar 's namiddags toe ter ondersteuning. Eigenlijk te laat, want het gevecht was al gevoerd door het 22ste Linieregiment. Er vielen veel doden langs beide zijden: 1250 Belgische soldaten en 23 officieren. Het was een hete dag voor het Belgische leger. Ze moesten zich onverwijd terugtrekken.....maar die dag was inderdaad ook de zon van de partij. Heel warm en weinig wind. Verder op de dag kreeg het 2de Linie het zwaar te verduren te Vissenaken waar het de aangelegde loopgraven verdedigde.

Nadien trok het 2de Linie langs Neerwinden en Mechelen naar Duffel waar Alfons met zijn kameraden onderkomen zocht in een papierfabriek en waar ze konden genieten van een welverdiende rust op tonnen zacht papier.

Op 28/08 was het 2de Linie in Boom en vertrokken ze langs Lokeren, Overmere en Temse terug naar Duffel om op **11/09** door de bossen van Schiplaken heen de Duitsers aan te vallen tussen de Zenne en het kanaal van Leu-

ven, maar ze slaagden er niet in om de geduchte stelling Kampeelaar, Wippen-dries en Elewijt te overmeesteren.

Begin oktober 1914 verdedigde het 2de Linie samen met het 22ste de zuidelijke oever van de Nete tussen Rumst en Duffel.

Dan is er sprake dat ze de **forten** moeten gaan **verdedigen rond Antwerpen**. Ze zijn gearriveerd aan de verschansingen van Kontich. Alfons schrijft thans voor het eerst dat hij zoveel verwoestingen heeft gezien dat hij het niet beschrijven kan. Over de gevechten, de zwaargewonden en de doden rept hij met

geen woord. Nadien is gebleken dat hij zijn thuisfront NOOIT heeft willen verontrusten.

Na Kontich gaat het te voet naar Beveren-Waas en Sint-Niklaas. De mannen marcheerden vuil en moe, zonder juist te weten waar het allemaal naartoe moest, langs de Vlaamse wegen dichtbij het vrije Nederland met 10.000 vluchtelingen. De marsen waren lang : 8 uren aan één stuk met viermaal een rustpauze van 10 minuten en met weinig eten. Sommige dorpelingen boden af en toe eten aan de soldaten van hun eigen schaarse voorraad. Duizenden soldaten maakten van die gelegenheid gebruik om naar het nabije Nederland te vluchten waar ze geïnterneerd werden.³ Anderen werden krijgsgevangenen gemaakt. Maar “ vluchten “ zat er voor Alfons niet in.

De eerste week van oktober konden ze in Sint-Niklaas de trein nemen naar Lokeren, Gent-Dampoort, Brugge, Oostende.....

Op 10 oktober was Alfons reeds gearriveerd in Stalhille. Nog goed bijtijds want voor de Franse, Britse en overige Belgische troepen was het werkelijk vluchten tijdens de nacht van **11 op 12 oktober**.

Op 13 oktober wappert de Duitse vlag reeds op het Gentse stadhuis.

Op 14 oktober is Alfons in Ichtegem, zonder verdere gegevens. Daarna moet hij de wacht doen in Middelkerke aan zee. Er wordt hun op die dag een spoedige rust beloofd in Frankrijk.

Maar op **18 Oktober** barstte de Duitse aanval in alle hevigheid los. Het geschut was meedogenloos. De stad Nieuwpoort werd aan stukken geschoten. Er sneuvelden veel Belgische soldaten.

Op 22 oktober staken de Duitsers tussen Tervate en Schoorbakke de IJzer over en vestigden een bruggenhoofd op de westelijke oever van de rivier, waarbij er werkelijk lijf aan lijf werd gevochten en weeral honderden Belgische soldaten sneuvelden. De verdedigingslinie aan de IJzer moest kost wat kost behouden blijven (Legerorder van Koning Albert op 15/10/1914), maar deze hield ternauwernood stand, dankzij het lange afstandsgeschut van Britse oorlogsschepen, o.a. vijf kruisers die enorme obussen konden afvuren tot meer dan 30 km in het binnenland.

Op de avond van **25 oktober** is het Belgisch leger teruggedrongen tot achter de spoorlijn Nieuwpoort-Diksmuide.

Op 26 oktober werd op onverklaarbare wijze het Duitse offensief stopgezet. Op dat ogenblik kwam het plan van “de onderwaterzetting” in werking. Dankzij jurist-historicus Feys en de opzichter bij de Noordwatering, Cogge, werd Veurne-Sas geopend op **28/10/1914**. De avond nadien vergezelden Genietroepen de Nieuwpoortse binnenschipper Hendrik Geeraert naar het verlaat van de Noordvaart om in de struiken de verborgen zwengels open

---

3. Zie ook het artikel in het jaarboek 1984- 1985 waarin verwezen wordt naar de soldaten die in Overslag over de grens gingen en hun geweer op een hoop moesten gooien.

te draaien. Iedereen kent het verdere verloop. 700.000 kubieke meter water liepen naar de vlakte. De Duitsers probeerden 's anderendaags nog een hevige aanval. Ze konden Pervijze nog innemen, maar na enkele uren moesten ze zich terugtrekken voor het wassende water, niet wetende wat er aan de hand was.

Op **08/12/1914** is Alfons in De Panne, alhoewel een kaart van hem is toegekomen vanuit Sas van Gent. Veel briefwisseling werd meegegeven en verstuurd langs Holland dat toentertijd niet in oorlog was met Duitsland.

Van **10/12/1914 tot 20/01/1915** is Alfons in Adinkerke. Het wordt langs om moeilijker om de reisroute van Alfons te volgen. De soldaten kunnen praktisch niet meer corresponderen met hun familie en vrienden. Het is hen trouwens verboden de plaats van hun verblijf te vermelden en er is censuur ingesteld.

Kort nadien moet Alfons verplaatst zijn langs de voornaamste verdedigingslijn aan de IJzer zoals hierboven beschreven, want op **10/02/1915** schrijft hij dat het gevecht aan de IJzer reeds lang vergeten is, maar dat hij niet mocht schrijven waar hij was. Diksmuide was in handen van de Duitsers en die hadden aldaar een immense bunker opgebouwd. De beide frontlinies waren slechts door de IJzer gescheiden en op sommige plaatsen waren ze amper 300 meter van elkaar verwijderd. Deze sector, waar Alfons vertoefde, was de gevaarlijkste van het gehele front.

In de nacht van **9 op 10 mei** werden door de Belgische soldaten plots aanvallen gedaan op de petroleumtanks van de Duitsers ten noorden van Diksmuide. Het doel was bijna bereikt, maar uiteindelijk moesten de Belgen terugtrekken zonder resultaat en kostte die aanval het Belgische leger 135 doden om niet te spreken van de gewonden.

Nadien werd het IJzerfront relatief rustig. "Men grave zich in en verroere niet!". Beide frontlinies zaten vast. Niemand boekte vooruitgang. Moede-loosheid sloeg toe. Dagelijks was het wel oppassen om niet in een hinderlaag te vallen tijdens de opdrachten.

Op **22 juli 1915** is Alfons nog in de loopgraven, want in een overgesmokkelde brief schrijft hij dat het weer en de daarmee gepaard gaande droogte zeer gelegen komen voor de loopgraven in het laag liggende land en dat hij wagens nieuws heeft over het front... Vanaf die datum is er praktisch geen nieuws meer te vernemen van Alfons over het front. Alleen worden in de overgebrachte brieven mededelingen gedaan over gezondheid en worden de groeten gedaan. Het zal zo blijven tot in 1916. De sector Steenstrate, ten zuiden van Lo, was beter gelegen. Daar zochten onze soldaten dekking achter het riviertje van de Ieperlee. Soms konden de soldaten daar naartoe om uit te rusten na dagen van strijd. Als er niet gevochten werd moesten ze zich bezig houden met graven, spitten, prikkeldraad spannen en loopgraven aanleggen.

De 1ste lijndienst, die vier dagen duurde, was de gevaarlijkste en de moeilijkste. Die voorste linies lagen constant onder mitrailleur- en kanonnenvuur. Alle werk gebeurde meestal 's nachts zoals patrouilles, verkenningstochten, ravitaillering, en levering van munitie in weer en wind. Wanneer de etensploeg in het donker werd beschoten, verdwaalde of in het water viel, had de eenheid een dag lang geen eten.

Om de drie weken wisselde het regiment van sector en was er een rustpauze. Dat was natuurlijk verlof. Er werd dan kaart gespeeld. Voor Alfons was dat wiezen (whist), bollen en zelfs biljarten. Door anderen werden er boeken gelezen, brieven geschreven en in de zomermaanden gevoetbald en gezwommen. Ook was er goed contact met de omliggende boeren en de dorpelingen. Alfons bracht zelfs meermaals bezoek aan een kranige 100-jarige. Bovendien waren er ook verscheidene bekenden van zijn eigen gemeente of omgeving. Maar zulke verloven duurden niet lang. Al spoedig kwamen ze terug in de drassige vlakte van het oorlogsveld. Het was een ongunstig aanvalsterrein.

Honderden hectaren ondergelopen weiland en zompig land, doorsneden door diepe vaarten. De soldaten liepen er in gescheurde tenue en op klompen rond. De vooruitgeschoven posten waren moeilijk te bereiken, enkel langs mijlenlange plankieren. Velen waren op sommige momenten uitgeput en het moraal was tot een dieptepunt gezakt. Tienduizenden zandzakken moesten regelmatig aangevoerd worden. Zich verschansen deden ze in benauwde hollen of door wanden uit te graven die ze met lappen tentzeil bedekten en die ze ondersteunden met materiaal van kapotgeschoten huizen en schuren. Bovendien ontstonden er ook vele ziekten zoals tyfus, dysenterie, bronchitis, longontsteking, griep - voortkomende van de kou - en was er ongedierte en bevuild water.

In 1915 viel er ook veel regen en zo liepen veel van die schuilplaatsen onder water zodat ook de piotten soms tot hun middel in het water stonden.

Men kan zich voorstellen wat dit in de winter moet geweest zijn! De soldaten kropen kreunend bij elkaar in hun onverwarmde schuilplaatsen terwijl menig schildwacht in zijn slaap halfdood vroom. Ondertussen brokkelde het bekende landschap verder af. De toren van Oud Stuivekenskerke, die als uitkijkpost diende, verdween. Ook het station van Kaaskerke en de kerk van Lampernisse en het gehucht Steenstrate.

Vanaf de lente van 1915 was er meer aandacht voor de verzorging en hospitalisatie. Ook de voedselbedeling werd beter, hetgeen het stelen door sommige soldaten tegenhield. Maar veelal kwamen de veldkeukens te laat. Ook werden er douches opgericht waar de soldaten zich konden wassen, hun kleren herstellen en ontsmetten.

Op **24 juni 1916** krijgt Alfons aan het front bezoek van zijn neef Leon De Schepper die tot het 23ste Linie behoort. Deze had voorheen vrijwillig dienst genomen in een opleidingskamp in Frankrijk. Alfons behoorde tot het 2de Linieregiment met thuisstad GENT. Dat behoorde samen met het 3de en 4de Linie tot de 1ste legerdivisie.

Alfons vertoefde meermaals in verscheidene gevechtssectoren zoals Ramskapelle, Pervijze, St. Jacobskapelle, Diksmuide (met de Dodengang), Noordschote (met Driegrachten), Boezinge en Langemark, want iedere legerafdeling moest een sector gedurende enkele maanden bezetten om daarna wat rust te krijgen en nadien een andere sector in te nemen. Zo kwam hij soms ook terecht in Veurne of De Panne. Ook zijn ze over de IJzer gegaan voor bijzondere opdrachten. Dit gebeurde met een vlot of over een éénmanspasserelletje. Alfons schrijft niets over de gasaanvallen met “Yperiet” (mosterdgas) te Steenstrate of Langemark. Tijdens die aanvallen moesten de soldaten voor de mond een vierkant lapje goed binden doordrenkt met hyposulfiet of een micabril gebruiken.

In 1916 waren de verdedigingswerken ver gevorderd zodat de bezetting in de 1ste Linie zo min mogelijk aan het vuur werd blootgesteld. Ook kwamen er nieuwe lichteningen rekruten bij zodat na 3 tot 6 maanden strijd de uitgeputte strijdmakkers enkele weken achter het front op grote rust konden gaan. Alfons is dan reeds 2 jaar aan het front en heeft recht op uitzonderlijk verlof.

Op 5 juni had hij al een getuigschrift in handen van de burgemeester van Cires-lès-Mello Département de l’Oise voor landbouwhulp in Frankrijk.

Op 3 september mag Alfons samen met neef De Schepper Leon zelfs op verlof komen in het klooster in Sherborne Dorset Engeland waar zijn tantenonneke (zuster van zijn vader Aloysius) als non verblijft. Maar daar is spijtig genoeg **n i e t s** van terecht gekomen!

BLIJVENDE HERDENKING DOOR DE FAMILIE

Herdenking in het kerkje te Steenkerke naast de begraafplaats van Alfons. H.Mis opgedragen door Raf David, neef van gesneuvelde Alfons. Raf is de zoon van Marie Creve, de zuster van Alfons. Raf wordt begeleid door Willem Vermandere, inwoner van Steenkerke. Hij woont rechtover het kerkje.

*Foto van de gesneuvelde,
die steeds gebruikt werd
bij alle vieringen in familiekring.*

DE BRIEVEN VAN ALFONS CREVE

De soldij bedroeg in augustus 1914 2,25 Belgische frank per week. Alfons kwam er goed mee rond. Hij kocht in de bijhorende kantine alleen schrijfpapier en pijptabak en hoogstnoodzakelijke voeding. Alfons schreef nooit naar familie of vrienden over de gruwelen van de oorlog. Alleen dat hij karren vol nieuws had over het front, maar dat hij het later wel allemaal zou vertellen. Het is zeker dat hij veel doden en gewonden heeft gezien en de daarbij horende miserie. Dit alles uit verhalen van overgebleven kameraden van zijn compagnie die aan de IJzer verbleven. Ook schrijft Alfons niets over de observatieballons, zowel Duitse als geallieerde, die de frontlijn afbakenden en tot in Frankrijk zichtbaar waren.

Nooit heeft Alfons iets kwaad gezegd over zijn medemakers, alhoewel ze niet allemaal opgevoed waren met godsdienstige waarden zoals hem. Het blijkt uit zijn brieven dat hij regelmatig de H. Mis bijwoonde met kennissen van zijn streek, zonder een pilarenbijter te zijn.

Alfons zegt ook niets over zijn Franssprekende bevelhebbers en hun vrijzinnigheid. Ook geen woord over de opkomende frontbeweging. Hij is steeds die brave Wachtebeekse boerenzoon gebleven, want in al zijn brieven blijkt steeds zijn bekommernis over “de boerderij”. Enkele dagen voor zijn dood schrijft hij nog op 1 september naar een vriend Leon (niet zijn kozijn Leon). “Wat meest jammer is, dat wij aan den oogst die volop bezig is geen handje mogen komen toesteken in plaats van dat vervloekt duivelswerk, waar wij met geen geweld kunnen van afgeraken”

Bronvermelding :

- “De Grote Oorlog”, Sophie De Schaepdrijver. Uitgeverij “Olympus” Amsterdam - 365 pag. - oorspronkelijk geschreven in 1977. Heruitgegeven in december.1999. Heruitgave in september 2013 bij Houtekiet, Antwerpen.
- Het Nieuws van de 20ste eeuw (periode 1900–1949), Luc Demullier & André Heirman. Uitgeverij Scoop Gent in 1999 - 538 pag. in 2 delen.
- Centrum voor Historische Documentatie te Evere, Koningin Elisabethkwartier, Everestraat 1 - 1140 Evere.
- Flanders Field Museum, Ieper, Grote Markt 34.

M. Creve verbleef op 3, 4, en 5 september 2013 in Bed en Breakfast 't KOOLHOF Koolhofstraat 7 - te Nieuwpoort, dichtbij die beruchte spoorlijn van weleer Nieuwpoort-Diksmuide, enkele meter van de gekende uitkijkpost van de nu vervallen steenbakkerij in de Koolhofstraat. Van hieruit kan men per fiets “DE FRONTZATE” (spoorlijn Nieuwpoort-Diksmuide) afrijden en kan men zich zo een goed beeld vormen over de toestand aan het front 1914-1918

ERETEKENS

Microsoft Access - [pro patria1_OLD]

Bestand Bewerken Beeld invoegen Opmaak Records Extra Venster Help

Stamnummer	102/57461	foto	
familienaam	CRÈVE		
voornaam	Alphonse Joseph		
graad /positie	Soldaat 2 kl mil 1911		
nationaliteit	B	indiensttreding	1911
eenheid	2 Linie 1/1		
geboren te	Wachtebeke		
geboortedatum	* 1891/04/22	gestalte	
Adres	Wachtebeke	haarkleur	
vader	Felix Aloïs	beroep	
moeder	HESTERS Stephanie	doodsoorzaak	gesneuveld (kogel in hoofd)
overleden/vermist te	Kaaskerke	gekwetst te/ op	
overleden / vermist op:	1916/09/08	hospitalisatie te	
1° begraafplaats	Steenkerke (divisiebegraafplaats, graf nr 100), 1916/09/09		
Plaats van herbegraving:	Militaire begraafplaats Steenkerke, graf nr 463		
gevangen /geïnterneerd te		Stamboek dossier nr:	
Extra's	Ongehuwd.		

Er was een kleine verwikkeling bij het toekennen van de eretekens. Aloïs Crève heeft namelijk, behalve de andere eretekens voor zijn zoon, het ereteken "Ridder in de Orde van Leopold II" tweemaal ontvangen. De desbetreffende brief daarover brengt volledige klaarheid. Alfons kreeg de volgende eretekens:

- Kruis van Ridder in de Orde van Leopold II met palm
- Oorlogskruis met palm
- IJzermedaille

MINISTÈRE
E LA GUERRE
1re DIRECTION GÉNÉRALE
Personnel et Recrutement
3e Direction
4re DIVISION
3e Bureau

Bruxelles, le 9 juillet 1918. ²¹

Au Commandant de la 1re
Circonscription militaire,

N° 36 C/10419

V. B. — Adresser les réponses
Ministère : y rappeler la date,
direction générale et le numéro
l'apostille.

J'ai l'honneur de vous transmettre ci-joint, en vous
priant de vouloir bien le faire remettre au Soldat

4 ANNEXES.
Bl. O. L. II au palm
req. com. ✓
récépiés

Brève, Alphonse
du 2e de ligne actuellement à Wachtebeke,
Langelede

les insignes de la Croix de Chevalier de l'Ordre de
Leopold II avec palme et Croix de guerre,
distinctions
qui lui ont été décernées par A. R. du 15 Septembre 1917

Je vous serais éré de me retourner
Les récépiés ci-annexés ~~me for ont retour~~ dûment
complétés

Chf. Mat.
Le Ministre de la Guerre,
PAR ORDRE :
Pour le Directeur Général,
Pour le Chef de Division Délégué,

Cahon

com. # 4/9
p. Jy
ll.
mm

**Toekenning van het Kruis van de Orde van Leopold II
en van het Oorlogskruis met palm.**

Ministère de la Défense Nationale

1re Direction Générale

3me Direction

7me BUREAU

Ministerie van Landsverdediging

1ste Algemeen Bestuur

3de BUREAU

7de BUREAU

Je soussigné déclare avoir reçu du Département de la
Ik ondergeteekende verklaar van wege het Departement van
DÉFENSE NATIONALE, l'insigne de la Croix de Guerre avec
LANDSVERDEDIGING, het kenteken van het Oorlogskruis met
palme qui m'a été décernée

par Arrêté Royal du *09.08.1921* *15 September 1921*
die mij toegehend werd door Koninklijk Besluit van den

A *Wachtebeke*, le *12 Augusti* 1921
Te den 1921

Signature,
(Handteeken),

Creve

Ron 2686 - Imp. B.-C. 20.000 ex.

Nom et tous les prénoms. Naam en al de voornamen.	Qualité. Hoedanigheid.	Lieu et date de naissance. Plaats en dat: m van geboorte.	Adresse. Adres.	Observations. Aanmerkingen.
<i>Creve Alphonse</i>	<i>Soldat 2e de ligne</i>	<i>van der Wachtebeke 22-4-1891 vader Wachtebeke 14-2-1884</i>	<i>Wachtebeke (Langestraete)</i>	<i>De soldaat Alphonse Creve, gesneuveld zijnde, werd het Oorlogskruis aan den vader besteld.</i>

**Ontvangstbewijs van het Oorlogskruis met palm, met de opmerking:
"De soldaat Alphonse Creve, gesneuveld zijnde, werd het Oorlogskruis
aan den vader besteld". (12 augustus 1921)**

*5364
6*

MINISTÈRE
DE LA
DÉFENSE NATIONALE

1re DIRECTION GÉNÉRALE

7e BUREAU

MINISTERIE
VAN
LANDSVERDEDIGING

1ste ALGEMEEN BESTUUR

7de BUREAU

Je soussigné déclare avoir reçu du Département de la Défense Nationale
Ik ondergeteekende verklaar van het Departement van Landsverdediging
les bijou et brevet de la Médaille de l'Yser distinction qui m'a été décernée par
het juweel en brevet van de Yzer Medaille distinction te hebben, eersteekend die
aïfen mon fils par A.R. du 23.04.1921
mij verleend werd op den

A *Wachtebeke*, le *23 April* 1921
Te den

SIGNATURE :

Handteeken :

Creve

E 5673. — Imp. M.D.N. — 890 ex.

Nom et tous les prénoms Naam en al de voornamen	Grade et position lors de la bataille de l'Yser Grad en positie tijdens den slag van den Yzer	Dernière qualité militaire Laatste militair titel	Lieu et Date de naissance Plaats en datum der geboorte	Adresse actuelle Woonplaats
<i>Creve Alphonse Joseph</i>	<i>soldat 2</i>	<i>d. soldaat</i>	<i>Wachtebeke 22-4-1891</i>	<i>Wachtebeke Langestraete</i>

N. B. — On est prié de bien vouloir renvoyer au Ministère de la Défense Nationale, 1re D. G., 7e Bureau,
Men is verzocht dit briefje naar het Ministerie van Landsverdediging, 1ste A. B., 7de Bureau,

Ontvangstbewijs van de IJzermedaille

8/18/10

Ministère de la Défense Nationale

1re Direction Générale

3me DIRECTION

7me BUREAU

Ministerie van Landsverdediging

1ste Algemeen Bestuur

3de BESTUUR

7de BUREAU

Je soussigné déclare avoir reçu du Département de la
Ik ondergetekende verklaar van wege het Departement van
DÉFENSE NATIONALE, l'insigne de la Croix de Guerre avec
LANDSVERDEDIGING, het kenteken van het Oorlogskruis met

palm

qui m'a été décernée
ontvangen te hebben

par Arrêté Royal du 15-9-17 a. J. de l'année 1917
die mij toegekend werd door Koninklijk Besluit van den

A *Wachtebeke* le 15 *avril* 1922
Te den 1922

Signature,
(Handteeken),

H. Creve

Bon 2686 - Imo. B.-C. 20,000 ex.

Num et tous les Prénoms. Naam en al de Voornamen	Qualité. Hoedanigheid.	Lieu et date de naissance. Plaats en datum van geboorte.	Adresse. Adres.	Observations. Aanmerkingen.
<i>Celie Alphonse</i>	<i>Langelede Wachtebeke</i>	<i>Wachtebeke 22-4-91.</i>	<i>Langelede Wachtebeke</i>	

**Nogmaals ontvangstbewijs van het Oorlogskruis met palm,
deze keer 15 april 1922. Dit gaf aanleiding tot volgende brief
over het terugbezorgen van het tweede exemplaar.**

Deze brief werd geschreven door commandant Smolderen van het rijks-wachtcanton van Wachtebeke en was gericht aan de districtscommandant van Dendermonde.

Commandant Smolderen schrijft:

“Ik heb de eer u te melden dat ik me begeven heb naar mijnheer Creve Alois, wonende te Wachtebeke-Langelede. Deze verklaarde mij dat hij inderdaad het ereteken van het Kruis van Ridder in de Orde van Leopold II,⁴ postuum toegekend aan zijn zoon Creve Alphonse, tweemaal ontvangen heeft. Hij verklaarde me bovendien dat hij – enkele dagen na ontvangst van het tweede exemplaar – hij dit gegeven heeft aan de oorlogsinvalides, Celie Alphonse van Wachtebeke, die zich zou belasten met het terugbezorgen ervan aan het Ministerie van Landsverdediging. Hierover ondervraagd verklaart Celie Alphonse mij dat M. Creve hem een ereteken overhandigde van Kruis van Ridder in de Orde van Leopold II, dat hij in dubbel ontvangen had. Celie Alphonse heeft het ereteken teruggestuurd naar het Ministerie van Landsverdediging. Te Brussel, zondere verdere adresgegevens.

4. Dit is wel eigenaardig. Er zijn twee ontvangstbewijzen van Oorlogskruis en slechts één van Ridder in de Orde van Leopold II. In de brief is het dit laatste ereteken dat tweemaal opgestuurd zou moeten zijn.

Gendarmerie Nationale
District de Gemonde
Canton de Wachtebeke
N° 15/m

Wachtebeke, le 28 janvier 1925

Le m^r des Logis Chef S. H. A. L. P. E. Q. E. V. Commandant
dans le Canton de Gendarmerie à Wachtebeke
Au Commandant du District à Gemonde

Réponse à la g. n. du
23.1.1925 n° 36/c, 22516
1- D- 8e 1- Bureau

Objet: Distinction honorifique

Ministère de la Défense Nationale
1re Direction Générale
Direction Bureau
N° 36/C/22516

36/C/22516

* Lettre du 2

J'ai l'honneur de porter à votre connaissance que je me suis rendu chez Monsieur Ciève Alois demeurant à Wachtebeke "Langedele". Celui-ci me déclare qu'en effet il a reçu en double le bijou de la Croix de Chevalier de l'ordre de Léopold II conférée à titre posthume à son fils Ciève Alphonse. Il me déclare en outre que quelques jours après la réception du second bijou, il a remis celui-ci à l'invalidé de guerre Celi Alphonse de Wachtebeke qui se chargerait de le retourner au Ministère de la Défense Nationale. Celi Alphonse interrogé me déclare que Mr Ciève lui a remis un bijou de la Croix de Chevalier de l'ordre de Léopold II qu'il avait reçu en double. Celi Alphonse a renvoyé cette insignie au Ministère de la Défense Nationale à Bruxelles sans autre indication d'adresse.

(Signature)

Transmis au Ministère de la Défense Nationale suite à ma dépêche N° 36/C/22516 et annexée à Gemonde, le 29 janvier 1925

L'adjudant MONTEGERS Commandant le district de Gemonde

(Signature)

Bijou remis
à l'adjudant
le 29.1.25

WERELDOORLOG II

OPGEËISTEN IN DUITSLAND

**BORNA:
WILLY WILLEMS**

**JÖHSTADT:
RENÉ STEEL
VICTOR STADEUS
ANDRÉ VERSYPT**

**AANSTERKEN
IN WACHTEBEKE
GUIDO NAETS**

door Guy Hoebeke

VOORWOORD

Om de samenhang tussen de verschillende hoofdstukken van “Opgeëisten in Duitsland” beter te begrijpen, past hier wel een woordje uitleg over wie er allemaal bij betrokken waren en hoe alles tot stand kwam, een soort **bronvermelding** dus.

Het begint met onze belangstelling voor bijgeloof, die ons bracht bij Boer Van Himme.¹ Dankzij dhr **Jozef Kinget** – oud bestuurslid - vernamen we dat er nog familie van Boer Van Himme leefde, namelijk dhr **René Steel**, zijn petekind. Bij daaropvolgende interviews bleek dat René een geboren verteller was met een uitstekend geheugen. Maar toen werd het duidelijk dat hij een voor ons onbekend en boeiend aspect van WO II aan den lijve ondervonden had. Hij was door de Duitsers opgeëist om te gaan werken in een meubelfabriek in **Jöhstadt**. Gevolg meerdere interviews daarover.

En toen kwamen de dames op de proppen. Op een eerste zondag van maart 2016, in ons praatcafé ‘den Dhust’, kwam ons medelid **Christiane Willems**, echtgenote Roger Pijnaert, ons opzoeken. Ze had met belangstelling het artikel over Boer Van Himme gelezen en zag de naam René Steel vermeld samen met zijn relaas over Jöhstadt. Het toeval wilde dat ze van haar vriendin **Andrea Versypt**, echtgenote Verbeke, juist een ganse reeks pasfoto’s van mensen die allemaal in Jöhstadt gewerkt hadden, gekregen had. Daarbij waren nog enkele grotere foto’s en postkaarten (zichtkaarten). Andrea Versypt was de dochter van **André Versypt** uit Oostakker een vriend van René, die samen met hem in Jöhstadt werkte. Dit was uitstekend illustratiemateriaal voor René’s verhaal.

De volgende stap in het verzamelen van kopij was – tot onze niet geringe verbazing – dat Christiane voorstelde zelf met de foto’s en postkaarten naar René te gaan om hem te laten vertellen wat hij daarover nog wist. Achteraf bleek dat Christiane een buurmeisje van René was geweest aan de Sint Franciscusdijk en zo werd één en ander duidelijk! In Jöhstadt vormde René een hecht driemanschap met **Victor Stadeus**, broer van Georgette Stadeus, echtgenote Gerard Nevejans, en met de hogervermelde **André Versypt**. Het bezoek van Christiane, vergezeld van Georgette, aan René leverde een bijna volledige namenlijst op van de personen op de pasfoto’s, maar anekdotes waren er niet bij. Nadien verzamelden we zelf nog enkele anekdotes bij René.

Een onderhoud met **Georgette Stadeus** was het logische vervolg. Wat wist ze over de belevenissen van haar overleden broer? Zij beschikte

---

1. Zie artikel in Jaarboek 2015.

over een beknopt verhaal verteld door zijn vriend René.² Maar ze toonde zich ook een interessante bron van informatie. Ze bezat namelijk de lijst, opgesteld door de gemeente Wachtebeke, van alle opgeëisten van onze gemeente, lijst die ze gekregen had van – wie anders – **Paul Hesters**. Georgette verwees ons ook naar dhr **Willy Willems** uit de Meersstraat, wat leidde tot zijn belevenissen in Borna; Voor dhr **Kamiel Temmerman** (†), uit het OCMW.³, kwamen we te laat

Als laatste was **Andrea Versypt** aan de beurt. Haar vader had maar weinig verteld, maar toch genoeg om een tipje van de sluier op te lichten en te verklaren hoe hij, als Oostakkernaar, bij de Wachtebekenaren terecht kwam!

Wat ons bij dit alles – tot nog toe – opgevallen is, is dat de opgeëisten, bij hun terugkeer, zeer zwijgzaam waren over hun verblijf in Duitsland!

---

2 Zoon Johan Stadeus (SKW) stond op het punt aan vader Victor naar zijn belevenissen in Jöhstadt te vragen, maar het plotse overlijden van Victor verhinderde dit. Toen herinnerde Georgette zich de vriendschap van Victor met René en zo kreeg Johan toch iets te horen.

3 Dhr Kamiel Temmerman overleed op zaterdag 1 oktober, voor we hem konden interviewen.

N a m e n	Adres	Datum terugkeer
ALLONSIUS ELZA	MUISHOEKEN	28.7.45
AUDENAERD MARINUS	STATIESTR.	15.5.
AUDENAERT GRIEL	LANGELEEDE	27.4.
AUDENAERT EMIEL	STATIESTRAAT	7.6.
BAERS ALBERT	MOLENHOEK	26.5.
BAERS RENE	GODSHUISSTR.	28.5.
BAETENS JULIEN	RAMONSHOEK	28.5.
BAL EMMA	MOLENHOEK	28.5.
BELAERT ANDREAS	OVERSLAGDYK	23.5.
BEYENS ANDRE	SLUIS	27.5.
BELAERT RENE	OVERSLAGDYK	27.5.
BONNE MARIETTE	IDEM	9.5.
BRACKE ANDREAS	KLEISTRAAT	26.3.
BRYG CAR. JOSEPH. M.	STATIESTR.	13.5.
BRYG KAREL JOZ.	STATIESTR.	1.5.
CELIE GERARD	KALVE 2.8.	ENGELAND
CHALMET ROGER	GROENSTR.	13.5.
GOONE GERARD	OVERSLAGDYK	28.5.
GOONE MAURICE	ID	28.5.
GOPPENS PRCG PER	SMISHOEK	29.5.
GOPPENS RAYMOND	WALDERDONK	28.5.
GOPPIETERS RENE naar Antwerpene.		28.4.
GOURBET ALBERT	STATIESTRAAT	12.5.
GRIEL EDMOND	MOLENHOEK	12.3.
DAVID LAURENT	Aangehouden.	
DAVID SAILEMON	MUISHOEKEN	23.5.
DAVID RENE	RECHTSTROO	26.6.
DEBAERDEMAEKER GER.	BOVENHOEK	28.5.
DE BEULE GEORGES	AXELSV AARDEKEN	27.5.
DE BLOCK OMER.	RAMONSHOEK	28.5.
DEBRABANDER ALBERT	STATIESTRAAT	28.5.
DE CALUWE GERARD	IDEM	31.5.
DE CALUWE HENRI	STATIESTRAAT	2.6.
DE CALUWE JULES	Aangehouden.	
DE CLERQ ACHIEL	KALVE	28.5.
DE GOENE FLORENT	AXELSV AARDEKEN	13.5.
DE CONINCK GERARD	GROENSTRAAT	28.5.
DE CONINCK MAURICE	IDEM	28.5.
DE HOUX MICHEL	OVERSLAGDYK	26.5.
DE LAENDER REMI	AXELSV AARDEKEN	19.4.
DELARUELLE HILAIRE	STATIESTRAAT	31.5.
DELARUELLE RENE	OVERSLAGDYK	29.5.
DELARUELLE DAGMAR	IDEM	29.5.
DELLAERT HENRI	VIERUITERSTEN	31.5.
DEMAESSCHALCK LEON	MOLENHOEK	18.5.
DE MEE GILBERT	thans KLUIZEN	31.5.
DE MEYTHEOPHIEL	MEERSCHSTRAAT	13.5.
DE MUL RAYMOND	STATIESTRAAT	22.5.45
DE ROOVER MAURITS	LANGELEEDE	11.5.
DE ROUCK RENE	AXELSV AARDEKEN	28.5.
DE RYCKE MAURITS	BOVENHOEK	28.5.
DE VOS RENE	PAPDYK	28.5.
DE WINTER PRUDENT	GODSHUISSTR.	28.5.
DHERT ROBERT	OVERSLAG	28.5.
DROESBEKE RENE	AKKERSTRAAT	15.7.
FASSEEL RICHARD	STATIESTRAAT	9.5.
FIERENS OMER	OVERSLAGDYK	28.5.
GAUWE IRMA	MUISHOEKEN	23.5.
GEERTS RAYMOND	PEENE	14.5.
GELDOLF MAURICE	DORP	9.5.
GELDOLF MARGEL	DORP	23.5.
GERRIES PRUDENT	SLUIS	10.6.
GOETHAELS LEONIE	WALDERDONK	3.6.4
GHYSSEL MAURICE	LANGELEEDE	18.4.
HAEMERS AMAAT	LANGELEEDE	31.5.
HAEMERS MAURITS	IDEM	8.6.
HAENTJENS GUSTAAF	GODSHUIS SCHOOLST	31.5.
HAENTJENS VICTOR	GODSHUIS	8.6.
HEIM EVA	STATIESTRAAT	28.6.
HEIM GERDA	IDEM	28.6.
HEIRWEGH RENE	SLUIS	2.6.

1945

HESTERS GASTON	idem	31.5	
JACOBS LEON	STATIESTRAAT	15.5	
JANSENS MARCEL	DORP	12.5	
KOTZUMBAS MARTHA	MEERSCHSTRAAT	15.5	
L'ECLOSE CRIEL	STATIESTRAAT	28.5	
L'ECLOSE RICHARD	KALVE	6.6	
MARQUENIE GUSTAAF	RAMONSHOEK	2.6	
MISSBACHERS ROBERT	LANGEL EEDE	19.7	
NEVEJANS MAURICE	STATIESTRAAT	28.6	
NOET GERARD en	BOVENHOEK	27.6	
GORGES HEDWIG en			
NOET UWE en			
NOET MARIANA			
PLASSCHAERT ROMAIN	STATIESTRAAT	1.6.45	
POIGNAERT JULES	SLUIS	31.5	
POPPE ANDREAS	OVERSLAGDIJK	1.6. (Gent)	
POPPE GERARD	IDEM	30.5	
PROVOST EMIEL	STATIESTRAAT	16.6	
PROVOST HENRI	MOLENHOEK	28.5	
PUPS JULIEN	RAMONSHOEK	19.6	
PYCK MARCUS	DORP	2.6	
REMERY LEON	RAMONSHOEK	3.6	
RENNER ELISABETH	OVERSLAGDIJK	31.5	
REYNIERS JULIEN	RECHTSTROO	28.5	
REYNIERS PETRUS	STATIESTRAAT	17.6	
ROETS RENE	MOLENHOEK	26.4	
ROMBAUT MECTOR	KERKSTRAAT	29.5	
ROTTIER ALBERT	STATIESTRAAT	14.5	
SCHIEFFER PIERRE	MEERSCHSTRAAT	125	
SEYSSENS ANDREAS	STATIESTRAAT	15.6	
SOETHAERT ALFRED	Naar drongen.	22.5	
SEYSSENS GERARD	STATIESTRAAT	2.12.	
SOETHAERT FR. JOH.	RAMONSHOEK	10.5	
STADEUS VICTOR	LANGEL EEDE	31.8	
STEEL RENE	LANGEL EEDE	31.5	
STEVELING GUSTAAF	DORP	21.5	
SWARTELE GERARD	MOLENHOEK	10.3	
SWARTELE RICHARD	RAMONSHOEK	27.5	
TACQ ARSENE	MEERSCHSTRAAT	15.5	
THYS PHILEMON	LANGEL EEDE	29.5	
THYS VICTOR	ID	14.5	
TSCHUWIK MARIE	STATIESTRAAT	28.5	
VAN AGHTE RENE	SCHOOLSTRAAT	24.5	
VAN BAMBOST ACHIEL	GROENSTRAAT	23.5	
VANCAUTEREN ALPONS	STATIESTRAAT	2.6	
VANCAUTEREN PHAR.	STATIESTRAAT	9.5	
VANGRONENBURG H P POLIET	MOLENHOEK	28.5	
VANDECRACHT RAYM.	Naar Zelzate	12.5	
VANDEBERGHE RENE	SLUIS	7.5	
VANDEVORDE LAURENT	WALDERDONK	27.5	
VANDEVORDE LODEWYK	WALDERDONK	25.5	
VANDEVORDE RENE	WALDERDONK	28.5	Axelsvaardeken
VANDEWINKEL FRANS	BOSCHSTRAAT	13.5	
VANDORPE ANDRE	STATIESTRAAT	30.5	
VAN HAMME RICHARD	RAMONSHOEK	28.5	
VANHEYGHEN GUST.	LANGEL EEDE	22.5	
VAN HOECKE ALPONS	OVERSLAGDIJK	13.5	
VAN HOECKE CLEMENT	OVERSLAGDIJK	28.5	
VAN HOECKE RENE	WALDERDONK	8.5	
VANKERKVOORDE ROBERT	LANGEL EEDE	31.5	
VAN LAERE AMEDIE	GROENSTRAAT	21.5	
VAN LAERE EDUARD	GROENSTRAAT	28.5	Rechtstroom
VANLAERE KAR. LOD.	GROENSTRAAT	28.5	
VAN LOO JULBERT	OVERSLAGDIJK	9.5	
VANPETEGHEM GUSTAAF	GROENSTRAAT	4.5	
VANVERDEGHEM FELIX	SLUIS	15.6	
VAN VERDEGHEM PHILEM.	SLUIS	15.6	
VAN VERDEGHEM PROSPER	SLUIS	2.6	
VELDAMAN ALPONS	WALDERDONK	31.5	
VERPLANCKE GENT IL	GROENSTRAAT	31.5	Molenhoek
VERPLANCKE GERARD	GROENSTRAAT	12.5	
VERPLANCKE THEOPH.	MOLENHOEK	31.5	
VERVAET LEON	KALVE	15.6	
VITS ALBERT	STATIESTRAAT	29.6	
WATTIER MAUR.	BRANDSTRAAT	5.5	
WILLIAMS WILLY	WALDERDONK	8.8	
WINGAARD ALBERT	BRANDSTRAAT	17.5	

1945

OPGEËISTEN

Borna

HET VERHAAL VAN

WILLY WILLEMS OVER ZIJN

GEDWONGEN TEWERKSTELLING IN

KALKSTEENGROEVEN IN BORNA

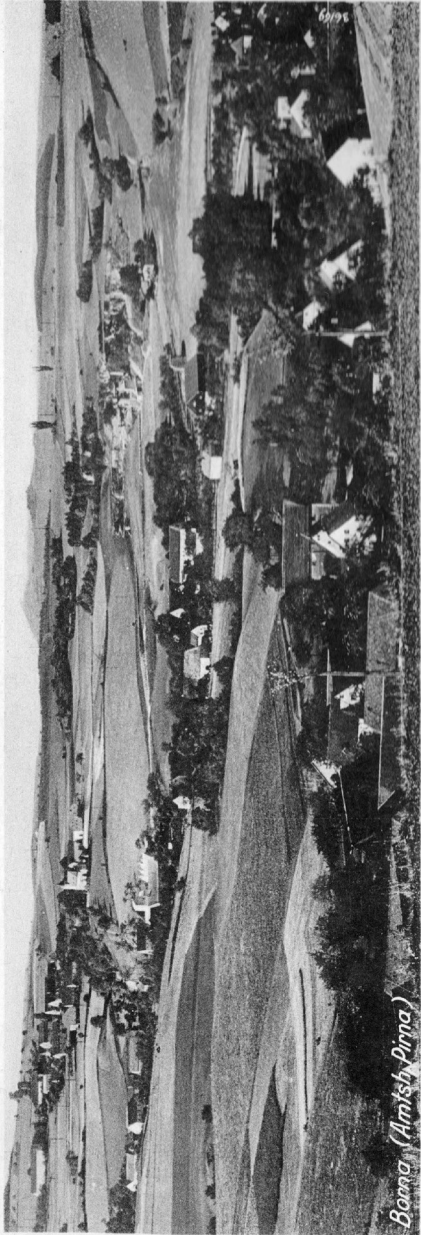
EN NENTMANNSDORF

(DUITSLAND)

TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

door Guy Hoebeke

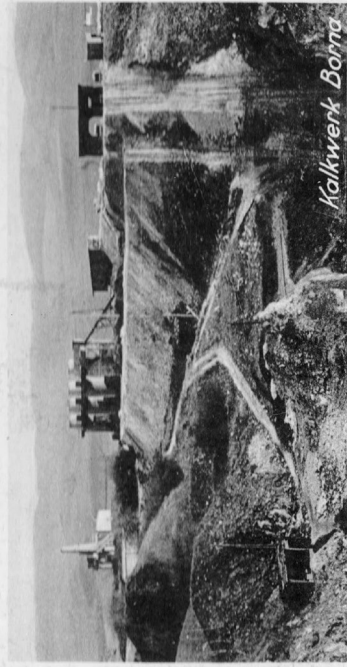
Willems, W.P.P.

Baona (Almish-Pina)

Kirche

Kalkwerk Baona

Wandmont in Deutschland
Kalksteinbrüche Baona den 2 P. Meard 1948

Dit artikel hebben we te danken aan mevrouw **Georgette Stadeus**, echtgenote Gerard Neve-jans. Toen we haar bezochten voor verdere inlichtingen over het verblijf in Duitsland van haar broer, Victor Stadeus, en zijn beste vriend René Steel, vermeldde ze de heer Willy Willems uit de Meersstraat. Mijnheer Willems was zo vriendelijk ons te woord te staan en bleek een echte - goed gedocumenteerde - goudmijn. Onze hartelijkste dank daarvoor.

Inleiding

Ik werd geboren te Zelzate in 1922 in de Wachtebekastraat. Ik volgde de lagere school aan de Rijksschool en het lagere middelbaar aan de RMS in de Leegstraat. Mijn moeder, Irma Holvoet, stierf in 1930 en mijn vader, Edgard, hertrouwde met Camilla De Caluwé, uit Wachtebeke, in 1932. Steefken Sette was Camilla's tante. In 1936 verhuisde ons gezin naar Wachtebeke. Ik heb ook nog avondschool Bouwkunde gevolgd in Zelzate. Mijn vader had er een zaak. Hij handelde in 'granito', dat was een mengsel van 3/4 cement en 1/4 gemalen marmer. Behalve in granito deed mijn vader ook in beton en imitatiearduin. Hij maakte drempels en vensteromlijstingen, legde vloeren... Nadat mijn vader een tweede huis gebouwd had, verkocht hij zijn eerste. In dit tweede huis hield hij ook café, dat hij 'Granito' noemde.

Opeising

In 1943 kreeg ik een oproep om me te melden bij de Kommandatur - Arbeitsstelle in Gent. Ik moest meerdere keren teruggaan en werd grondig onderzocht door een dokter. Uiteindelijk werd ik 'goed voor de dienst' bevonden. Op 26 maart 1943 vertrok ik uit Wachtebeke naar Dendermonde en vandaar reden we naar Gent. Daar zijn we om 13 u vertrokken en onze eerste stop was Aken. We moesten daar de trein verlaten en in de schuilkelders duiken, want het station werd gebombardeerd. We waren al het eten dat we meegebracht hadden kwijt! Midden in de nacht moesten we terug naar het station, de trein op. Zonder eten zijn we dan doorgereden tot in Leipzig en vandaar naar Dresden. We kwamen daar aan 's vrijdagsavonds. 's Zaterdags en 's zondags hebben we daar rondgelopen en geslapen in een cinema. 's Maandags werden we opgepakt en kregen we een 'cocarde' waaruit onze eindbestemming bleek. Een bus van de firma Frise uit Borna heeft ons - we waren met drieën: ik, **Laurent van de Voorde** uit Wachtebeke en **Henri Wieme** uit Zomergem - vervoerd naar **Pirna**. Daar werden we afgezet. We moesten werken in **Borna**, in een kalksteengroeve, een 'Steinbruch'. We werden geïnstalleerd in een Lager. Dan moesten we ons melden bij een Arbeitsamt.

Werken in de steengroeve

's Dinsdags begonnen we al te werken. We kregen een houweel, een **schep-riek** en een voorhamer van tien kilo. Dit alles diende om blokken kalksteen verder kapot te kloppen en als de brokken klein genoeg waren, ze te schep-pen in wagentjes. De kalksteen werd gewonnen in een soort terrasbouw. Er

*'Granito' in Zelzate: Uiterst links vader Edgard,
rechts van hem moeder Maria Holvoet.*

Belgie, zomer 1942

*Maastricht 1944
Henri Wieme
Zomergem.*

Drie goede vrienden.

Linkse foto: Laurent Van de Voorde (li) van Wachtebeke en Willy (re).

Rechtse foto: Henri Wieme uit Zomergem.

werden horizontale en verticale gaten van vier meter diep in de kalksteen van het terras geboord. Daar werden met een stok staven dynamiet in geschoven, de ene staaf na de andere, tot het gat vol was. De lonten van de laatste staven, die uit de gaten staken, werden verbonden met een moederlont en die werd aangestoken. Bij de ontploffing kwam een massa kalksteenblokken van verschillende grootte vrij. De blokken die te groot waren moesten eerst door ons kleiner gemaakt worden, zo dat ze in wagentjes konden geschept worden.

Op te grote blokken, die we niet kapot kregen, werd een staaf dynamiet gelegd en daarop enkele schoppen leem gegooid. De lont werd aangestoken, we liepen weg en kropen onder omgekipte wagentjes. Dit werd enkel 's middags en 's avonds gedaan. Voor de grote ontploffingen – met de gaten van vier meter lang – gingen we schuilen in een bunker. Als de brokken kalksteen klein genoeg waren, moesten we ze opscheppen en in wagentjes laden. De volle wagentjes werden per twee naar omhoog getrokken en terzelfdertijd zakten er twee lege naar beneden tot op de bodem. Boven gekomen werden de brokken kalksteen nog eens kleiner gemalen, om tenslotte in de ovens gekipt te worden, waar ze verbrand werden en nadien tot kalkpoeder vermaald werden en in zakken gevuld. In die ovens werd per twee wagentjes kalk één wagentje kooks verstookt. Het kalkpoeder werd gebruikt door de boeren en in de bouw. Buiten ons groepje van drie bestond de rest uit Brusselaars. Die waren er al voor ons. Die konden alleen licht werk doen: wagentjes voort steken en boven op de begane grond de wagentjes uitkippen. Beneden in de groeve, pikte ik de wagentjes los en vulde ze met steenbrokken. We moesten soms ook dynamiet lossen uit vrachtwagens en ze opslaan in bunkers. Er waren twee soorten dynamiet: natte en droge. Dat werkje deed ik niet graag.

André Veldeman, van Walderdonk, was in Radeberg waar hij werkte in een aluminiumbedrijfje vlak bij een grote brouwerij.¹ Ik heb hem daar nog bezocht. Ik ben bij hem blijven slapen en kreeg er ook eten. **René De Mets**, vader van Annie², werkte daar ook evenals **Van Durme** en **Verhegge** van de Langelede. En er waren er nog veel van Wachtebeke. De oudste twee zonen van mulder **Hesters**, Gaston en Omer, werkten in Dresden.

Na enige tijd was er geen kooks meer te krijgen in **Borna** en werden we verplaatst naar **Nentmannsdorf**.

We moesten er werkten in drie ploegen: 6-14 u; 14-22 u; 22-6 u. Daar werd al lang kalksteen ontgonnen binnenin een grote heuvel. Toen er door de ontginning ondergronds een grote ruimte ontstaan was, vestigden de Duitsers daar een fabriek die vliegtuigonderdelen in aluminium maakte. Er werd een nieuwe ontginning van kalksteen aangeboord in dezelfde berg, ongeveer één

---

1. Daar heeft André, onze zwijgzame gebuur in Walderdonk, nooit iets over verteld!

2. Zie artikel van Guido Naets in dit jaarboek.

kilometer verder, en zo werd er een ondergrondse vluchtweg gemaakt in die heuvel van de vliegtuigonderdelenfabriek naar de kalksteenwinning.

Eten en Lager

‘s Morgens om 7 u werden we gewekt. Voor ontbijt kregen we een klein beetje brood, maar we konden er kopen bij een bakker, zodat we altijd genoeg hadden. Verder nog wat margarine en soms zelfs boter! In Nentmannsdorf kregen we ook wit brood. ‘s Avonds kregen we een stukje worst of eieren. ‘s Middags was er griespap of soep, maar dat waren gewoon groenten gekookt in wat water! We verdienden 20 DM per week, maar daarvan moesten we er 11,9 DM afstaan voor kosten. Dat we brood konden kopen hadden we te danken aan een Brusselaar. Die kende een Duits meisje, Maria Weber, en dat was de dochter van een bakker, zodoende konden we daar brood krijgen. Die Brusselaar is later met dat meisje getrouwd. Met Kerstmis kregen we een koek, die Stoller genoemd werd. In het Lager was er een meestergast, een gezapige oudere man. Later kwam er een nieuwe, Markwart, en dat was een echte smeerlap. Het had gesneeuwd en die nieuwe viel en zijn arm was uit de noot. Henri Wieme uit Zomergem moest hem - op bevel - terug in de noot trekken. Hij heeft daarbij meer geweld gebruikt dan nodig was! Later zijn er nog West-Vlamingen bijgekomen.

HET WERK IN DE STEENGROEVE (BORNA)

Bovenaanzicht van de 'put' van de kalksteengroeve (augustus 1944).

Steinbruch met Willy op achtergrond naast het wagentje (augustus 1944).

Augustus 1944
Abraham M. Bonstans Oli, Froy W. Daniel Drefom
Willems. W. Marinus Ormontel

Augustus
1944

**Bovenste foto: Willy tweede van rechts.
Onderste foto: Willy liggend. Dit is een groep met voorhamers.**

*Wagentjes, geladen met kalksteenbrokken, in de put.
Willy in het midden. (september 1943).*

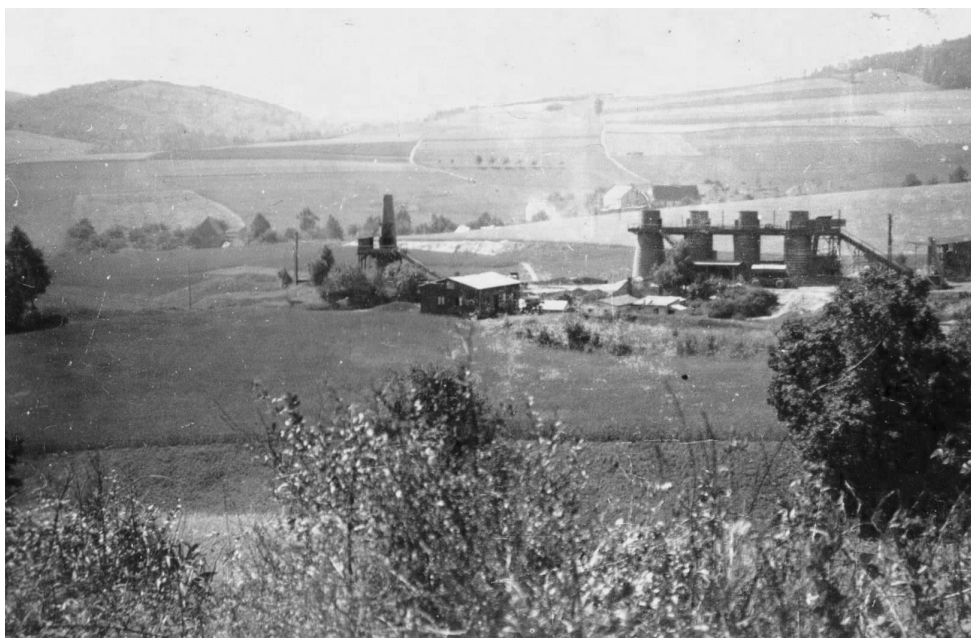
Willy bij de wagentjes op de begane grond. (juli 1943).

Helling met spoor voor wagentjes.

Vermalen verbrande kalksteen.

Kalksteinbruch - De verbrandingsovens..

De volledige groep.

HET LAGER

De kantine waar het middageten opgediend werd.

Het kapelleke.

Kennismaking met Ruth Mickan, zijn latere echtgenote

Uitgaan konden we alleen naar de cinema, maar zelfs dat lukte met moeite. Er waren in die streek veel soldaten op herstelverlof en dus zaten de cinema's bijna altijd vol. Trouwens als we al eens konden gaan, kwamen we maar om 1 u 's nachts thuis en dan 's morgens vroeg gaan werken, dat was niet echt gezellig. Maar dat bleef niet zo, zoals hierna zal blijken!

Om meer eten te hebben dan we kregen in het Lager, ging ik binst het weekeinde of na de werkuren – in Borna deden we enkel dagwerk – op zoek in de omgeving. Zo ontdekte ik in Gersdorf, een klein dorp van 800 inwoners in de Kreis Pirna, de melkerij van de familie Mickan.

Daar heb ik maanden later mijn vrouw, **Ruth Mickan**, leren kennen. Mevrouw Mickan, haar moeder, was van tegen de Hollandse grens. Wellicht herkende ze daardoor in mijn Duits bekende klanken, want het klikte meteen tussen ons en ik kreeg bij dit eerste bezoek al gratis een liter afgeroomde melk. Later zette ze dat voor mij gewoon opzij. Tijdens de naziperiode, toen er nog melk was, verkocht de familie Mickan melk, boter en kaas,³ maar dan moesten we wel rantsoenzegels hebben en die hadden we niet. In het begin kreeg ik soms ook bij de boeren voor een beetje tabak een brood.⁴

3. Toen er uiteindelijk geen melk meer was, moest vader Mickan zijn machines afgeven aan de Duitse communistische overheid; dat was al onder Russische bezetting. Er werd dan een onderzoekslabo in geïnstalleerd voor proeven op geperste betonstenen.

4. Zie artikel over René Steel voor wat men met Vlaamse tabak kon doen!

Ruth moest verplicht één jaar bij de boeren gaan werken. Ze vertrok in 1943. Ze werd ziek en zo keerde ze terug naar huis en naar de melkerij. Ik zag haar de eerste maal einde 1943. Geleidelijk aan voelden we ons tot elkaar aange-trokken. In 1944 was het definitief tussen ons twee. Van dan af was ik kind aan huis en bleef meermaals eten. De familie Mickan wilde ook opgeëisten inkwartieren, maar dat werd geweigerd. Op 17 juli 1945 zijn we in Ottendorf voor de wet getrouwd.

De versie van Ruth klinkt lichtjes anders:

Ik ben geboren in Gersdorf, liep er lagere school en volgde dan een jaar huishoudschool in Gott Leubha. Nadien verhuisde ik naar een particuliere school in Dresden. Toen ik bijna zestien jaar oud was, kwam ik terug naar huis. De overheid verplichtte me dan om één jaar bij boeren in Nentmanns-dorf te gaan werken op 12 km van huis. Ik mocht slechts om de maand, tevoet, naar huis! Ik werd ziek en kreeg verlof, dat ik doorbracht bij een nicht die in Ham woonde. Nadien werd ik steno-dactylo op een bureau in Pirna dat aanvragen voor schadevergoeding behandelde van vluchtelingen uit Oost-Pruisen (maar dat bleef zonder gevolg, want het gebied was al in handen van de Russen) en van gebombardeerde steden als Hamburg en Keulen. Hun dossiers moesten opgestuurd worden naar de betreffende burgemeesters

(behalve Oost-Pruisen dan). De vluchtelingen kregen een beetje geld, maar de grote vergoedin-gen voor hun verloren bezittin-gen, werden nooit uitbetaald.

Wat de kennismaking betreft: Willy kwam na de uren om af-geroomde melk bij mijn moe-der en ze babbelden urenlang. Einde 1943 kwam ik terug thuis. Ik kon aan kaartjes voor de ci-nema geraken, maar Willy werd slechts binnengelaten als hij vergezeld was van mij. En zo is dat begonnen.

Vader Mickan.

GERSDORF - DE MELKERIJ

Kneippkurort Berggischübel

Das Kurviertel Gersdorfer Straße

Kneippkurort Berggischübel – Das Kurviertel Gersdorfer Strasse.

Gersdorf.

De melkerij van de familie Mickan.

Links het woonhuis - Klein gebouwtje: de winkel - rechts de melkerij.

KENNISMAKING

Ruth voor de 'Mölkerei'.

Huwelijksfoto's Duitsland.

Bevrijding

Toen de bevrijding dichterbij kwam, zei de baas van de kalksteengroeve in Nentmannsdorf “Heute abend fahre ich mit dem Wagen nach dem Westen, denn hier ist es Schluss!”. We mochten meerijden, maar de auto reed op houtskool en we moesten hem meer steken dan we konden meerijden. We reden tot in het Ertsgebergte, maar de Russen waren er al. Alle inzittenden vluchtten in een grote villa, waarvan de bovenverdieping in brand stond. Die villa zat al vol met vrouwen en kinderen. We werden beschoten door Russen. Er kwamen enkele SS-ers binnen om te kijken of er zich geen Duitse soldaten verstopt hadden. Een paar ogenblikken later kwamen er Russen binnen om hetzelfde te doen. Naast mij zat er een meisje tegen de muur geleund. Plots slaakte ze een kreet: een shrapnel had een vinger afgerukt. Hij hing nog enkel met een velletje vast. Ik heb haar dan, samen met een verpleegster, verbonden. Ik vond daar een tolk, maar dat hielp niet, ik geraakte niet weg. Er was daar geen eten te krijgen. Ik nam dan maar de eerste de beste fiets en reed terug naar Gersdorf naar Ruth. Onderweg werd ik nog beschoten, maar het was bergaf en ik vloog er als de wind vandoor. Ze hebben mij niet kunnen raken. Ik ben vier weken in Gersdorf gebleven en toen kwam er een bericht van de Russen waarin stond “Alle opgeëisten moeten hier weg of anders worden ze weggevoerd naar Odessa!”.³ Ik vertrok dan uit Gersdorf naar Dresden per trein in het gezelschap van een krijgsgevangene die op een boerderij gewerkt had. In Dresden sprong ik op de eerste de beste trein - ik kon niet rap genoeg weg zijn - maar ik kwam in Magdeburg, meer naar het noorden, terecht, in een kamp van de Russen. Die gaven ons één brood. Mannen die al een tijd in dat kamp zaten, zeiden ons dat er de volgende dag een trein met een grote groep naar het westen trok. Dit gebeurde in het kader van een uitwisseling van Oost-Europeanen tegen West-Europeanen. Ik sloot me aan bij die groep, de Russen controleerden mijn pas. Alles OK en we vertrokken naar het westen, waar we belandden in de Engelse zone. Daar moesten we alles uitdoen - we stonden volledig in ons blootje - om een grondige controle te ondergaan! Wij, de opgeëisten, waren de laatsten die mochten vertrekken. De voorrang werd natuurlijk verleend aan de krijgsgevangenen. Na veel omzwervingen ben ik dan in Brussel geraakt en vandaar naar Gent om nogmaals gecontroleerd te worden of we wel in orde waren.

Gelukkig heeft Willy in zijn fotodagboek een gedetailleerd verslag opgeschreven (toen hij al thuis was) van die omzwervingen.

“Terugkeer uit Deutschland”

Vertrek **Maandag 23 Juli 1945** 8.30 Uhr. Bergiessübel Pirna Biederseidlitz. Nu met den tram tot Dresden Plauen. Om 4 uur naar Chemnitz.

3. In de Krim (Oekraïne), nu geannexeerd door Rusland

Terugkeer uit Duitsland.

Verkeek Maandag 23 Juli 1945 8.30 Utr.

Bergschubel. Pönd. Badersfeldly nu met den tram
tot Dresden Plauen. om 4 uur naar Chemnitz

Dinsdag: 24 Juli in het Erzgebirge Aue Zwickau

Woensdag 25 Juli; na den nacht doorgebracht
te hebben in het station van Leipzig vertrek
naar Halle in de vroege ochtend, Halle

Aschersleben. in den namiddag naar Hessen.

Hier waren wij 3 km van de Grenz, doch alle pogingen
deze te overschrijden tevergeefs. Donderdag 26 Juli

Weimargrenze Halberstadt. Maagdenburg. hier
kameraaden ontmoet, en des avonds bevinden wij ons zelfs

in het Lager. Vrijdag 27 Juli vertrek om 5 uur s'avonds
naar Badhof. aankomst in Dölzke's nacht

Zaterdag 28 Juli wij wachten den ganschen dag op
de Engelsen die ons uiteindelijk vrijdag middag 12 u.

komen halen. Maandag 30 Juli vertrek des namiddag.

Dinsdag 31 Juli - om 4 uur des namiddag aankomst
te Badfurt bij de Frankische grens. nacht door

gebracht in tentenkamp. we hoopten doorloopt

Woensdag - 1 Augustus vertrek des middags per

auto. Nijmegen 3. Herkogenbreck Herankort

met tram tot Aachoveren. Brussel. Woensdag

2 Augustus 1945 Brussel - Gent - Vervetke

18 Aug - 1945

Willem Wolff

Dinsdag 24 Juli in het Erzgebirge Aue Zwickau

Woensdag 25 Juli Na den nacht doorgebracht te hebben in het station van Leipzig vertrek naar Halle in de vroege ochtend. Halle Aschersleben. In den namiddag naar Hessen. Hier waren we 3 km van de Grenz doch alle pogingen deze te overschrijden tevergeefs.

Donderdag 26 Juli Weimargrenze Halberstadt. Maagdenburg. Hier kameraaden ontmoet en des avonds bevinden wij ons zelfs in het Lager.

Vrijdag 27 Juli vertrek om 5 uur 's avonds naar Bahnhof. Aankomst in Völpke 's nachts.

Zaterdag 28 Juli Wij wachten den ganschen dag op de Engelsche die ons eindelijk Zondagmiddag 12 u komen halen.

Maandag 30 Juli vertrek des namiddags.

Dinsdag 31 Juli om 4 uur des namiddags aankomst te Bedford bij de Nederlandsche grens. Nacht doorgebracht in een tentenlager. De bagage doorzocht.

Woensdag 1^e Augustus vertrek des middags per auto. Nijmegen, 's Hertogenbosch, Thurnhout. Met tram tot Antwerpen. Brussel.

(Woensdag) Donderdag 2 Augustus 1945 Brussel Gent Wachtebeke
18 Aug. 1945 - Willy Willems”

Toen ik thuiskwam waren mijn ouders uiteraard heel blij. ‘Thuis’ dat was het estaminet, eigendom van burgemeester Van Pottelberghe en uitgebaat door mijn vader, Edgard. Het huis stond juist voor Walderdonkbrug, waar nu de witte villa van Victor De Bruyne staat. Ons huis was kapot omdat de Duitsers Walderdonkbrug doen springen hadden.

*Estaminet van Edgard Willems
met wegge blazen dak.
Willy in het midden.
Links schoonbroer
Van de Vijver uit Zaffelare.
Rechts Laurent Van de Voorde.*

*Walderdonkbrug
met estaminet en Willy.*

Herenigd

Toen ik thuis was, was Ruth nog niet hier. Na een tijdje (in 1945) schreef ik haar een brief met de vraag waar ze bleef. Ik verstuurde die brief via het Rode Kruis. Ruth heeft die maar het jaar nadien (1946) thuis in Gersdorf gekregen.

Ruth: Ik kan me niet meer herinneren hoe ik het te weten gekomen ben - misschien heeft iemand van het Rode Kruis het in Willy's brief geschreven - maar ik wist dat ik contact moest opnemen met een Belgische verbindings-officier in een kamp van de Amerikanen in Berlijn. Die officier heette ook Willems. Misschien heeft dat geholpen. Toen ik hem Willy's brief toonde, zei hij me dat er geen probleem was, dat die brief het bewijs was dat ik getrouwd was, en dat ik naar België mocht. Ik vertelde hem ook van mijn vriendin, Maria Weber, die verloofd was met die Brusselaar, en hij raadde me aan haar een brief te schrijven dat ze ook naar België mocht. Dat is gebeurd, Maria kwam ook naar het Amerikaanse kamp. Er is dan een ganse groep over Frankrijk naar België gekomen en wij waren daar bij. Maria is dan later met die Brusselaar getrouwd.

Willy: In juli 1946 was Ruth eindelijk hier en we zijn kerkelijk getrouwd voor pastoor Camerman. Het was een dubbel huwelijk, want mijn zuster en ik zijn op dezelfde dag getrouwd, namelijk 21 september 1946. Ik had gehoopt dat we maar één mis zouden moeten betalen, maar pastoor Camerman zei "Dat zal u anderhalve mis kosten!"

Ons huwelijk werd gezegend met twee kinderen: een zoon Ronald, die in Koekelberg woont en een dochter, Liane, die in Saarbrücken woont. Mijn dochter leerde haar man kennen via de familie van mijn vrouw.

Ruth heeft veel heimwee gehad. Elk jaar gingen we voor veertien dagen terug naar Gersdorf. Het was een schone streek, ik hield ervan. De melkerij was herbouwd in 1948. Vader Mickan wilde er dan elektriciteit opwekken door middel van stoomturbines, maar dat werd niet toegestaan. Hij heeft dan de gebouwen verkocht aan een loodgietersbedrijf. Ruth's ouders kwamen elk jaar naar Wachtebeke, ze vonden het hier aangenaam, tot Ruths moeder zei dat het niet meer zou gaan. Na het overlijden van moeder Mickan, is onze dochter een tijdje bij opa gebleven tot hij plotseling stierf.

In het begin toen Duitsland nog gescheiden was, mochten mijn schoonouders enkel op bezoek gaan bij familie in West-Duitsland, op voorwaarde dat ze bewezen hadden dat al hun schulden betaald waren. Vanuit West-Duitsland konden ze echter zonder problemen doorreizen naar het Westen, want dat werd niet doorgegeven aan Oost-Duitsland.

Tot hier dan hoe Willy het geluk gevonden heeft in Duitsland, iets wat hij zeker niet verwacht heeft uit Wachtebeke vertrok, een onbekende toekomst tegemoet!

Oma Mickan met Ronald (3 maanden) in Wachtebeke

Het gezin Mickan

Jöhstadt

HET VERHAAL VAN

RENÉ STEEL OVER ZIJN

GEDWONGEN TEWERKSTELLING

IN DE MEUBELFABRIEK

ANGER und SOHN

IN JÖHSTADT (DUITSLAND)

TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

door Guy Hoebeke

René Steel

Wat nu volgt sluit aan bij een eerste - korte - versie beschreven in het artikel over Boer Van Himme.¹ Die eerste versie werd verwerkt in onderhavig artikel aan de hand van latere interviews met René Steel.

HOE DE DUITSERS RENÉ UITEINDELIJK OPPAKTEN

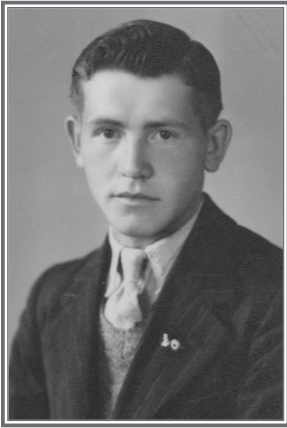
Toen de Tweede Wereldoorlog (WO II) uitbrak gaf de burgemeester bevel aan de veldwachter om de bevolking te verwittigen wat ze konden verwachten van de Duitsers. De veldwachter, met zo een grote bel, ging overal rond en zei dat alle jonge mannen tussen 18 en 22 jaar moesten vluchten naar Frankrijk of dat ze anders zouden opgepakt worden door de Duitsers en naar Duitsland gestuurd worden om daar te gaan werken.² Ik vertelde dat aan mijn peetje (Boer Van Himme) en die zei “Moar manneken da koel wel zonder bloazen. Komd’ ier bij mij op mijn hof, steekt a weg op den schelf en ik kom a elken dag eten en drinken brengen. En na een tijdshen woait da wel over.” Maar een zoon van Piet Van Himme, broer van mijn peetje, had ook een zoon van mijn ouderdom (Van Himme junior) en die kwam aan mijn peetje hetzelfde vragen als ik. Boer Van Himme raadde hem hetzelfde aan als mij, maar mijn neef weigerde. Toen zei Van Himme (jr) tegen mij “Loat ons morgen noar Frankrijk vertrekken mee de fiets!” Ik twijfelde: “Jamoar,” zei ik, “ik keune giën Frans!” – “Da geef nie,” zei hij, ”want ik kan het.” Hij had namelijk al twee jaar college gevolgd. De volgende dag vertrokken we en na twee dagen zaten we in Frankrijk, maar nog niet ver. We zagen op het land een schone schuur staan en besloten om daar te gaan slapen. We zaten er nog niet lang, of er kwam een man binnen, de boer van dat hof. Hij begon tegen mij in het Frans, ik verstond niets en wees naar mijn maat. Het kwam er op neer dat de boer vroeg om 150 meter verder naar zijn boerderij te komen, we mochten blijven zolang we wilden, als we hem maar wat hielpen. Na enkele dagen besloten we om toch naar huis terug te keren en de boer sneed een groot brood middendoor en gaf ons elk een helft, voor onderweg. Mijn maat toonde mij ook zijn portefeuille en daar zat redelijk wat geld in. Dat had zijn vader hem meegegeven, want die zei “Ge weet nooit wanneer ge terug komt. Dat kan twee dagen zijn, een week, een maand of zelfs niet!” We reden zo naar Zelzate, maar de brug was kapot, ze hadden ze doen springen en er liepen daar twee Duitse schildwachten, waarvan één vieze. Die waren tegen ons bezig van “Komm, komm.” Maar we deden alsof we die niet verstonden. Zegt mijn maat “Kom, we rijden terug naar Frankrijk!” Toen we echter in Balgerhoeke waren kregen we honger en we zetten ons

1 Zie jaarboek 2015, blzn 202-204.

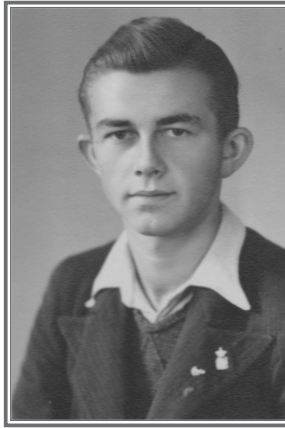
2. Vermits de Duitse mannen ingeschakeld werden in het leger, moesten ze wel jonge mannen nemen uit de bezette gebieden om de fabrieken in Duitsland draaiende te houden.

langs de kant van de weg om wat brood te eten. Er kwam een boer voorbij op de fiets: “A, de mannen, oan ’t picknicken? Kom mee mee mij noar mijn boerderije hier ’t vijfteg meters verder.” Maar het liep hier dan al overal vol van Duitsers en we dachten dan kunnen we evengoed thuis zijn. Terug naar Zelzate, maar de brug was nog kapot. Er liepen weer twee schildwachten, die ons waarschijnlijk wilden oppakken, maar er kwam een derde man die zei “Komm” en die bracht ons een eindje verder naar een vlot over de vaart. We zijn dan naar huis gereden, ik door de bossen naar de Langelede en mijn maat (de jonge Van Himme) naar de Sluize. De Duitsers liepen overal rond en elke keer dat ze iemand zagen, goed om in Duitsland te gaan werken, werd die opgepakt. We werden naar Gent Sint-Pieters gebracht en vandaar naar Brussel. Van Brussel voerde een andere trein ons rechtstreeks naar Leipzig en vandaar ging het naar Jöhstadt, dicht tegen de Tsjecho-Slowaakse grens. Ik heb er drie jaar gezeten

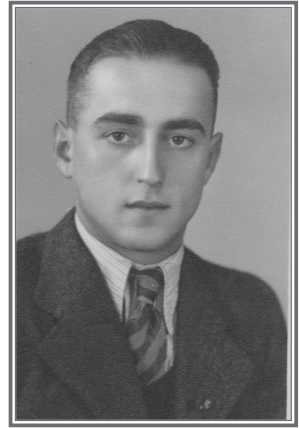
IN JÖHSTADT
Aan de slag

René Steel - Langelede

Victor Stadeus

*André Versypt
Oostakker*

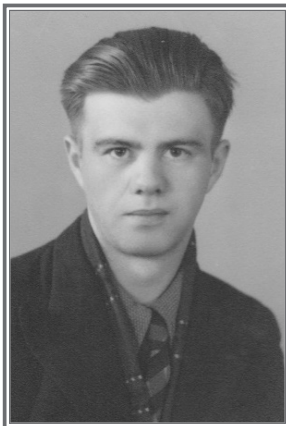
*Aimé Haemers
Langelede*

Henri Dellaert

*Robert van Kerckvoorde
Langelede*

Gentiel Verplancke

Theophiel Verplancke

Beiden uit de Molenhoek

In Jöhstadt werden we met ons **achten** (zeven Wachtebekenaars en één uit Oostakker), tewerkgesteld in een fabriek. Die acht dat waren ikzelf, Victor Stadeus, André Versypt uit Oostakker, Aimé Haemers van de Langelede, Henri Dellaert, Robert van Kerckvoorde van de Langelede en de broers Gentiel en Theophiel Verplancke uit de Molenhoek. Ik stond daar aan een freesmachine. Ons Lager lag bovenop een heuvel en de fabriek lag aan de voet ervan. Ik geloof dat dat een meubelfabriek was. Dat was een grote fabriek met vier hallen.

Die eenendertig jongens op de verzameling pasfoto's van André Versypt ken ik bijna allemaal.³ Die zaten ook in Jöhstadt. Eerst waren er een dertig of veertig ongetrouwde Oost-Vlaamse jongens die in Jöhstadt zaten, dan kwamen er nog een tiental ongehuwde West-Vlamingen bij en later nog eens vijftien West-Vlamingen, maar die waren gehuwd. Na zes maanden mochten die gehuwden tijdelijk naar huis, maar ze moesten terugkeren. Deden ze dat niet dan moesten de ongehuwden in Jöhstadt blijven en mochten die niet één keer naar huis. De gehuwde West-Vlamingen keerden niet terug, dus ... Er zat ook een **Bruggeman** van de Overslag in Jöhstadt. Op zekere dag kreeg hij een bericht uit België dat zijn moeder overleden was. Emil, onze Duitse meestergast, zei "Ge moogt gaan, maar ge moet terugkeren!". Na drie dagen kwam er een nieuw bericht uit België dat niet zijn moeder, maar zijn grootmoeder overleden was. De Duitsers waren niet content en gingen op zoek naar Bruggeman, maar ze hebben hem nooit gevonden. Maar, eerlijk gezegd, Bruggeman had gelijk, want het was slecht in Duitsland, maar de rest van de jongens was het slachtoffer, want ze mochten niet meer naar huis op bezoek.

Wat maakten ze daar? We hadden een vorm en die werd bovenop een houten plaat gelegd en we moesten die plaat uitfrezet tot ze de vorm had van het voorbeeld. Dat waren uithollingen met de vorm van handgereedschap. Dus in plaats van dat gereedschap in een bak te moeten zoeken, kon men het direct van die gefreesde plank nemen.

Elke morgen kwam de Duitse meestergast, Emil, een gezapige zestiger (de jonge mannen zaten aan het front), ons vragen "Guten Morgen! Wie geht es?"⁴ Elke dag kwamen er ook een dame met haar dochter overal kijken, maar ze sprak nooit één woord. Tot op de duur we toch vroegen aan de meestergast wie dat waren. Hij antwoordde dat het de vrouw en de dochter waren van de eigenaar van de fabriek. Hijzelf was in het leger, dus namen de twee dames de controle over. Op een keer kwamen ze in de refter vragen of er onder ons een "Bauer" was. De moeder stak een ganse, zeer rap gesproken – en voor ons onverstaanbare – redevoering af, maar het kwam

---

3. Zie onder het artikel over André Versypt hierna.

4. "Goede morgen! Hoe is't met u?"

er op neer dat ze “drei Bauer” (drie boeren) nodig had. Mijn maat stak zijn hand op, maar ik niet. Hij riep naar mij “Allei René jong, goa toch mee, dan zjimme ne kiër buiten!” Maar ik had geen goesting, want ik had licht werk in de fabriek, stond er in het droge, en ik had geen zin om buiten in alle weer en wind te gaan maaien. Want dat was wat we moesten doen ‘gras maaien met de hand’. Dat was enkel maar voor het gras hoger op de heuvel, waar ze er met de maaimachine niet aan konden. De bazin had gezien dat mijn maat (Verdegem) mij mee wilde hebben en vroeg me “Bist du Bauer?” – “Ja.” En ik kon dus mee. Maar ze had er drie nodig. We vroegen het dan aan een andere maat, maar die antwoordde “Wadde, ikke? Ik è van ze leven nog giën zeisse in mijn anden g’ad!” Na enig aandringen ging die dan toch mee. Die vrouw had vijf koeien en die kwamen nooit buiten. Die bleven op stal en aten enkel hooi en wat krachtvoer. Trouwens langs de straat waar de eigenares woonde, waren er nog enkele huizen met koeien en ook die bleven altijd op stal. Het was daar een bergachtige streek. Er liep een weg met huizen aan weerskanten, daarachter lag bos en daar nog achter waren het al rotsen. We hebben dat twee jaar gedaan: maaien van het gras, het drogen en het hooi op de schelf steken.

Er was daar ook een ‘boer’ die ons vroeg hem te helpen (tijdens het week-einde) bij het vervoer van boomstammen uit het bos. Hij beschikte over een voorstel en een achterstel waarop de bomen gelegd werden, maar op een helling, bij het naar beneden komen, moesten die stellen afgeremd worden om de stammen niet tegen de paarden te laten botsen. De remmen meer dicht draaien was ons werk. Diezelfde boer vroeg ons ook hem te helpen bij het oogsten van aardappelen. Mijn beste vriend en ik boden ons aan, in de hoop wat aardappels te krijgen, als aanvulling op ons rantsoen. Toen we gedaan hadden vroeg hij ons hoeveel hij ons moest betalen. We weigerden geld, want we konden toch niets kopen, maar vroegen aardappelen. Dat ging niet, want de opbrengst was al geschat door de overheid en aardappelen waren gerantsoeneerd. Na lang aandringen, kregen we er dan toch.

Leven in het Lager - Vrije tijd

In onze vrije tijd mochten we wel buiten het Lager en we gingen geregeld eens een kijkje nemen de grens over in Tsjecho-Slowakije, dat vlak bij ons lag. In Jöhstadt was niet veel te zien. Naar Leipzig gingen we niet, want dat lag 150 kilometer van bij ons.

Wat het eten in het Lager betreft, er zijn er geen gestorven van ondervoeding maar er zijn er wel heel wat die veel honger geleden hebben. In het Lager, dat hogerop de heuvel lag, werden we om halfzeven gewekt en ’s avonds om halftien moest het licht uit. Voor eten werd er in een grote ketel rode biet

gekookt en dat was wat we kregen. In die soep zat geen vlees. Als die ketel op was, werd hij gevuld met ajuin en dan werd daar soep mee gekookt. Als die ketel soep op was werd er weer gekookt met zuurkool. Dus zeer flauwe kost. Onze meestergast, een zestiger, was een goede kerel en zorgde voor ons. Ik heb me gered wat eten betreft doordat ik regelmatig pakketten kreeg van thuis. Ik vroeg hun vooral tabak op te sturen. Wat de Duitsers rookten was zwarte brol, die afschuwelijk stonk. De Vlaamse tabak was veel beter en die was zeer gegeerd. Onder ons in de kelder van het Lager lag een Fransmann, die beweerde Frans, Duits, Engels en Russisch te praten! Die kreeg van thuis veel pakken macaroni. Hij was een verwoede roker en voor een 'affel' (handvol) tabak, kreeg ik twee pakken macaroni. Toen ik hem de eerste keer een pootje tabak liet zien en vroeg wat hij er voor wilde geven, zei hij 'één pak' en ik daarop 'pfff, twee pakken' en dat was onmiddellijk goed. We kookten die in een emmer water en we aten die met ons vieren op. 'Ons vieren', want we sliepen met twee bedden boven elkaar en met die twee maten naast ons – we legden dekens over die twee stapelbedden en zo zaten we wat afgeschermd. Nu zaten er ook drie Fransen, krijgsgevangenen, in een gebouw dat vroeger hotel-restaurant moet geweest zijn. Ze waren al voor ons in Jöhstadt en ik heb ze nooit zien werken. Dat waren twee kleine mannen en één grotere en deze had wat meer te zeggen. Hij was ook een verstokte roker. Ik zei tegen Stadeus van naar hem te gaan met een pootje tabak. Die Fransman moest zorgen voor vijf koeien en mijn voorstel was dat we 's nachts naar dat hotel-restaurant zouden gaan en daar per koe een liter melk afmelken, zo zou dat niet opvallen. 'Ik kan niet melken' zei Stadeus, 'Maar ik wel' zei ik, 'en daar gij wat meer Frans kent dan ik, moet gij het hem gaan vragen'. Ze gezegd, zo gedaan en die Fransman was akkoord. Hij zei dat hij in een bak in de stal melk zou zetten en ook aardappelen! Wij moesten dan maar komen, er een pootje tabak in leggen en meenemen wat we nodig hadden. Zo hadden we nu macaronipap en ook gekookte aardappels. Zo heb ik me gans de oorlog kunnen redden. De oude meestergast echter kreeg de gewoonte bij ons te komen staan als we aten en daarbij met zijn hoofd heen en weer te schudden. Ik zei tegen Stadeus 'Als we niets doen, gaat die ons beklappen. Ik stel het volgende voor: ik ga naar hem met een pootje tabak en vertel hem alles eerlijk.' Toen die Duitser mijn tabak zag, sprong hij een gat in de lucht. Ik vertelde hem alles en zei 'Kijk, als gij nu met wat tabak naar die Fransman gaat, kunt ge ook melk en aardappelen krijgen.' Darrover was hij zeer blij, want toen ik hem vroeg waarom hij steeds bij ons kwam als we aan het eten waren en met zijn hoofd schudde, zei hij 'Wij Duitsers hebben geen melk en geen aardappelen en gij, opgeëisten, hebt dat wel!' Zo bracht ik alles in orde. Ik vroeg hem ook 'Als we met de bus ergens naar toe gaan - want 's zaterdags en 's zondags moesten we niet werken - dan moeten

we nogal vroeg thuis zijn. Kunt ge er niet voor zorgen dat we om elf uur of middernacht terug mogen keren?’ Dat mocht, maar de poort van het lager zou gesloten zijn, maar dan moesten we langs achteren langs de boerderij binnen komen, door een venster kruipen en zo naar onze slaappleats. Dat was in een grote zaal, die vroeger cinema of zo iets geweest was. Alles wat er in stond was naar de zolder gebracht, maar er was nog een Bühne en daar maakten we twee planken los en staken daarachter – onder de Bühne – onze voorraad eten. Toen de fabriek platgebombardeerd was en we moesten vertrekken, ging ik naar Emil, onze meestergast en zei hem ‘Emil kom eens mee met mij. ‘ Dat deed hij en ik bracht hem naar de cinemazaal, nam de twee planken weg en toonde hem de twee zakken aardappelen die we daar verborgen hadden (we hadden onze vesten erover gehangen, we sliepen in een hoek van die zaal.) Die man was de koning te rijk. Ik zei hem ook dat hij altijd goed voor ons geweest was en die twee zakken aardappelen konden we toch niet meenemen.

Een brood konden we niet kopen, want dat was gerantsoeneerd en we hadden geen rantsoenzegels. We probeerden toch er een te kopen en boden de bakker vijf mark, maar hij weigerde. Hij zei dat het verboden was en dat hij niet graag in moeilijkheden wilde komen. En wij “Tien mark, bakker” en toen begon hij te twijfelen, want een brood kostte normaal maar dertig pfennig, dus tien mark was bijna 35 keer meer!

Ik heb ook een **souvenir** meegenomen uit Jöhstadt: een lepel en een vork.

Dat ging zo.

Er was daar een Roemeense, een lief meisje, die al een jaar voor ons in Duitsland was. Ze werkte in de keuken. In die keuken stonden er vier bakjes: drie met een deksel op en één zonder. In dat laatste lagen metalen lepels en vorken. Ik vroeg er me één van elk, want in het lager hadden we enkel een houten lepel en vork, maar ze weigerde. Ze zei dat als dat ooit ontdekt zou worden, de Duitsers haar naar een strafkamp zouden gestuurd hebben. Maar ineens had ze het gevonden. “Als ik u even alleen laat in de keuken, kan ik niet weten wat er gebeurt!” Ze verliet de keuken en ik maakte van de gelegenheid gebruik. Ik heb ze meegenomen naar België als souvenir, maar mijn vrouw heeft de vork gebroken bij het openen van een conservenblik, zodat ik nu alleen nog de lepel heb.

BEVRIJDING EN NAAR HUIS

Op een morgen, bij het buiten komen uit het “Lager”, stonden ons enkele Russische soldaten op te wachten. Die verdwenen weer, maar later kwamen er Amerikaanse soldaten. We gingen naar de fabriek, maar die was kapot gesmeten met brandbommen. Mijn maats en ik hadden geen geld en geen

eten. We keerden terug naar ons Lager, maar daar was ook geen eten. Wij, dat waren zes Wachtebekenaren en één uit Oostakker, besloten dan van naar huis terug te keren. De weg kenden we niet, we wisten niet welke richting we moesten kiezen. Wij dat waren **Viktor Stadeus, de twee Verplanckes** uit de Molenhoek, **Haemers** van de Langelede, **Dellaert** van Ramonshoek, **Versypt** van Oostakker en ik.

Te voet, met ons valiesken met het gerief erin dat we nog over hadden, vertrokken we. Het was zomer, dus konden we buiten slapen. Op een plein zagen we een steekkar staan, pakten die mee en zetten er onze valiezen op. Dat was een stuk gemakkelijker. Na zes weken rondzwerven – geloof het of niet – kwamen we terug op de plek waar we vertrokken waren; Onderweg hadden we om te eten plantgoed (aardappelen) uitgetrokken, rode bieten, tomaten, ... alles wat eetbaar was legden we op de steekkar. We vingen ook katten en konijnen, stroopten ze en aten ze op. De Amerikanen hadden de grenzen afgezet en we mochten niet door. De rondzwervende Duitse soldaten echter moesten alles afgeven: fietsen, karren, ... We trokken verder en kwamen bij een grote barak. We sloegen een ruit in en kropen naar binnen. Het was een barak van de gemeente. Ze stak vol met schoppen, allerhande gereedschappen en een stoof.

Het nonnetje: De volgende dag kwam er een nonnetje langs en die had een halve emmer aardappelen bij. De dag nadien gingen we zelf naar haar klooster en vroegen om aardappelen. Zo hebben we daar een aantal dagen aardappelen gekregen, maar dat kon niet blijven duren, want ze had zelf niet veel. Het nonnetje had werkelijk medelijden met ons. Ze zei altijd “Met weinig kunt ge nog voort, maar met niets gaat ge dood!”. En ze heeft ons veel geholpen, ondanks het feit dat ze het zelf niet breed had. We zijn dan ook eens gegaan naar waar ze woonde, maar dat was geen klooster – ik weet niet wat dat feitelijk was. Ze was ons op het spoor gekomen, omdat ze gezien had dat één van ons met een steen het venster van een barak van de Wegeniswerkenafdeling ingegooid had en hoe we de resterende scherven uit het raam verwijderden en dan naar binnen kropen.

Nu reden daar alle dagen camions voorbij met Amerikaanse soldaten. Op een morgen stopte zo’n camion aan onze barak. Hij voerde ons zeven naar een soort veldkeuken. Twee dagen later werden we opgepikt door een vrachtwagen bestuurd door een Amerikaanse soldaat. Hij voerde ons naar het stationsplein in Leipzig. Daar moesten we slapen in open lucht! Er kwam een heer bij ons, die Vlaams sprak. Hij vroeg waar we naartoe moesten. We antwoordden “Brussel”. “Blijf hier op deze plek, allemaal samen wachten,”

zei hij, “zodra er een trein is naar Brussel, kom ik u verwittigen.” Hij hield woord en zo belandden we in Brussel. We hadden één broodje gekregen voor een volle dag en een nacht! In Brussel werd ons paspoort gecontroleerd. Drie mannen met een boek deden dat. Ze zochten onze namen op om te zien of we gezocht werden, maar vonden niets. We werden naar een zaal gebracht en kregen daar boterkoeken. Maar ja, daar moesten we uit de trein en weer buiten slapen. Er kwamen dan twee heren naar ons en die vroegen waar we naartoe wilden. “Naar Gent”, was het antwoord. Ook zij zeiden ons om op dezelfde plaats samen te blijven tot ze ons zouden verwittigen. We moesten wel al ons Duits geld afgeven en kregen de belofte dat we Belgisch geld in de plaats zouden krijgen, maar daarvan is nooit iets gekomen. Dan zette men ons op een trein naar Gent Sint-Pieters. We stonden daar wat te kijken en liepen over en weer. Er stond daar een man met zijn auto. Hij heette Everaert en kwam uit Rostijne. Toen we al enkele keren voorbij zijn auto gegaan waren, vroeg hij ons vanwaar we waren. Één van Oostakker en de overige zes van Ramonshoek, de Molenhoek en de Langelede. “Kijk,” zei hij, “ik kom hier elke dag kijken of mijn zoon niet aankomt. Wacht nog wat en dan rij ik u naar huis! Smijt uw valiezen in de auto en kruip met uw zevenen in de remorque”. Hij was een cafébaas in Rostijne. Hij zette eerst een man af in Zelzate, reed dan naar de Molenhoek om de twee Verplanckes, Theofiel en Gentiel, te laten afstappen. Dan was het de beurt aan Arie Dellaert van de Ramonshoek en daarna reed hij verder naar de Langelede. Maar in de bocht aan waar het voetbalplein nu is, vlogen we uit de remorque: ik, Stadeus, Haemers, en Robert Van Kerckvoorde. Gekomen aan de bocht, waar dat kapelleke aan de Langelede staat, stond een vrouw te zwaaien met bloemen. Het was **Irma van Assel**. We vroegen “Wa doede na? Loat èm ons noar uis voeren!”. En Irma zei “Nië, der af, en Pruis Vervoat, zal uldre voeren noar de Langelië.” Zo we moesten op Pruis Vervaet zijn camion en hij voerde ons naar huis. Aan de eerste brug, komende van Wachtebeke, moest Vervaet stoppen en gingen ik en Viktor Stadeus er af. De brug was kapot, maar er waren bomen in de Langelede gesmeten. Er stond veel volk om ons te verwelkomen. Viktor en ik kenden er veel niet meer, namelijk de jonge mensen van toen, die nu al jaren ouder geworden waren.

Het vervolg van de herinneringen van René staat onder zijn commentaar bij de pasfoto's en de postkaarten van de verzameling van André Versypt!

HET KORTE VERHAAL VAN

VICTOR STADEUS OVER ZIJN

GEDWONGEN TEWERKSTELLING IN DE

MEUBELFABRIEK ANGER und SOHN

IN JÖHSTADT (DUITSLAND)

TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

door Georgette en Johan Stadeus
(m.m.v. Guy Hoebeke)

Victor Stadeus (li) en René Steel

VICTOR STADEUS

Inleiding

Het hierna volgende verslag sluit aan bij René's verhaal in jaarboek 2015. Het is dus onvermijdelijk dat sommige zaken hier een tweede keer vermeld worden. De verzameling van Georgette wordt als tweede deel over Jöhstadt gespreid opgenomen in het verhaal over Victor Stadeus en dat over André Versypt (foto's). Deze verzameling bevat ook andere elementen, die niet van René komen, zoals over Julien Ongena uit Zaffelare, Aimé Haemers uit Wachtebeke, Georges De Beule uit Wachtebeke, enkele foto's, de Werksausweis van Victor Stadeus. Buiten dit was er ook de verwijzing van Georgette naar een nog levende opgeëiste: Willy Willems uit de Meersstraat. Alles bij elkaar genomen een aanzienlijke bijdrage tot de geschiedenis van de opgeëisten in Duitsland.

Toen Johan Stadeus van Johans Garden Shop in Sint Kruis Winkel door het plotse overlijden van zijn vader Victor de kans niet meer kreeg om hem zijn verhaal te vragen, was hij even in paniek. Toen dacht hij aan zijn tante Georgette, zijn vaders zuster, die moest meer weten. Maar ook hier ving hij bot, want zoals zovelen had Victor niets over zijn belevenissen verteld toen hij thuis was. Maar dan herinnerde Georgette zich dat Victor en René Steel dikke vrienden waren. Dat bracht redding en mondde uit in het volgende verslag, opgetekend door Johan.¹

Zondag 4 mei 2014

Ontmoeting met de heer René Steel, samen weggevoerd met mijn vader, Stadeus Victor, op 13 maart 1943.

Duitsland 1943 Jöhstadt – Sachsen

Firma Anger u. Sohn – voormalige meubelfabriek, nu gebruikt als werkplaats voor legermateriaal en kapot gebombardeerd vermoedelijk half 1945. Jöhstadt ligt aan de grens met Tsjecho-Slowakije, 780 km van Wachtebeke.

Eerst naar Gent en dan per spoor naar Brussel om zo verder per spoor naar Duitsland (Leipzig) getransporteerd te worden en opgeëist te verblijven: twee jaar, vijf maand en zeventien dagen. Verblijf in een vooroorlogs cinema-complex op vijftig minuten wandelafstand van Fa Anger u. Sohn, waar ze steeds op weekdagen moesten werken van halfacht tot vijf uur, met

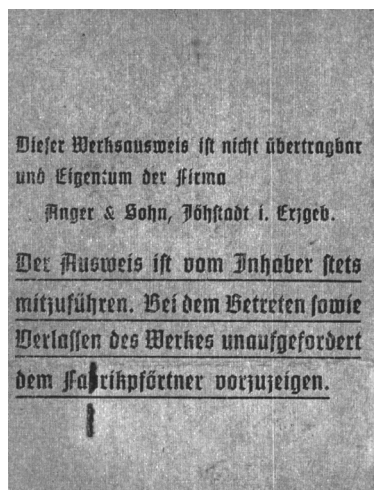
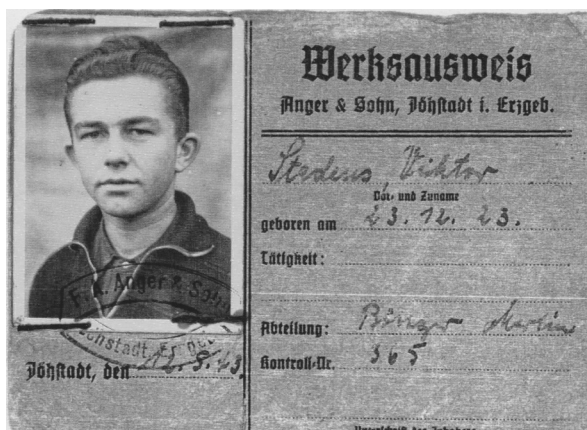
een middagpauze van een half uur. Hun werk bestond uit het bedienen van

1. Reeds gedeeltelijk vermeld in het Voorwoord bij JÖHSTADT.

een freesmachine om zo houten kisten te maken waar gereedschap in opgeslagen werd. De hamer, tang en sleutels werden uitgefreesd zodoende dat het gereedschap bij verplaatsing onmogelijk kon bewegen en beschadigd raken. Verder waren op het einde de kisten voorzien van twee zijdelingse riemen als handvat.

Hun verblijfplaats was gelegen op een berg en omdat er acht maanden per jaar metersdikke sneeuw lag, gingen ze met vier à vijf man met een slee met daarop een houten kist naar beneden, om 's avonds geladen met afvalhout uit de fabriek en met vier à vijf man hun lading bergop naar hun verblijf te krijgen, om zich zo van warmte te kunnen voorzien tijdens de avond en de nachtelijke uren. De kachel was een groot rechthoekig blok, dat ze ook konden gebruiken als kookplaat, en dat zich in het midden van een ruimte bevond. In een andere plaats stond er een soort grote rechthoekige tafel met daarin voorzien ronde openingen om er bassins in te plaatsen, zodat men zich kon wassen. In een derde ruimte stonden er stapelbedden, die mijn pa en René tegen elkaar gezet hadden om zo de warmte van elkaar te kunnen benutten. Iedereen beschikte over twee te kleine dekentjes, maar met twee mensen samen waren dat er vier en dat gaf een voordeel. Ze sliepen bovenaan om luizen en vlooiën van bovenliggende mensen te ontwijken. Op een zak, gevuld met stro en kaf, die in het begin 25 cm dik was en op het einde met moeite nog 2 cm, sliepen ze. Verder werden ze bewaakt door twee mensen, een man en een vrouw, die eigenlijk Duitse burgers waren. Ze zijn toch ter plaatse doodgeschoten bij de bevrijding door Russische soldaten. René herinnert het zich nog alsof het kort geleden gebeurd is, dat de man achterwaarts in een keldergat viel en de vrouw ook doodgeschoten werd, nadat ze aangewezen waren door een West-Vlaming.

Johan Stadeus

*Achterste rij (Li -> Re):
Aimé Haemers - Theophiel Verplancke - Henri Dellaert -
Victor Stadeus - René Steel
Voorste rij (Li -> Re):
Robert Van Kerkvoorde - Gentiel Verplancke - Julien Ongena*

René Steel (links) en Victor Stadeus (rechts)

& & &

HET KORTE VERHAAL VAN

ANDRÉ VERSYPT OVER ZIJN

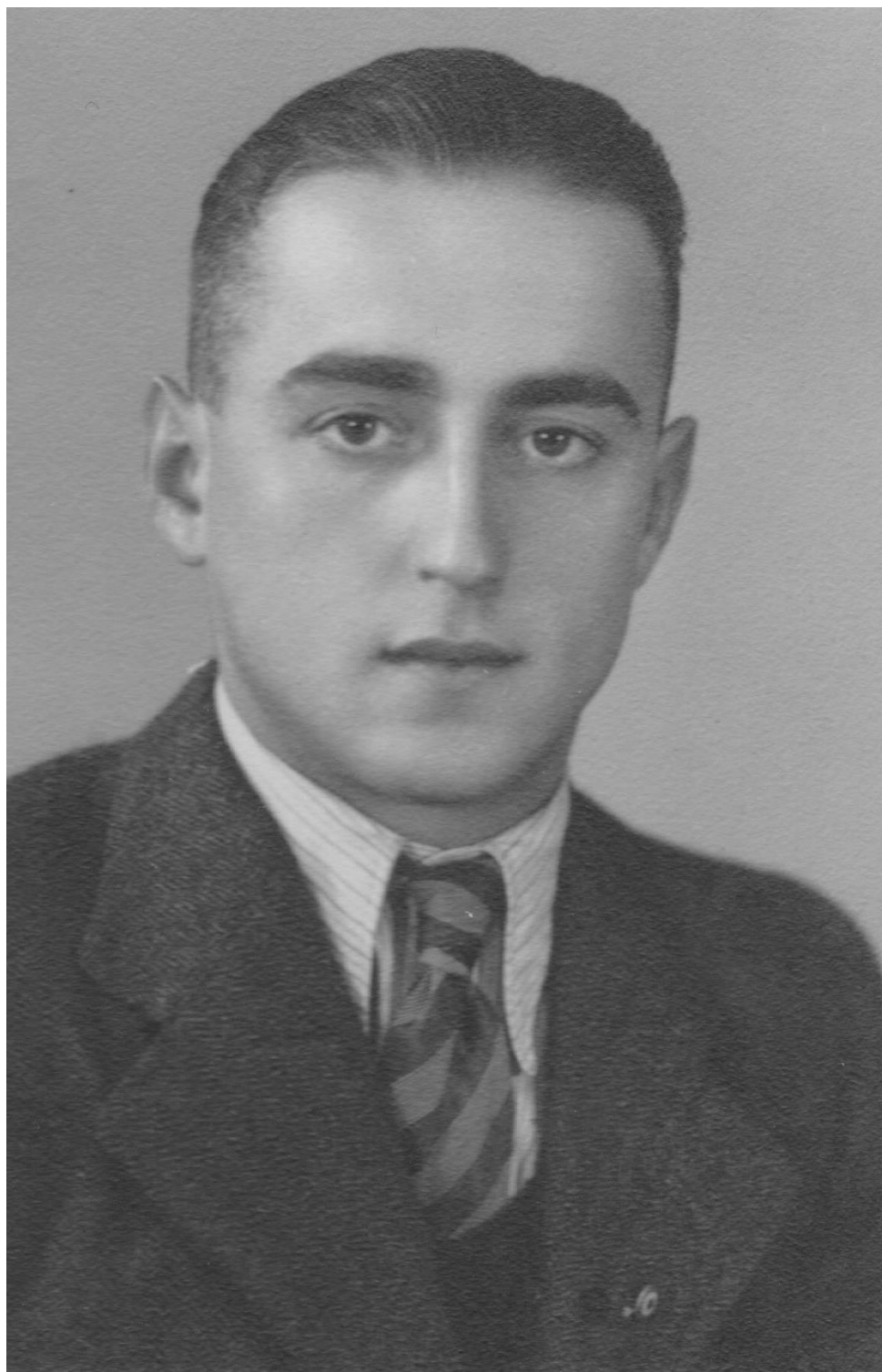
GEDWONGEN TEWERKSTELLING IN DE

MEUBELFABRIEK ANGER und SOHN

IN JÖHSTADT (DUITSLAND)

TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

**door Andrea Versypt
(m.m.v. Guy Hoebeke)**

André Versypt

Dankzij mevrouw Christiane Willems kwamen we in contact met mevrouw Andrea Versypt, dochter van André . Zoals veel andere opgeëisten was André zeer karig met verhalen over zijn verblijf in Jöhstadt. Wat hij verteld heeft aan zijn dochter volgt hierna. Vergeleken met het relaas van René is het zeer beknopt. ECHTER wordt dit gecompenseerd door zijn verzameling pas- en andere foto's en zijn postkaarten (zichtkaarten) over de gemeenschap van opgeëisten. Op één uitzondering na, is alle commentaar hierbij van René Steel! De teksten van de twee e-mails van Andréa werden bijna integraal overgenomen!

Mijn vader zijn verhaal zal waarschijnlijk niet zo speciaal zijn want er zijn zo vele jongeren verplicht tewerkgesteld in Duitsland tijdens de tweede Wereldoorlog. De foto's die hij had heeft hij meegebracht toen hij terug naar België gekomen is.

Mijn vader is geboren op 7 april 1923 en heeft 27 maanden in Duitsland verplicht gewerkt, tot het einde van de oorlog dus.

Hij werd "opgeroepen" zoals men dat zegt om naar Duitsland te gaan werken, maar zag dat niet zitten (hij was toch wat rebels, ...). Hij heeft zich verstopt en de trein waar al de jonge mannen van zijn lichter op zaten is vertrokken zonder hem. Na een tijd echter dreigden de Duitsers om zijn vader, mijn grootvader, in zijn plaats naar Duitsland te sturen en dat wou mijn vader natuurlijk niet. Dus hij is uit zijn schuilplaats gekomen.

Vermits de jonge mannen van Oostakker die samen met hem opgeroepen waren al allemaal vertrokken waren hebben de Duitsers mijn vader op de trein van de opgeëisten van Wachtebeke gezet. De bestemming van de mannen van Oostakker was niet dezelfde van die van Wachtebeke en mijn vader zat dus bij allemaal mensen die hij niet kende.

Die van Oostakker en Wachtebeke zaten (in Duitsland) een hele eind van elkaar, maar ik weet dat mijn vader een paar keer op bezoek geweest is met de trein bij de mensen van Oostakker. Het is wel zo dat die van Oostakker af en toe moesten schuilen voor bombardementen, maar dat zij altijd eten hadden. Dat was niet het geval waar mijn vader en zijn groep zat. Zij zaten daar minder gevaarlijk, maar zij kregen soms dagen geen eten.

Mijn vader had zijn identiteitskaart laten wijzigen met als beroep "boerenknecht" i.p.v. slagersgast, met het idee dat hij dan bij een boer zou mogen werken en het daar goed zou hebben, maar helaas gans zijn groep werd tewerkgesteld in een meubelfabriek.

Soms kwamen er pakjes toe die mijn grootouders naar hem opstuurden en daar zat dan tabak in die mijn grootvader zelf kweekte. Die tabak kon mijn vader verkopen in ruil voor eten, maar dikwijls kwamen de pakjes gewoon niet door. Vermits ze

niet altijd eten kregen hadden die jonge mannen natuurlijk honger en om toch iets binnen te hebben gingen ze op rooftocht 's nachts. Rauwe melk van de koeien die ze molken in de stal of op de wei, maar ze hebben ook rauwe aardappels en rauwe bieten gegeten van de honger.

Dit heeft allemaal zijn weerslag gehad op hun gezondheid, want iedereen van zijn groep, behalve één man, heeft op latere leeftijd problemen gekregen aan maag of darmen. Ook mijn vader kreeg toen hij begin de 60 was colitis ulcerosa, zweren op de dikke darm. De enige man die langer geleefd heeft van die groep en die ook geen maag- of darmproblemen gehad heeft was iemand die iets begonnen is met een Duits meisje. Die man mocht altijd bij dat meisje thuis gaan eten na het werk en in het weekend en had dus nooit honger en moest ook geen rauwe melk drinken en geen rauwe aardappels of bieten eten. Hij is met die vrouw getrouwd en ze zijn in Wachtebeke gaan wonen.

Hygiënisch was het ook niet waar ze moesten slapen, want zij hebben daar allemaal vlooiën gehad. Niettegenstaande het verblijf daar niet echt plezierig was hebben de meeste er toch het beste van gemaakt en hebben ze daar toch lol gehad. Ze hebben daar ook geschied met zelfgemaakte skilatten.

Op het einde van de oorlog mochten ze gewoon vertrekken naar huis en hebben ze allemaal de trein genomen naar huis.

Mijn vader heeft nog met sommige contact gehad in het begin, maar het meeste contact had hij toch met Dellaert die beestenkoopman in Wachtebeke was, deze laatste zijn vrouw woont nog steeds in Wachtebeke centrum. Mijn vader was slager en Dellaert beestenhandelaar dus automatisch kwamen ze elkaar regelmatig tegen op de beestenmarkt in Gent. Die mensen kwamen ook regelmatig op bezoek bij mijn ouders en mijn ouders gingen ook naar Wachte-beke op bezoek. Dellaert is nog vroeger dan mijn vader gestorven. Mijn vader is 68 jaar geworden en is dit jaar 25 jaar geleden overleden.

Vele jaren nadien, vooraan in de jaren '80, zijn mijn ouders samen met Dellaert en zijn vrouw terug gegaan naar Jöhstadt en blijkt dat na al die jaren er heel weinig veranderd was daar. Blijkbaar was de tijd daar stil blijven staan. Ook het hotel waar ze logeerden was totaal niet zoals wij gewoon zijn. Toilet en douche op het einde van de gang enz...

Dit is wat ik gehoord heb van mijn vader i.v.m. zijn verblijf van 27 maanden in Jöhstadt.

* * *

Wie de foto's gemaakt heeft in Duitsland weet ik niet, misschien hadden ze samen een fototoestel aangeschaft. Want het was toch na al die maanden samen werken en leven wel een hechte groep geworden.

Mijn vader heeft inderdaad nog Steel genoemd, Stadeus dat weet ik niet, maar hij vertelde ook van "de rosten". Was die mijnheer Stadeus ros van haar?

Andrea Verbeke-Versypt

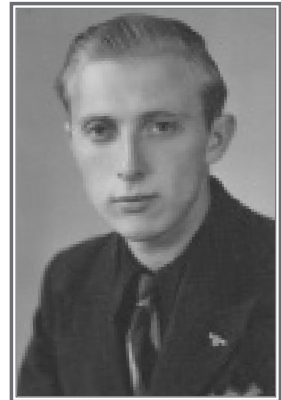
FOTO'S VAN ANDRÉ VERSYPT OVER WO II JÖHSTADT - DUITSLAND

1; Links: **Rene Steel** - Wachtebeke Sluize - 1943

2. Midden: **Victor Stadeus** - Wachtebeke - 1943 (14.958). René's beste vriend.¹

3. Rechts: **Versypt** - Oostakker - 1943. De enige niet-Wachtebekenaar in de groep van acht.²

4. Verstraeten

5. Victor Schroef

6. Michel Huysentruyt - Posthoorn 19 - Wevelgem

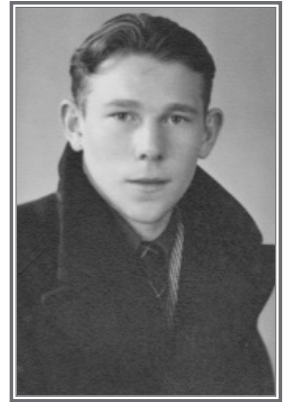
---

1. Victor Stadeus is de broer van mw. Georgette Stadeus, echtgenote Gerard Nevejans.

2. Alle foto's zijn afkomstig van de dochter van M. Versypt, mevrouw Andrea Verbeke-Versypt..

7. Marcel Lefèvre - Dronkaardstr. 205 - Lauwe
8. Firmin Vande Putte - Wingenestraat 261 - Maria-Aalter
9. Maurice Van Laeken - Kortewegel 30 - Aalter

10. Philemon Verdegem, broer van Felix
11. Gilbert Dumez - Wachtebeke
12. August Buldgen - Bosdam - Zaffelare

13. Felix Verdegem, broer van Filemon - huis naast Sabine Willems -
Oudenburgse Sluis - Wachtebeke - 1943
14. Robert Willems - Meirhemstr. 10 - Evergem-Wippelgem
15. René Michiels - Ootegemstr. 96 - Vichte

16. Wilfried De Baets - Statiesstraat 247 - Wachtebeke
 17. Aimé haemers - Langelede - Wachtebeke (1943)
 18. Henri Dellaert - Wachtebeke

19. Georges Desnijder - Kortrijkstraat 79 - Harelbeke
 20. en 21. Gebroeders Vandenbossche - Aalter (?)

22. Gentiel Verplancke – Molenhoek – Wachtebeke
 23. Theophiel Verplancke – Molenhoek – Wachtebeke
 24. Georges Sys – Meenckestraat 1 – Assebroek (Brugge)

25. Millecamp
26. Ongena - fruitplukkers - Zaffelare
27. Vermeersch

28. Robert van Kerckvoorde - Langelede - Wachtebeke
29. Toontje (?)
30. De Meester - Zeveneken (melkboer)

31. René Steel - Wachtebeke
32. René Heirweg - Oudenburgse Sluis - Wachtebeke
33. Maurits Delrue - Luengestr. 72 (?) - Aalbeke (12-11-1943)
(Aandenken 'Ken uw vrienden')

Foto 34 - René Steel voorlaatste Re
boven/Aimé Haemers 8°

Foto 35 - 3° v. Li gehurkt André
Versypt

Foto 36 - 4° v. Re André Versypt -
Wolfputstraat - Oostakker

Foto 38 - Van rechts naar links: Dumez Gilbert,
Wachtebeke - Firmin Van de Putte - Bruggeman,
Overslag - De Baets Wilfried

Foto 37 - Henri Dellaert en Aimé Haemers

Foto 39 - Aandenken aan den sportring of anders gezegd het gevang zonder tralies.
Leipzig 16/11/1943

* * *

COMMENTAAR VAN RENÉ STEEL BIJ DE FOTO'S

Foto 1 René Steel: zie het eerste verhaal over Jöhstadt.

Foto 2 Victor Stadeus: zie het tweede verhaal over Jöhstadt

Foto 3 André Versypt: zie het derde verhaal over Jöhstadt

Foto 8 Firmin Van de Putte (Wingestraat 261 - Maria-Aalter): Zie foto 16 Wilfried De Baets.

Foto 10 Philemon Verdegem, broer van Felix (13) Wachtebeke: De broers Verdegem woonden voor de oorlog in Sint-Kruis-Winkel. Toen ze terug thuis kwamen, waren hun ouders verhuisd naar de Oudenburgse Sluis in Wachtebeke. De oudste, Felix, begon te werken bij de firma De Bruyne. De jongste is douanier geworden, want al die in Duitsland gezeten hadden, kregen de voorkeur voor gendarme of douanier.³

Foto 11 Gilbert Dumez Wachtebeke: Gilbert had geen ouders meer. Hij, met zijn broer, werden door de familie Fermont opgevangen en opgepast. Ik kreeg veel pakketten van thuis, maar die jongens kregen niets. Want de Fermonts waren burgers en die hadden niet veel overschot tijdens de oorlog.

3. Behalve dan Willy Willems (zie zijn verhaal), waarschijnlijk omdat hij met een Duits meisje getrouwd was. Zijn zoon echter werd wel aanvaard bij de rijkswacht.

Foto 16 Wilfried De Baets - Statiestraat 247, Wachtebeke: Wilfried was een zachte, stille, jongen. Hij had krulhaar. Hij was een goede kameraad van Firmin Van de Putte uit Maria-Aalter.

Foto 17 Aimé Haemers - Langelede, Wachtebeke: Haemers was van de Langelede. Toen hij terug kwam uit Duitsland, is hij naar Brussel getrokken en met de tram beginnen rijden. Hij is getrouwd met een meisje van de Weide.

In de vrede van de Heer werd opgenomen

De heer

Aimé Haemers

echtgenoot van mevrouw Mariette Seyssens.

Hij werd geboren te Wachtebeke op 9 oktober 1924 en is thuis in familiekring overleden op 18 februari 1996. Gesterkt door de gebeden van de H. Kerk.

Foto 18 Henri Dellaert - Wachtebeke: Henri Dellaert kwam uit de Hoogstraat. Zijn vader was beestenkoopman. Na zijn thuiskomst is Henri ook op de baan gegaan om beesten te kopen.⁴ Hij woonde in de Ramonshoek.

Foto 22 Gentiel en foto 23 Theophiel Verplancke - Wachtebeke: Gentiel was van de Molenhoek. Zijn broer Theophiel woonde in de Kerkstraat. Theophiel ging tijdens de winter varkens gaan slachten bij de boeren en werkte binst de zomer in een fabriek.

Foto 26 Julien Ongena - Zaffelare: Fruitplukkers
Ongena Julien, Zaffelare. Geboren 24 december 1920. Overleden 25 juni 1997. Hij ging bij de boeren in de boomgaard om fruit te kopen op stam van de hoogstammen. (René).
Werkte als ijzerbinder. Zo kwam hij voor zijn patron op Sidmar, waar hij de laatste 10 jaar van zijn werkcarrière heeft doorgebracht als staalarbeider (**Johan Stadeus**).

Julien heeft ook nooit echt gesproken over zijn ervaring in Duitsland. Hij was van 24 december 1920 en soldaat geweest, opgepakt en als krijgsgevangene naar Oostenrijk gebracht om later in Annaberg te belanden.
Julien overleed in 1997. Hij werd 76 jaar.

Foto 28 Robert van Kerckvoorde - Langelede, Wachtebeke: Robert was de zoon van een klein boerke.

4. Zie wat Andrea Versypt hierover schrijft in het verhaal over haar vader.

Foto 30 De Meester - Zeveneken: Hij maakte de jongens wijs dat hij een melkronde had.

Foto 32 René Heirweg - Oudenburgse Sluis, Wachtebeke: René woonde in een huis aangebouwd aan mijn ouders huis, maar dat is nu afgebroken. Hij is gehuwd met een meisje, Bruggeman, uit Zelzate.

Foto 34 René Steel en Aimé Haemers: We hebben zelf een voetbalploegje gesticht. Ik had lange onderbroeken, knipte die af en gebruikte dat als voetbalbroek. Een Duitser had een leren vestje, maar de voering in de mouwen was kapot. Ik kon ruilen voor wat tabak. Ik had de lange pijpen van de onderbroeken bewaard en wilde ze als voering in de mouwen naaien, maar dat lukte niet. Emil zag me sukkelen en vroeg me “Was machst du da?”. Ik legde het hem uit en het gevolg was dat hij vestje en pijpen mee deed naar huis en ik kreeg het vestje met gevoerde mouwen terug. Ik gaf hem een goede “affel”⁵ tabak voor de moeite, maar waarschijnlijk heeft zijn vrouw het werk gedaan.

Ik waste eens hemden in een grote bak, in aluminium, die tegen de muur stond. Die bakken stonden in de eetzaal. Emil zag dat en vroeg weer “Was machst du da? Ich werde das machen!” Maar toen ik ze terugkreeg had hij of zijn vrouw de benen knopen er af gesneden en vervangen door knopen in karton. We hielden onze kledij maanden aan en staken ze dan een week of zo in een bak met water, om ze daarna te wassen. We hingen ze te drogen aan ons bed, maar als we gingen werken, dan hingen we de was in onze kast of ze werden gepakt. Onze knopen moesten we zelf aanzetten, we moesten ook zelf naaien, m.a.w. we moesten ons plan trekken. Ik gaf Emil geregeld tabak en zo kon ik hem niets misvragen.

Foto 35 & 36 André Versypt: Zijn ouders hadden een klein doeningske. We bezochten elkaar over en weer. André leerde voor slager en is na de oorlog getrouwd en opende een beenhouwerij. Zijn dochter ken ik niet, maar hij heeft er een huis voor gebouwd, schuin tegenover het zijne.

Foto 38 Gilbert Dumez, Firmin Van de Putte, Bruggeman, Wilfried De Baets: zie verhaal René Steel over hoe Bruggeman van de Overslag ontsnapte, niet meer terugkeerde en de gevolgen.

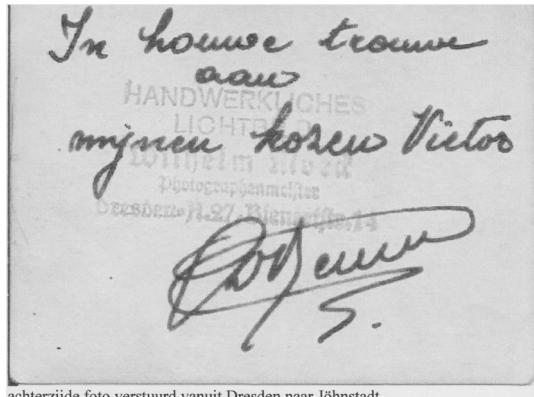
* * *

---

5. “nen affel”, dialect voor “een handvol”.

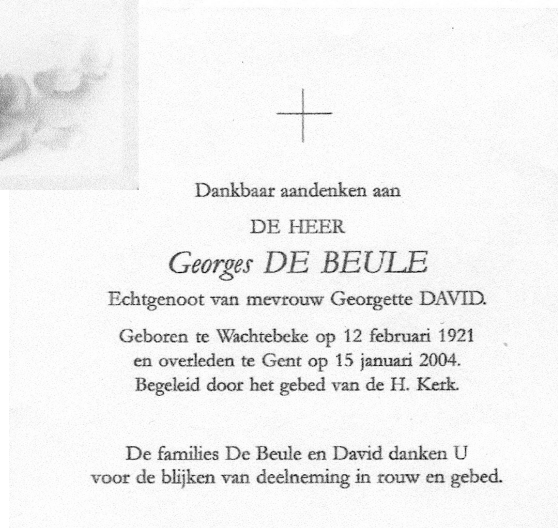
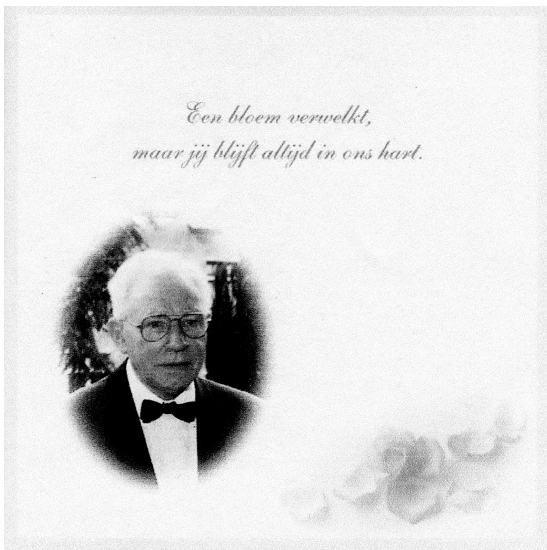
DRESDEN

Foto Georgette Stadeus: Georges De Beule (echtgenoot Georgette David)

achterzijde foto verstuurd vanuit Dresden naar Jöhstadt.

Voor- en achterzijde foto verstuurd vanuit Dresden naar André Versypt in Jöhstadt. Foto genomen in Dresden.

Hij werd geboren in het Axelsvaardeken als derde van vijf zonen van een molenaarsgezin. Na zijn lagere school, ging hij naar de Normaalschool in Sint-Niklaas. Eens afgestudeerd, brak de oorlog uit. Hij ging naar Duitsland om er te werken en kwam in Dresden terecht. Daar verbleef hij 2,5 jaar en maakte er het bombardement mee. In de tijd die daarop volgde maakte hij samen met zijn kameraden schuilkelders vol slachtoffers leeg. Daar heeft hij verschrikkelijke dingen gezien.

Na de oorlog, in 1947, trouwde hij met Georgette en ging in de Groenstraat inwonen. Hij vond werk in de "stijfselfabriek" in Sas van Gent, waar hij als hoofd van het labo 40 jaar werkte. Intussen was zijn dochter geboren.

Na zijn pensioen begon hij gezondheidsproblemen te krijgen, maar dat belette hem niet om toch actief te blijven. Hij hield er van om in de tuin en vooral de moestuin te werken, om allehande klusjes op te knappen, om zijn kameraden van vroeger te ontmoeten, om op reis te gaan. In 1993 werd zijn oogappel Sigrid geboren.

Ondanks zijn mindere gezondheid nam hij de laatste tijd de zorg over Georgette en Laurent op zich, tot zijn hart het begaf.

Lieve vake, bedankt voor alles.

Met volgende tekst wil Sigrid afscheid nemen van haar "liefste vake": Vake was een goede man die altijd voor ons klaarstond. Als het wat minder goed ging, troostte hij ons. Hij heeft al veel in het ziekenhuis gelegen en altijd kwam hij er door, maar nu was het fataal. Hij koos de weg naar God, maar van daar kijkt hij nu naar ons. Vaarwel, vake, we zullen je nooit vergeten.

Je kleindochter, Sigrid.

Georges die, als opgeëiste, in Dresden verbleef en die na het hevige bombardement van 13 en 14 februari 1945, dat zowat de ganse stad vernietigde en ca. 25.000 slachtoffers maakte, samen met zijn makkers schuilkelders moest gaan leegmaken. Het enige wat hij daarover kwijt wilde was:

Dat laat je je ganse leven niet meer los.

POSTKAARTEN VAN ANDRÉ VERSYPT OVER WO II

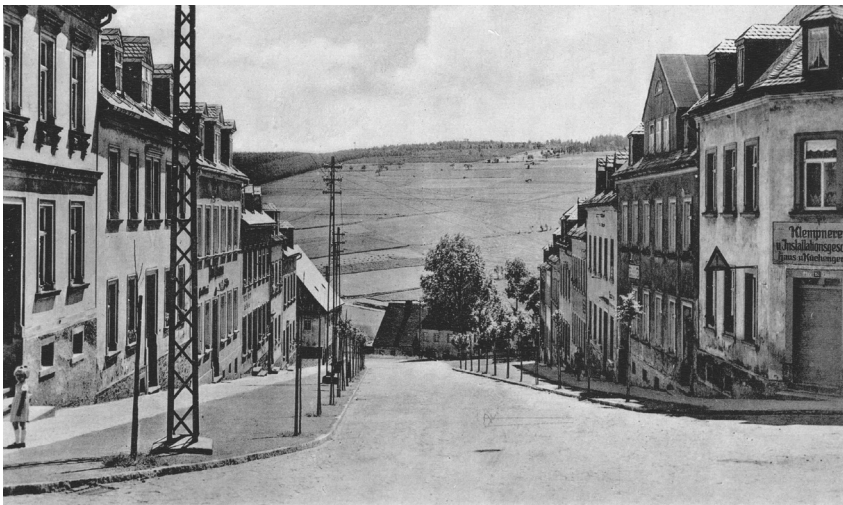
JÖHSTADT - DUITSLAND

COMMENTAAR VAN RENÉ STEEL

In Jöhstadt was er slechts één enkele straat. Dit blijkt duidelijk uit deze eerste foto, die tevens een idee geeft van de (streng) winters in die tijd. Veel meer dan de Kirchstrasse was er niet (zie de drie volgende foto's). Er was wel een Marktplaintje en verspreid rond de hoofdstraat lag er hier en daar een gebouw of een hotel, want Jöhstadt was een ski-oord.

Wintersportplatz Jöhstadt im Erzgebirge

Aan de linkerkant van de Kirchstrasse was er een café “Schluck Bier”, waar ze zeer goed zwart bier hadden. Daar kwamen we geregeld.

Jöhstadt im Erzgebirge Kirchstraße.

Zicht van de andere kant.

Jöhstadt im Erzgebirge Kirchstraße.

Het kerkje waarvan hieronder sprake

Toontje

Ik ben met **Toontje** eens in dat kerkje geweest. Dat kwam zo: op een keer waste ik mij en ik had alleen een lange broek aan. Toontje kwam naderbij en vroeg me “René wat hebt ge daar aan?” Ik antwoordde “Een kettinkje met een medaille aan voor geluk.” - “Zoudt ge dat voor mij ook kunnen vragen, maar dan met een kruisken aan.” Naar huis geschreven en een tijdje later kwam het gevraagde. Toontje vroeg me “Wat wilt ge daarvoor hebben?” - “Niets.”. Daarop vroeg Toontje “René, wilt ge eens met mij meegaan?” We gingen naar dat kerkje en na ongeveer

een uur kwam er een heer binnen en als hij twee meter voorbij ons was, stopte hij, draaide zich om en vroeg “Sie sind Ausländer?” - “Ja.” Het was de “pastor”. Hij wilde ons na de mis spreken over verwarmen en eten. “Geh mit!” zei hij, en we gingen naar de pastorijs. In de keuken stond een vrouw te koken en er stonden twee jongetjes bij haar. Ik was verrast en vroeg “Bist du verheirat?”.⁶ We mochten blijven eten. Dan zei hij weer “Geh mit!” en hij leidde ons in zijn tuin, waar hij ons vroeg sparren te klieven. Ik beloofde dat te doen, maar toen we 50 meter op weg waren naar ons Lager, zei Toontje “René, ik kan dat niet doen, want ik ben ziekelijk!” - “Milledju,” zei ik daarop, “dat hadt ge beter ginder in huis kunnen zeggen. Maar ik moet mijn woord houden.” Ik zei aan de pastor dat ik alleen ’s zaterdags en ’s zondags kon komen. Victor Stadeus zag me dus elk weekeinde alleen optrekken en toen hij wist dat ik er alleen voor stond, is hij van dan af altijd met mij meegegaan. De winters daar waren vreselijk streng en er lag soms tot twee meter sneeuw, die aan de schaduwkanten van de heuvels soms bleef liggen tot in juni! Toen de winter aanbrak zei ik tegen Victor dat het genoeg geweest was en we zijn gestopt.

In ons **Lager** was er op het gelijkvloers een groot café, een stinkende boel. De waard rook men vanop twee meter afstand. Het bier dat hij verkocht was een half glas blond met daarop een half glas donker. Het glas zelf werd nooit afgewassen, hoogstens in een bak water gedompeld. Dat water werd maar om de twee maanden ververst. Zijn zuster of zijn vrouw droeg alle dagen dezelfde kousen; de etter liep over haar benen. Ze werkte in de keuken. Die mensen waren beide halverwege de tachtig. Hij was een echte Hitler, er was met hem echt niets aan te vangen. Hij was zo smerig dat de schimmel op de spriet van zijn broek stond!!!

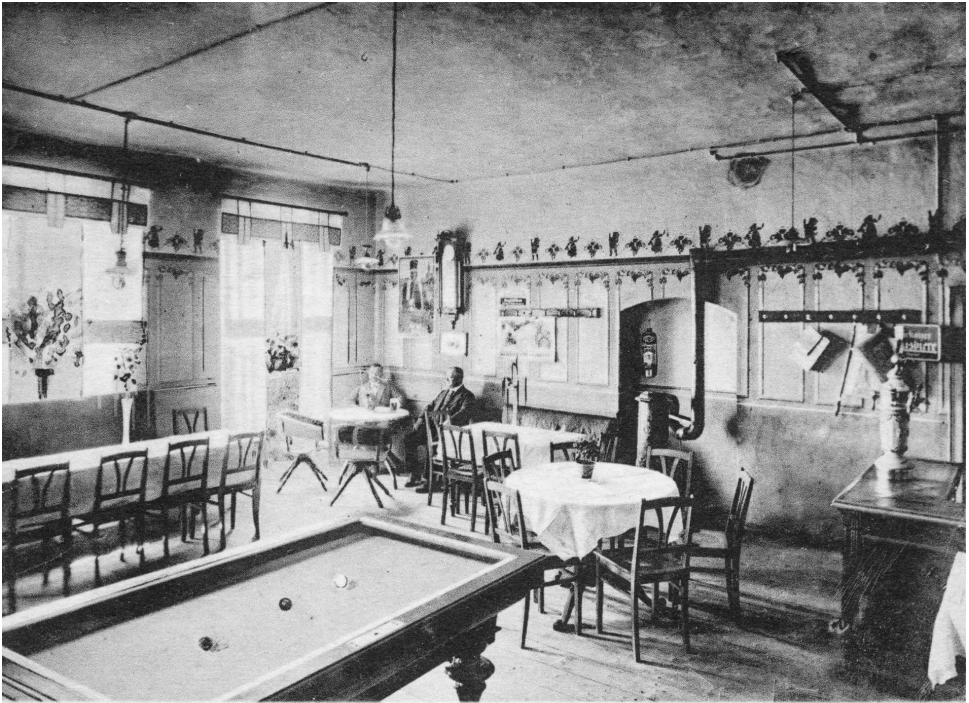
Na de oorlog is **Kamiel Temmerman**, die gehuwd was met een Duits meisje, nog terug geweest en hij vertelde dat alles afgebroken was en het Lager nu vervangen door appartementen.

Ik liet me drie keer per week scheren. De baas van het kapsalon was een man van ongeveer 70 jaar, maar hij had een leerjongen. van 14 jaar. Ik gaf die jongen elke keer 1 mark, wat veel was, en hij sprong een gat in de lucht. Mijn haar liet ik één, keer per maand knippen.

---

6. René had toen niet door dat een protestantse pastor mocht huwen.

*Fremdenhof „Stadt Leipzig”, Jöhstadt i. Erzg.
Bes. Hermann Klix, Telefon 22*

***Volgens René zou dit hotel “Stadt Leipzig” hun Lager
kunnen geweest zijn.***

**AANSTERKEN
IN
WACHTEBEKE**

**EEN STADSJONGEN OP
DE BOERENBUITEN
GUIDO NAETS,
EEN BV MET
WACHTEBEEKSE ROOTS**

**door Guido Naets
(met dank aan Maurits Creve)**

1945 Guido Naets - Plechtige Communie

EEN STADSJONGEN OP DE BOERENBUITEN

GUIDO NAETS,

EEN BV MET WACHTEBEEKSE ROOTS

Het regende pijpenstelen toen ik in maart 1943 uit Turnhout, achter op de fiets van mijn Gentse oom, Norbert Rigelle, via Terdonk in Wachtebeke arriveerde. Ik zou als ‘stadsmuske’ voor onbepaalde tijd intrekken, bij **Staf, Camilla en Irène De Letter** op de Walderdonk. Voor mij wildvreemde mensen, helemaal geen familie. Staf had in de jaren 20 samen met zijn broer een gigantische steen doorgezaagd op het bedrijf van mijn oom, die van oudsher de historische gebouwen van Gent restaureerde. Staf was een legende, zeker omdat hij een dochtertje had dat op zeer jonge leeftijd kinderverlamming had gekregen, Irèneke. Mijn oom was getrouwd met tante Betsy, een zus van mijn vader. Deze informeerde bij tante Betsy of ze geen post wist waar ik en mijn **zusje Els** enkele maanden een onderkomen konden vinden bij boeren om ‘aan te sterken’. Moeder had al een paar miskramen gehad en het driekindergezin had het moeilijk, in volle oorlogstijd. Mijn zusje kon in Gent terecht, waar ze in ‘kleine Betsy’ een leeftijdgenootje zou hebben, voor de kleine Guido hadden ze Wachtebeke in petto.

Staf De Letter baatte intussen in dat dorp een klein landbouwbedrijfje van een paar hectaren uit, met een paard, een paar koeien en wat varkens. Het paard was door de Duitsers in beslag genomen en de os was gestorven, zodat een koppel koeien ploeg en kar moesten trekken. Ik was in 1942, kort na mijn eerste communie, al zes maanden bij wildvreemde Vlaamse boeren in Frankrijk ondergebracht; die hadden 100 ha van de beste landbouwgrond van Frankrijk, tussen Laon en Saint Quentin, met een eigen maaidorser en dure auto’s die net door de Duitsers waren in beslag genomen. Het was een groot contrast.

De aankomst

We waren uit Turnhout met de trein naar de Drongense steenweg in Gent afgezakt, naar de chique villa van oom Norbert en tante Betsy, bij wie mijn zusje Els zou achterblijven. Ik zou met de werkster, de rosse tante Rachel, de schoonzus van Staf met de trein tot Ertvelde-Rieme rijden van waar we via een pontonbrug het kanaal Gent-Terneuzen zouden oversteken, naar Terdonk. Daar pikte mijn oom Norbert, die met de fiets uit Gent was komen aanrijden, mij op om verder naar Wachtebeke te trekken. Ik kroop vanwege de regen met mijn schamel plunjezakje onder zijn ‘Abessyniër’ achter op de fiets; zo’n ‘gabardine’ was populair geworden door keizer Hailé Selassié die

hem in de oorlog tegen Italië droeg, van de teugels tot de kont van zijn paard. In Wachtebeke aangekomen reed mijn oom eerst naar de Smishoek om zich met een borrel moed te laten inpraten bij een grafzerkenmaker die klant van hem was. Vandaar fietsten wij naar de Walderdonk waar de zon net door de wolken brak toen ik van onder de Abessyniër de hele familie zag staan, voor het winkeltje van **tante Gusta**, de zuster van Camilla, en haar man **Livien Neyt**, een oud-strijder van ‘den anderen oorlog’ en organisator van de Wachtebeekse IJzerbedevaart. Na een korte kennismaking in de keuken vertrok mijn oom weer naar Gent omdat hij voor donkeren wou thuis zijn. Daar zat ik dan, moederziel alleen, bij wildvreemde mensen die een raar taaltje spraken, met veel “amaja”, “ah zegt hè”, ‘neenik’ en ‘bakkendoe’ . Het stelde me gerust dat een goddelijk oog me aankeek en verzekerde ‘Hier vloekt men niet’. Na een warme kop volle melk met honig moet ik toen de later vaak herhaalde woorden hebben uitgesproken: ‘ik wil naar mijn bed’. Dat bed bleek op de zolder te staan, onder de hanenbalken die propvol knagende houtwormen zaten en waaruit af en toe wolkjes houtmeel omlaag dwarrelden. Het was veel schameler dan in Montigny-sur-Crécy, waar ik ook nog een pleegzusje Bernadette had gehad en geen gehandicapte van de leeftijd van mijn moeder. Ik moet op de duur toch van pure vermoeidheid in slaap zijn gesukkeld en de volgende morgen begon dan mijn memorabel Wachtebeeks leven. Dat was aanvankelijk voor enkele maanden bedoeld (tot de geboorte van mijn zusje Greet) maar zou aan één stuk duren tot eind augustus 1945. Mijn ouders hadden me na de Bevrijding graag met een teruggekregen, toch zeker na de geboorte van alweer een zusje, Hedwig, maar zelf was ik daar niet op gebrand en de familie De Letter verzoon steeds nieuwe smoezen om me daar te kunnen houden: ‘laat dat manneke nog maar verder aansterken’, ‘wacht maar tot die zusjes wat groter zijn’, ‘laat hem hier toch maar zijn Plechtige Communie doen’, ‘laat hem bij **meester Galens** nog maar zijn vierde studiejaar doen’...

De smoezen werkten, maar na dat vierde studiejaar moest ik dan toch terug naar mijn ouders en hun viermeisjeshuis. Bij de Jezuiten in Turnhout zou ik eerst twee voorbereidende jaren volgen en dan zes jaar Grieks-Latijnse humaniora, tot ik in 1953 begon te vrijen met mijn latere echtgenote **Francine Van Dyck** (1934-2013) en in oktober aan de K.U. Leuven rechten ging studeren. Tot dan trok ik elke vakantie steevast naar mijn ‘tweede thuis’ op de Walderdonk, eerst met tram, trein en dieselwagen, ‘het buske’ (ik herinner me die stationnetjes van Sint Niklaas, over Sinaai, soms Lokeren, soms Daknam, enz. tot Moerbeke van waar het vaak te voet naar Wachtebeke moest langs Peene en Kalve), later per fiets langs de Kleine Tunnel in Antwerpen. Alles samen genomen moet ik in de tien jaar van 1943 tot 53 de helft van de

tijd in dat katholieke dorp tussen het rode Zelzate en het blauwe Moerbeke hebben doorgebracht.

Mijn Wachtebeekse ‘familie’

Vooraan Els en Guido - Achteraan (l-> r): tante Gusta De Maesschalck - vader Frans Naets - Staf De Letter - Camilla De Maesschalck

Zelfde foto, maar nu met Irène (uiterst links) i.p.v. Gusta

Zusje Els, vader Frans Naets en Guido. Tijdens mijn lange verblijf in Wachtebeke kregen we geregeld bezoek van vader.

‘Een schatkamer voor het leven’

Wat was dat een boeiende en gelukkige tijd, waar ik tot op heden met genegenheid en dankbaarheid aan terugdenk. Geen bitterheid om de scheiding van de eigen familie, geen frustratie om de gedwongen terugkeer naar Turnhout; misschien ben ik er wel harder door geworden, gelaten ondergaand wat het leven brengt. Wachtebeke doet bij mij de warmste gevoelens opborrelen. Om het met Anton van Wilderode te zeggen: het was een ‘extra schatkamer voor het leven’. Trouwens, als ik er was gebleven, had ik mijn humaniora allicht in Sint Niklaas gedaan en had ik bij Cyriel Coupé gezeten, die ik nu pas later leerde kennen.

Ik kan me nog heel levendig veel details herinneren, van mijn klasgenoten bij meester Marquenie (die me later nog zou vragen voor de jury van de suiker-koningin van Moerbeke, wat mijn vrouw toch maar verhinderde) en bij de fijne meester Galens, bij wie ik twee studie jaren doorbracht. En van mijn beste maat Raf David die later priester zou worden en wiens ouders ook twee ‘stadsmuskes’ hadden, Flora en Jan Geysen (de latere radiomaker), de kinderen van het bekende acteurskoppel van het Reizend Volkstheater. En

van nonkel Vijn die geweldig kon vertellen van de vorige oorlog, die ik telkens weer beleefde alsof ik er bij was —later is zijn been nog afgezet na een laat gangreen wegens een wonde van toen.

*Derde leerjaar 1943-44 - klas meester Galens -
Guido en Raf David tweede rij,
vierde bank voor meester Galens. Guido zit rechts,
naast hem Raf David, broer van Cesar.*

Ik was nog maar pas in Wachtebeke toen ik door toedoen van de buurman Chalmet, met wie Staf een venijnig geschil had over ‘gemene muur’ en waterdrup, raakte ik opgezadeld met een scheldnaam. De man toonde me een nest jonge vogeltjes en toen ik naar de naam vroeg zei hij dat het een ‘zoutkleppe’ was, wat ik dan fier rondvertelde. Zo werd ik vanaf toen alom “zoutkleppe” genoemd. Maar ik pikte snel het ‘Wabbeeks’ op en ik kon het spreken als de besten, tot de dag van vandaag. Ik ontdekte snel dat Ja en Nee werden vervoegd, van jajik tot joins en van neenk tot neens. Toen ik in 1955 op een radio-examen tijdens een onderhoud met de Raad van Beheer door directeur-generaal Julien Kuypers werd gevraagd, waar ik mijn verzorgd taalgebruik aan te danken had, heb ik dat toegeschreven aan mijn meesterschap van een vreemd dialect, wat mij een geoefend luisterend oor had gegeven. Hij vond het vergezocht, maar ik geloof echt dat dit mijn taalbeheersing heeft aangescherpt.

Een leven om van te dromen

Bij Irèneke en Camilla was ik het troetelkind dat alles gedaan kreeg. Zo bakte Camilla geweldige pannenkoeken met siroop en bruine suiker, als ze tenminste veel tijd had; die lekkernij kreeg al snel de benaming ‘een veel-tijd’. Bij Irèneke mocht ik als beloning soms in haar grote bed op de ‘voute’, de opkamer, slapen, maar dan moest ik wel eerst grondig in bad. Voor wat hoort wat, heb ik sedertdien altijd beseft.

Ik kwam ontzettend graag bij Irèneke’s zuster, tante **Germaine** op de Smis-hoek, die een hondje Kitty had en een Waeslandia-winkel waar ik de rekken mocht bijvullen. Ik zou een goede magazijnier worden, zo werd me verzekerd.

Haar man **Prudent De Bruyne** had reisduiven die ik op de duur mee mocht ‘opleten’, door ze met mijn fietsje steeds verder van het hok weg te brengen en op te laten, eerst tot aan Winkel Kapelle, nadien tot Rodenhuize en Terdonk, tot bij tante Rachel. Met Prudent, die metser was, ben ik vaak mee mogen gaan naar zijn werk aan het ‘zothuis’ en nadien aan de bouw van de watertoren van Zelzate. Ik moest hem ‘Pa’ noemen en kreeg dan van ie-

*Met twee Engelse soldaten,
Billy en George voor de
Waeslandiawinkel van tante
Germaine (september 1944?)*

dereen alles gedaan. De watertoren lag aan het kanaal waar na de Bevrijding Amerikaanse schepen voorbij voeren, die ons sinaasappelen naar de kant toe wierpen. Ik mocht met Prudent’s zaterdag de duiven gaan inkorven in het duivenlokaal om dan ’s zondags, als de vluchten van Doornik, Noyon en Quiévrain binnenvielen, snel de rubberen wedstrijdring van de duiven hun poot te stropen en in een capsule te proppen. Dan de capsule in de ‘constateur’ steken, aan een hendel draaien waardoor het uur van aankomst werd afgedrukt en het apparaat binnenbrengen. Na het middageten ging het met Prudent en tante Germaine naar het café voor de prijsafroeping, op andere zondagen naar de krulbolling of de wipschieting, waar ik telkens grenadine of orangeade kreeg, na de oorlog een reep chocolade.

De wonderbaarlijke aardappeloogst

Maar het eigen boerenhof van Staf en Camilla, die ik Vake en Moeke noemde, was toch wel het toppunt voor mij, het stadskind. Op het eind van de zomer werd eerst het graan gepikt, in schoven gezet en nadien opgehaald met de kar waar ik met Annie (zie verder) bovenop mocht zitten, zodat we appels en peren konden plukken als we onder fruitbomen reden. Later werden dan de aardappelen geroid, met de riek. Met mijn Franse ervaring nog vers in het geheugen vond ik het allemaal nogal een primitieve bedoening.

Sorteren aardappels.

In 1943 had mijn pleegvader voor de eerste keer ‘muizen’ (Bintjes) geplant op een pas gepacht stuk ‘batterdo’, halverwege Zelzate en Wachtebeke. Op die gronden, gelegen tussen het spoorlijntje en de steenweg tussen Wachtebeke en Zelzate was jarenlang poldergrond van de suikerfabriek van Frantz Wittouck aan de Suikerkaai in Zelzate opgespoten geweest; die fabriek betrok haar suikerbieten soms ook uit de kleigronden van Zeeuws-Vlaanderen zodat met het spoelwater (vandaar ‘battre d’eau’, aldus verklaart Sidmar-ingenieur Guy Hoebeke de naam) veel rijke teelaarde via stalen buizen werd aangevoerd.

De vooruitziende Luxemburgse staalgroep Arbed was al in de jaren 20 op zoek naar gronden met het oog op de maritimisering van de staalindustrie (die er inderdaad een halve eeuw later zou komen). Arbed had eerst gronden in Terneuzen op het oog maar toen Wittouck in 1929 met de blauwe suikerfabriek van Moerbeke fusioneerde (Zelzate was immers ‘een rood nest geworden’) werd de fabriek aan de Suikerkaai afgebroken, droogde de stroom spoelwater op en kon Arbed dus de hand leggen op de ‘Batterdo’. Dat moest wel een wonderbare aardappeloogst opleveren en ik werd er de bevoorrechte getuige van. Ik werd met mijn fietsje keer op keer naar ons boerenhof teruggestuurd om aardappelzakken te zoeken en aan te voeren, om de overvloedige oogst op te vangen. Vlak bij dat wonderbare veld verrees enkele decennia later het hoofdkwartier van Sidmar!

Nadien, denklijk voorjaar 1944, kwam van over de Batterdo een aangeschoten Lancaster-bommenwerper vanuit het westen aangevlogen die de jonge boomtoppen langs de steenweg afritste om dan een buiklanding te maken op de heide aan de oostkant - men kon jarenlang nog aan de bomen zien waar het vliegtuig was neergekomen. Een bebloede Engelse co-piloot stopte Camilla een radio in de handen, vooraleer zelf richting Langelede te verdwijnen. Wij met die radio naar huis waar een verschrikte Staf ons meteen opdroeg, het duivelse tuig naar het gemeentehuis te brengen. Halverwege troepten mensen rond ons, onder wie een onbekende heer die zo vriendelijk was zich over de radio te ontfermen. De nacht daarop kwam de Feldgendarmerie aankloppen om te vragen aan wie we die radio gegeven hadden. Ze deden tevergeefs een huiszoeking waarbij ik boven stilletjes op het bed moest gaan zitten, waar onder de matras een hesp verscholen zat. Dat was op het nippertje.

De sluikslachting

*Met Staf, Irèneke en Camilla
voor de varkensstal.*

Die hesp was nog over van de ‘begrafenis van Karelke Vandenende’. In de herfst 1943 hadden mijn pleegouders namelijk een sluikslachting gedaan, waar ik uiteraard niet bij mocht zijn, want ik zou nadien mijn mond wel eens voorbij kunnen praten. Dus werd het overlijden verzonnen van een nonkel in Kaprijke.

Ik wist inmiddels zoveel van de familie in Kaprijke, ‘waar ze nog

ouderwetsers zijn dan hier’, dat ik het in twijfel begon te trekken. Waarop met grote stelligheid werd verklaard dat de overledene Karelke Vandenende heette. Maar ze konden hun lach niet inhouden en ze moesten opbiechten dat het een leugen om bestwil was. Onder belofte van strikte geheimhouding heb ik dan het hele vastbinden van het varken op de ladder, het wegschroeven van het haar, het kelen van ‘Karelke Vandenende’ en het gutsen van het dampende bloed in een bassin meegemaakt.

We hebben toen de hele winter 43/44 van Karelke Vandenende gegeten, tot alleen nog de hesp overbleef die de Feldgendarmerie dus niet vond. Zo kreeg ik de reputatie dat ik altijd de waarheid achterhaalde en dat men mij nooit iets op de mouw kon spelden. Misschien is het daardoor dat ik in de journalistiek ben terechtgekomen.

Op zekere nacht was er een groot bombardement op de fabrieken langs het kanaal Gent-Terneuzen in Ertvelde-Rieme. Urenlang hebben we door het zoldervenstertje naar de helverlichte hemel in het westen gekeken, naar de bommenwerpers die boven ons hoofd hun bocht namen voor een tweede salvo en naar het oorverdovend geluid geluisterd dat de vloer onder onze voeten deed daveren. Een paar zondagen later mochten we van de Duitsers gaan kijken naar de aangerichte schade en ik zie nog voor me de bomkraters vol vloeistof, denkelijk olie, want de raffinaderij van Palmafina was het meest getroffen. De mensen waren geschandaliseerd door de vernielingen van de geallieerden, die onze bevoorrading ernstig in het gedrang hadden gebracht. Achteraf bekeken was dat bezoek echt psychologische oorlogsvoering.

Een ros liefje

Staf en Camilla hadden met de familie De Mets, hun overburen, een hechte vriendschap, ze ‘wiesden’ samen (whist) en dronken dan koffie of een ‘dreupel’. Ze hadden een leuk dochtertje, een lange rosse met vlechten, **Annie De Mets**. Ik trok veel met haar op en voelde me erg tot haar aangetrokken, ze was misschien mijn allereerste liefje. We speelden samen onder de Leuvense stoof en liepen door de plassen met klompen die we voorttrokken alsof het trekschuiten waren.

Ik plaagde ze eens met een zelfgemaakt rijmpje, van ‘Annie Mets, kreeg een klets van heur vader zijne slets’. Daar kon ze niet mee lachen. We hebben later nog enkele dagen samen geslapen in de bunker van het ‘Pachtgoed’ op de grens van Rostijne en Sint-Kruis-Winkel, waar we gingen schuilen voor de Bevrijding die in de zomer van 1944 werd verwacht. Van op dat boerenhof van de familie Coninx, goede vrienden van Staf en Camilla, heb ik de brug van Walderdonk in de lucht zien vliegen; het beeld van de vliegende stenen op een goede drie kilometer afstand staat nog op mijn netvlies gebrand. Een paar dagen tevoren had ik nog op die brug gestaan, toen een Duitse soldaat op de terugtocht mij een dolk gaf, die een grote jongen prompt afpakte en in het Langeleeds Vaardeke keilde. Nadien begon mijn Annie plots te vrijen met Roger Van Bambost, een kerel uit een hogere klas met wie ze later trouwde. In mijn fantasie was hij de kerel die niet alleen mijn lief maar ook mijn Duitse dolk had afgepakt, die misschien wel het opschrift had ‘Meine Ehre heisst Treue’. Zo leerde ik mijn eerste liefdesverdriet kennen; lieve Annie stierf trouwens op jonge leeftijd aan kanker.

Prudent had ook leuke nichtjes: Angèle die in de Statiestraat woonde en bij wie ze thuis na de oorlog een grote Amerikaanse slee kochten. Achter ons

woonde de knappe dochter Gilberta van Victor De Bruyne maar die deed altijd een beetje ongenaakbaar. En dan was er nog de ranke Gisèle De Bruyne van de Overslag, met wie ik catechismus volgde bij **pastoor Camerman** om onze Plechtige Communie te kunnen doen. Irèneke droomde er van dat ik in Wachtebeke mijn Plechtige zou doen, ook al was ik veel te jong, amper 10 jaar. Maar het lukte en zo kreeg ik mijn eerste lange broek, in het voorjaar van 1945:¹ een golfbroek. Niemand had een idee dat golf een balspel was, dat ik trouwens nog op mijn vijftigste onder de knie zou krijgen. Voor het communiefeest was een geitje vetgemest, in die dagen een absolute lekkernij. En van Nonkel Vijn kreeg ik een echt missaal met gulden snede. Het Vormsel kreeg ik niet want de bisschop, Mgr. Honoré Coppieters kwam maar alle paar jaar. Zo kon ik het jaar daarop in Turnhout nog eens mijn Communie doen, compleet met Vormsel.

Een munitiekoffer vol oorlogsherinneringen

Golfbroek.

In die tijd verzamelden wij kinderen ‘militaria’, allerhande wapentuig, van hulzen, kogels (liefst dum-dum-kogels) en obussen tot het zilverpapier dat door Amerikaanse en Britse vliegtuigen op weg naar Duitsland werd uitgewooid om de Duitse radar en de FLAK (lucht-afweer) te verschalken. Soms dwarrelden snipers, glinsterend in het zonlicht naar beneden, maar soms kwamen wel heelder pakken naar beneden geploft. Ik borg alles op in een munitiekist die ik eens aan een Duitse oefenstand in het bos achter Steefken Sette had gevonden. Daar lag een pakje ongebruikte oefenkogels bij, met van die rode houten pinnen; die kon je er af trekken, om met het buskruit een hele

serpentine te maken die je dan sissend kon aansteken. Het slaghoedje kon je met nagel en hamer kapotslaan wat nog een knalletje gaf, achteraf gezien nogal gevaarlijk; vooral als er nog buskruit in de huls zat.

In de Groenstraat woonde een zeer bevriende familie David waar soms Duitse officieren en soldaten waren ingekwartierd.² Die volgden op een grote stafkaart het verloop van de Operatie Barbarossa waar ze het Oostfront met spelden en draad weergaven, op basis van de radioberichten ‘Das Oberkom-

1. Voor foto Plechtige Communie, zie tweede bladzijde van dit artikel.

2. Met dank aan mw. Lutgarde Celie-De Beule, voor bijkomende informatie en voor de toestemming tot publicatie van het stukje over haar oom Laurent David.

mando der Wehrmacht teilt mit...'. Voor een knaap bijzonder spannend. Stalingrad was al een maand voor mijn aankomst in Wachtebeke gevallen maar ik kan me toch geen ondergangsstemming herinneren. Mijn elf jaar oudere kameraad Laurent is toen zelfs nog naar het Oostfront getrokken voor 'den kamp tegen den goddelozen kommunismus', zoals de Kerk dat in die dagen promoveerde. Zijn eenheid was uiteindelijk niet verder geraakt dan Wittenberg in het huidige Sachsen-Anhalt. In 1953, na mijn retorica, ben ik achter op Laurents motorfiets naar de IJzerbedevaart in Diksmuide gereden (zie foto). In mijn verbeelding was hij toen pas uit Russische krijgsgevangenschap ontslagen, maar de werkelijkheid was veel prozaïscher. Hij was aan het Belgische gerecht uitgeleverd, en na verblijven in gevangenissen in Gent en Antwerpen, in Lokeren en in de kolenmijn van Beringen in november 1947 een vrij man geworden.

Laurent David (l) en Guido.

Laurent deed me dus ten onrechte terug denken aan mijn eigen Luxemburgse betovergrootvader Nicolas Augustin de la Haye van wie ik later ontdekte dat hij in 1812 met Napoleon naar Moskou was getrokken en na de helletocht over de Berezina en de Volkerenslag van Leipzig met zijn kameraad naar huis stapte. En ik beeldde me in dat ook Laurent misschien Heinrich Heine's 'Nach Frankreich zogen zwei Grenadiere, die waren in Russland gefangen' had gezongen. Laurent, die me in 1953 op de motorfiets niet veel had verteld over zijn belevenissen, stierf in 2005 kinderloos en ongehuwd. Wel staat het me nog levendig voor de geest hoe de pastoor na de Bevrijding van op de preekstoel had gezegd dat men diegenen die met de vijand hadden geheuld én hun hele familie de communie mocht weigeren. Daarop was Laurents moeder, die al maanden geen nieuws had van haar zoon, met zijn zus Georgette opgestapt om 'nooit nog een voet in de kerk te zetten'. Daardoor heb ik altijd veel respect gehad voor consequente mensen. Later is het natuurlijk wel nog goed gekomen met de Kerk, weet ik inmiddels van Lutgarde De Beule, de dochter van Georgette.

Na de oorlog, een heftige tijd

Terug uit de bunker op Pachtgoed hing ik rond aan de Meersstraat, toen een Engelse pantsercolonne de Moervaart overstak. De Duitsers hadden de brug

opgeblazen en de amfibietanks doken voor onze verbaasde ogen het water in om aan deze kant weer de oever op te kruipen. Iemand zei dat de bevelvoerder Montgomery zelve was, maar dat durf ik toch te betwijfelen. Een grote jongen bedelde slim om sigaretten ‘for my big sister’.

De Bevrijding was anders een heftige tijd. Toen de laatste Duitsers aan het wegtrekken waren was iemand een Belgische vlag op de eerste verdieping van zijn woning aan het Rechtstro door het raam aan het hangen; hij kreeg prompt een geweesalvo door zijn gezicht, van oor tot oor. Hij heeft er altijd het litteken van vertoond.

Enkele dagen later kwam de Witte Brigade het winkeltje van tante Gusta kort en klein slaan, als straf voor nonkel zijn Vlaamsgezindheid. Vijntje werd gevankelijk naar het gemeentehuis gevoerd, maar burgemeester Van Pottelberge³ bracht hem, met de tricolore sjerp rond zijn buik helemaal terug tot aan de Walderdonk, aan zijn zijde waardig voortschrijdend door het dorp, in het midden van de straat waar toen nog geen auto’s reden. Zo leerde ik voor het eerst trouwe vriendschap waarderen. Vijntje heeft toen in de tuin een grote kuil gegraven waarin alle puin werd gestort, de kapotgeslagen oplegpotten en bokalen met snoep, de van jenever en cognac doordrenkte eet- en rookwaren... Ik heb nooit zoveel snoepgoed gedumpt.

Ik zie ook nog hoe een nicht van Staf die op de Overslag woonde en ‘met Duitsers had gelopen’, op de hoek van de Melkerijstraat en het Rechtstro door krijsend gepeupel voor mijn ogen werd kaalgeschoren. Ze kreeg ook een hakenkruis met zwarte verf op haar kale schedel geschilderd. Ik kon me niets voorstellen bij dat ‘met de Duitsers lopen’ en hoopte dat niemand had gezien dat ik op Davids hof vaak op Duitse paarden had gezeten. Ik vond het in elk geval een afschuwwekkend schouwspel en nam me voor, later nooit te dulden dat mensen het recht in eigen handen zouden nemen. Misschien is toen wel mijn belangstelling voor de rechtenstudies ontstaan.

Na de oorlog vertoefde ik vaak bij Raf en Cesar David thuis. Hun grote zus Esther zorgde voor grote opwinding door in het klooster te gaan en ik zie ze nog ‘geprofest’ worden, wat ik een zo mooi woord vond. Bij Davids hadden ze ook stapels Robbedoezen en andere stripboeken; gevechtspiloot Buck Danny was toen mijn grote held en dank zij hem ben ik altijd erg geboeid geweest door de luchtmacht. De maalderij was ook iets fascinerends. Op Davids weide hebben we in de grote vakantie van 1948 de Olympische Spelen van Rome nagespeeld, die daar in 1944 hadden moeten doorgaan. Ik denk dat Jan Geysen toen de grote winnaar was, maar het kan ook de onlangs overleden Cesar zijn geweest.

Irèneke, de mirakelvrouw

De meest opvallende figuur in heel mijn Wachtebeeks verhaal is zonder meer de gehandicapte dochter Irène, door iedereen Irèneke genoemd. Door haar toedoen ben ik daar terechtgekomen. Van kindsbeen af als een dutse behandeld, was zij van heinde en verre bekend en geliefd. Niettegenstaande haar levenslange ellende heeft zij iedereen overleefd. Ze heeft van haar 93 jaar lange leven iets gemaakt dat velen voor altijd zal bij blijven. Ze was er altijd voor anderen, voor de BJB, de KVLV, de KAV en de KVG die zij stichtte en jarenlang voorzat. Ik heb haar mandoline en banjo weten spelen en ze had een fiets met een vaste pedaal voor het verlamde been, en dan om de zoveel jaar een nieuwe prothese, een ‘appareil’. Ze trok talloze keren naar Lourdes, eerst naar Oostakker en dan naar ‘Frans Lourdes’ met de Montfortanen en naar Banneux met de KVZ, steeds stiekem hopen op een miraculeuze genezing. Maar toen die er nooit kwam bleef ze diepchristelijk geloven, nooit verbitterd.

Ze heeft lang bij de familie Vervaet gewerkt die in het dorp een meubelwinkel had en later een matrassenfabriek Eronika begon, genoemd naar de kinderen Eric, Rony en Bianca, een schoonheid die iedereen Blanche noemde. Toen ik mijn rechtenstudies klaar had heeft René Vervaet nog even overwogen me als juridisch adviseur in dienst te nemen, maar het werd vrij snel de studiedienst van de CVP. Irèneke heeft in de jaren 50 en 60 jarenlang het bed moeten houden, dat in de voorplaats stond waar iedereen haar moed kwam inspreken maar zelf getroost buiten kwam. Dokter Hoste kwam haar ‘s morgens en ‘s avonds een spuit geven, vermoedelijk eerder een placebo dan een pijnstillert. Vooral in die dagen maakte ze handwerkjes en madonna’s onder een glazen stolp, die gretig aftrek vonden.

Bij haar bed hing de leuze “Niet klagen maar dragen en bidden om kracht”. Toen haar ouders achteruitgingen deed zij zoals de lamme in de Bijbel: zij nam haar bed op en wandelde. Nog jaren heeft ze op Walderdonk 40 gewoond, ook toen haar ouders waren overleden. Ze deed aan alle uitstappen mee, ging naar alle vergaderingen en koffietafels, tot ze op de duur naar het OCMW-rusthuis moest en nadien, toen haar ogen het begaven naar het Tehuis De Mey trok. In 2008 stierf ze, helemaal op, 93 jaar oud. De wereld bleef toen even stilstaan.

**WAT GEBEURDE ER VERDER MET GUIDO NAETS,
MEDE DOOR HET 'AANSTERKEN' IN WACHTEBEKE?
HEEL WAT, ZOALS HIERNA IN VOGELVLUCHT BLIJKT!!!**

www.guidonaets.be

° Borgerhout 25 november 1934

- Studeerde rechten, economie en Thomistische wijsbegeerte.
- Weduwnaar van Van Dyck-Hazi Francina (1934-2013)
- Vader van twee dochters, grootvader van zes kleinkinderen
- Gewezen Europa-journalist voor Duitse media, radio en TV (1962-1980)
- Gewezen Perschef van het Europees Parlement (1980-1995)
- Ere-bestuurder van de K.U.Leuven
- Gewezen voorzitter van Alumni Lovanienses,
- Gewezen voorzitter van de Europese Eresenaat van de Beweging voor de Verenigde Staten van Europa
- Gewezen voorzitter van Algemeen-Nederlands Verbond, ANV-Vlaanderen
- Gewezen voorzitter van Sterrebeek 2000
- Auteur van de boeken 'Het Europa van de Tien: een leefmilieu' (1974), 'Europa ABC' (1978), 'Europa, het spel en de knikkers' (1983) en 'België voor hoe lang?' (2013)

Guido interviewt premier
Leo Tindemans.
Europese top in Parijs 1976

V.l.n.r. Hector De Bruyne,
VU-minister van Buitenlandse Handel
- Guido - P.H. Spaak -
Hendrik Brugmans,
rector van het Europacollege
Europese Eresenaat Antwerpen 1977

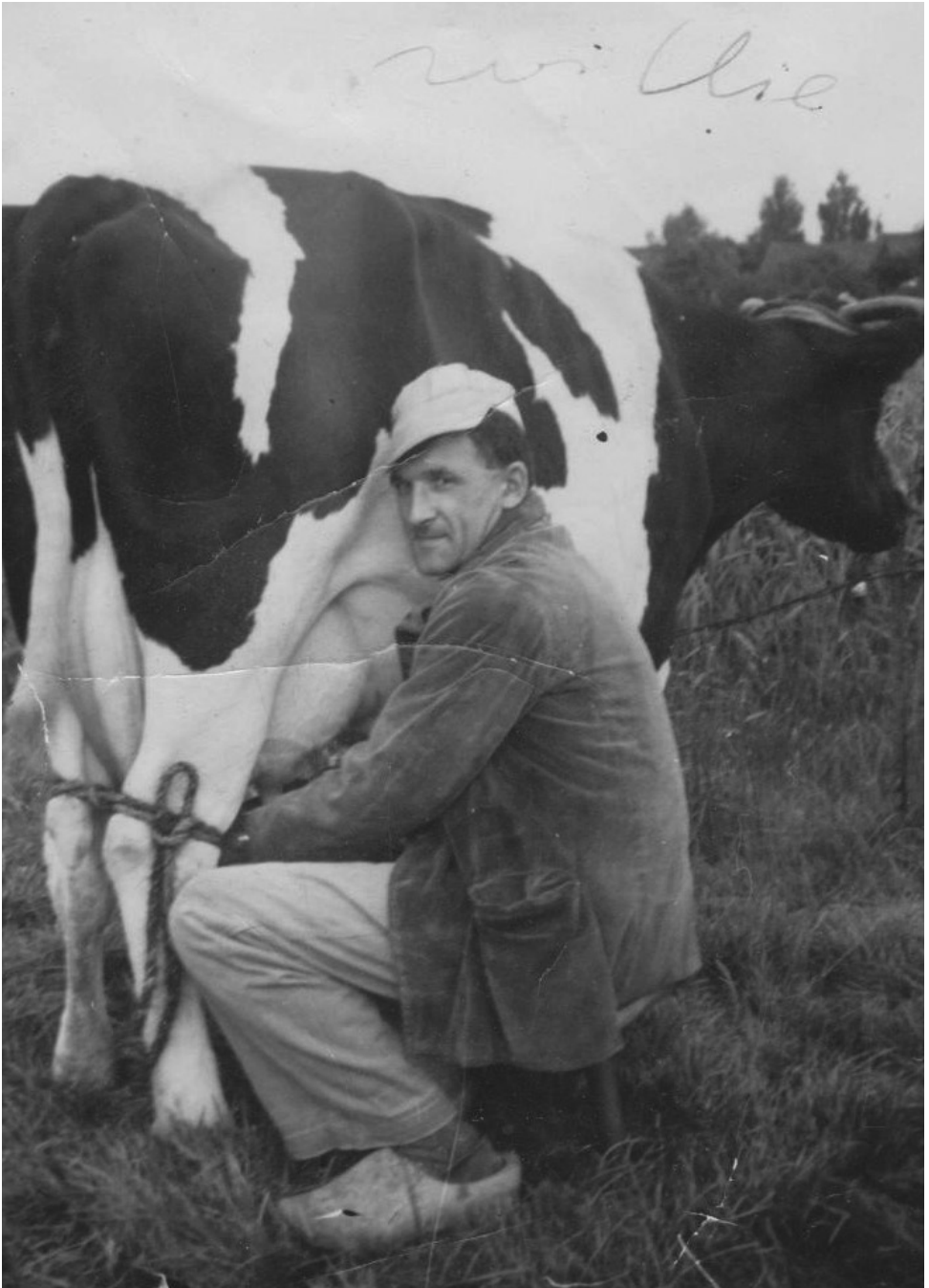
NA
WERELDOORLOG II

DE MELKBOEREN

EEN VERLOREN GEGAAN BEROEP

**door Roger Creve
(m.m.v. Guy Hoebeke)**

Boer melkt koe.

Inleiding

Dit is een voor velen ongekend en vooral verloren gegaan beroep. De taak van de melkboer bestond erin de melkkruiken met melk bij de boeren op te halen en naar de melkerij te brengen, ze daar te legen in weegbakken en daarna terug thuis af te zetten. Dat gebeurde elke dag, zeven op zeven en in de voormiddag. De melkerij bevond zich in de **Melkerijstraat** op de plaats waar nu de parking van de "Smatch,, is aangelegd. In het jaarboek 1992 worden de melkerijen in het artikel "De melkerijen in Wachtebeke", uitvoerig beschreven door **Maurice Buyle**. Ik wil het hier vooral hebben over de melkboeren en hun melkronde. Ik spreek nu over de periode van kort na de Tweede Wereldoorlog tot eind de jaren zestig van de vorige eeuw. Er was natuurlijk een evolutie begin de jaren zestig i.v.m. de aanvoer van de melk. D.w.z. kort na de oorlog waren het nog melkwagens met houten wielen en ijzeren beslag, maar eind de jaren veertig werden de oude wagens uitgerust met luchtbanden of kwamen er nieuwe melkwagens met luchtbanden. In 1951 verschenen ook de eerste vrachtwagens, maar dat waren uitzonderingen. Dat waren Gerard Van de Sompel van Zaffelare, die voornamelijk uit Lochristi aanvoerde, en Roger Van Hecke uit Oostakker. Die hadden een grote melkronde en deden ook ander vervoer. Eind de jaren vijftig zagen we de eerste tractoren, in zeven- of achtenzestig de eerste tankwagens en dat was het begin van het einde van de melkboeren. De boeren moesten zich koeltanks aanschaffen en het was van dan af niet meer nodig de melk dage-

De eerste koeltank.

lijks te leveren. De kleine landbouwbedrijfjes verdwenen snel en de dag van vandaag resten alleen nog gespecialiseerde melkveebedrijven, die hun melk zelf koelen en opslaan. Die melk wordt nadien opgehaald met tankwagens tot 30.000 l.

In Wachtebeke waren er kort na de oorlog welgeteld negen melkboeren.

Een nieuwe melkwagen

In het jaar 1950 kocht ons vader een nieuwe melkwagen. Het was een Crackerswagen van een wagenbouwer in het Nederlandse Axel. Hij kocht die bij 'Smetsen', een vertegenwoordiger voor verkoop van landbouwmachines,

***Belletje voor aan
het gareel.***

die woonde in de Leegstraat te Zelzate. Mijn oudste broer mocht mee met ons vader in de auto van Smetsen naar Axel, voor de aankoop van de wagen. Na de aankoop en voorzien van de nodige documenten kon de wagen geleverd worden. Hij kon afgehaald worden aan de grens over het kanaal tussen Zelzate en Sas Van Gent bij de grenspost "De Stuiver". De wagen moest daar 'ingeklaard' worden. Mijn oudste broer mocht

mee op de rug van het paard en ze stapten langs de Achterhoek, de Catharinastraat, over de Langelede, de Akker en in Zelzate langs de Markt, over de brug richting Sas Van Gent tot aan de grenspost. Het was op een maandag, toen ook al de marktdag te Zelzate. Wanneer ze huiswaarts de markt voorbij reden, stond daar een bekende dame met één van haar dochters en een zware boodschappentas. Ze vroeg ons vader of ze konden meerijden, natuurlijk was dat geen probleem. Het was mevrouw Constant Fermont, moeder van een groot gezin en die toen woonde in de Stationsstraat recht tegenover Boerken Fermont, de brouwer. Thuis wachtten we natuurlijk vol ongeduld en keken reikhalzend uit of ze nog niet uit de bocht kwamen aan Kamiel De Keyzer zijn hof. De oude wagen kon je vroeger van ver horen komen, maar nu op die luchtbanden was dat niet het geval. Volgens de wet was het verplicht dat er een bel of belletje rinkelde terwijl de wagen reed. Daarom werd, in ons geval dan, een belletje bevestigd aan de bovenkant van het gareel dat bij het stappen van het paard het meest bewoog. Zo konden wij ons vader horen afkomen vanop den achteruit wanneer hij nog maar in de Bijloke was.

Lijst van de melkboeren in onze gemeente en hun ronde eind de jaren veertig van de vorige eeuw

Bracke Leon: Axelsvaardeken, Peene, Kalve, Molenhoek.

Creve Cyriel: Hoogstraat, Ramonshoek en Achterhoek.

Chalmet Alfons: Langelede.

Notte Albert: Brandstraat, Vieruitersten en Lepelstraat.

Verplancke Prudent , later **Hilaire:** Overslagdijk, St Elooï en een stuk Ramonshoek.

De Coninck Cyriel, later **Verplancke Isidoor:** Papdijk, Brandstraat, Schoolstraat en Overslag (de Bovenhoek).

Ronse Albert: St-Franciscusdijk, St-Elooïspolder (De Sluize)

Alfons Vernaeve: Zelzate en den Akker. Later Maurits Van Maercke.

De melkaanvoerders van buiten de gemeente tijdens die periode waren:

Medard en Roger Rottier: St-Kruis-Winkel.

De Smet Antoine: St-Kruis-Winkel.

Louis Beaurain: St-Kruis-Winkel. Later **Ongena Jozef.**

Frans De Vilder: Mendonk. Later **De Bruycker Roger.**

De Bruycker Roger: Zaffelare. (Idem als hierboven)

Albert Den Hert: Zaffelare.

Petrus Heeze: Zaffelare. Later **Felix Heeze.**

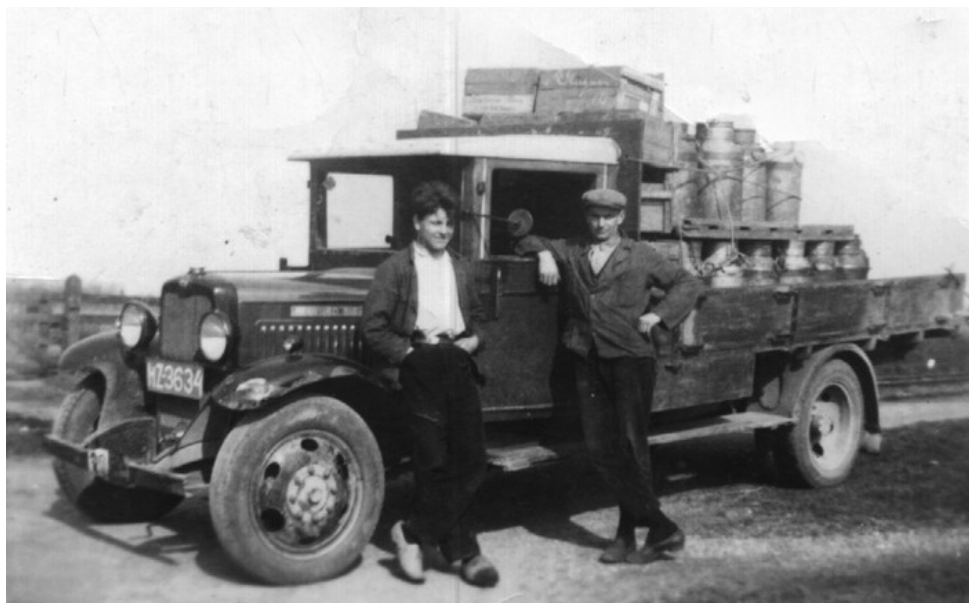
Jozef Van Hecke: Zaffelare.

Gerard Van De Sompel: Zaffelare.

Roger Van Hecke: Oostakker.

R. Schinck: Zeveneken. Later, **De Kerpel.**

N.B. In de jaren zestig werden in Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel de melkronden van de melkboeren die ermee ophielden, overgenomen door **Serafien Audenaert**, die eerst met één, later met twee vrachtwagens de melk ophaalde.

Melk ophalen met camion Piershil-Vandelagemaat

Lijst van de melkleveranciers van onze melkronde eind de jaren veertig van de vorige eeuw

<u>Hoogstraat</u>	<u>Huisnummer (huidig)</u>
Van Hecke Alfons	3
Creve Cyriel - David	6
Creve Cyriel-Hofman	7
Creve René	8
Van der Sijpt Maurits	10
Michiels Edward	11
Van der Sijpt (gebroeders): Theophiel, August en Bernard (Naert)	12
Creve Emiel	13
Notte Jules (Julien)	15
Veelaert Edmond	16
Laheyne (broer en zus)	18
Vaerewyck Roger	huis bestaat niet meer
De Clerck Kamiel	19
Veelaert Jozef (Tseef)	24
Michiels Adolf	25
Slock Edmond	27
Slock Elodie	27a
Van Poucke Alfons	29
De Vlieghe Edward	31
Stevens Armand	33
Michiels Kamiel	het huis bestaat niet meer
 <u>De Weide</u>	
Creve Philemon	1
Marquenie Prudent	4
Sterck Jules (Julien)	10
Van der Sijpt (gebroeders): Achiël, Gerard en Michel	18
 <u>Ramonshoek</u>	
De Vos Gustaaf	16
Waelbrecht Henri	24
De Letter René	26
De Vos Karel	28
Creve Albert	32
 <u>Achterhoek</u>	
Adam Frans	2

Verplancke Theophiel	3
Bracke Raymond	6
De Letter Kamiel (Engels)	7
Alexander Edmond	8
Hamerlinck Frans	10
Verplancke Jozef en (halfzus) Rachel Hemelsoet	15

Bijkomende activiteiten van de melkboeren

Elke melkboer had nog een bijkomende activiteit. Die waren heel uiteenlopend. Van landbouwer tot caféhouder, boerenslager, haarkapper en bierhandelaar. De mannen met de vrachtwagen deden vrachtvervoer. Er waren zelfs twee melkboeren op amper honderd meter van elkaar, allebei caféhouder, met alleen de Moervaart die hen scheidde. De ene was Frans De Vilder op grondgebied Mendonk. Hij was tevens de man die de overzet van Spanjeveer bediende. De andere, op het grondgebied Sint-Kruis-Winkel, was Medard Rottier, die het café de 'de Loskleppe,, uitbaatte.

De melkronde

Ik ga niet elke melkboer zijn ronde beschrijven, maar wel zo waarheidsgetrouw mogelijk de melkronde van ons vader, zoals ik ze heb beleefd, weergeven.

De boeren die melk leverden zal ik de leveranciers noemen. Ons vader had eind de jaren veertig juist geteld 34 leveranciers, allemaal kleine boerkes met drie of uitzonderlijk vier melkkoeien. Op één na en dat was Edward De Vlieghe; die had er misschien zes, dat was dan wel het grootste landbouwbedrijf van de ronde. Arbeiders die één of twee koeien hadden waren ook leveranciers. Het waren allemaal mensen die aangesloten waren bij de coöperatieve melkfabriek Sint-Katharina te Wachtebeke en ze waren aandeelhouders (op enkele na).

De melk werd geleverd in stalen kruiken met een inhoud van 25 liter, soms was er eentje van 20 liter. Een volle kruik melk woog dan ook een kleine dertig kilo. Elke kruik was voorzien van een nummer, dat meestal gelast was op het schuine gedeelte van de kruik zodanig dat het goed zichtbaar en leesbaar was; soms was het er ook op geverfd. Elke aandeelhouder had een nummer en dat moest op de kruiken herkenbaar zijn.

Bij ons begon de ronde om 05.15 u met het voederen van het paard. In de winter was het ook heel belangrijk op tijd uit de veren te zijn rekening houdend met de weersomstandigheden. (Pien was daar nog niet!) Bij sneeuw

of ijzel moest het paard ‘scherp’ gesteld worden en dat nam toch wat tijd in beslag.¹ Normaal werd er iets vóór zes uur ingespannen en met de lege wagen vertrokken naar het einde van de Hoogstraat, om daar te beginnen met laden. Als kleine gasten werden we vroeg betrokken bij de melkronde d.w.z. vanaf negen à tien jaar reden wij met ons paard en de lege melkwagen naar het einde van de straat, elk op zijn beurt.

Op weg met wagen en paard

Als wij vertrokken met paard en wagen, vertrok ons vader met de fiets om de melkkruiken van de Weide naar de Hoogstraat te brengen. We moesten dan minder vroeg thuis vertrekken en konden daardoor tijd uitsparen. De Weide is een klein gehuchtje tussen de Hoogstraat en het Heidebos, het telde

Melk ophalen met wagen en paard.

toen elf huizen. Drie leveranciers brachten hun kruiken met de kruiwagen of de fiets naar een verzamelpunt bij de smesse (smidse) van de gebroeders Van Der Sijpt: Achiël, Gerard en Michel. De weg van de Hoogstraat naar de Weide was toen een karreslag. Wij noemden dat het Meersstraatje. Langs de kant van de watergang (de gracht) was een verharde fietswegel. De melkkruiken konden aan de bagagedrager van de fiets opgehangen worden.

Zo konden er twee plus één op de buis vervoerd worden. Het was eigenlijk kunst- en vliegwerk om op het paadje te blijven met aan de ene kant de gracht

1. Zie verder voor meer uitleg.

en aan de andere kant de diepe karreslagen. Wanneer je pas uit je bed kwam en dan moest vertrekken met paard en wagen, zeker in de winter, was het niet altijd een pretje. Er was geen schuilhok op de wagen, maar we vonden wel een jute zak die we over onze benen konden leggen of een regenvest die we over onze schouders konden slaan. Soms was het beter naast het paard te stappen, uit de wind bij sneeuw- of hagelbuien. De verlichting van de wagen liet ook dikwijls te wensen over, zodanig dat we de ganse weg benauwd wa-

De melkkruiken konden aan de bagagedrager opgehangen worden.

ren de rijkswachters (gendarmes) tegen te komen, die hier dicht bij de grens veel op pad waren. Op zondagmorgen ontmoetten we ook dames die te voet naar de mis van Overslagkerk stapten. In de zomer bij goed weer gingen sommigen over het hof van Mon Veelaert. Zijn 'achteruit' sluit aan met de Brandstraat. Zo gingen ze langs de Vieruitersten, het Kruisstraatje en de kerkwegel die uitkomt in de Schoolstraat bij de kerk. Als we het hoorden luiden op Overslag wisten we ook of we op het normale uur op stap waren of niet. Zoniet, dan deden we onze Max wat sneller stappen of lieten hem eens draven. (Max is onze brave viervoeter!) Het was erg donker in de win-

termaanden, de straat was een ruwe kasseiweg met ernaast langs de ene kant een aardeslag (karreslag) en aan de andere kant een smal wegeltje voor de fietsers, met kleine korte putten die bij regenweer vol water stonden. Als we fietsers ontmoetten stuurden we Max een beetje meer weg van het fietspad om ze niet te hinderen. Max stapte normaal altijd midden op de weg, dat hoefden we hem niet meer te leren of hem bij te sturen. De straatverlichting was toen ook niet wat ze nu is: ongeveer 200 meter van mekaar een verlichtingspaal voorzien van een gloeilamp met daarboven een witte ronde metalen schijf, welke tot doel had het licht zo veel mogelijk naar beneden te laten

schijnen. De straatverlichting was natuurlijk heel beperkt. Kwam daarbij nog dat wij met onze katapult regelmatig een lamp aan diggelen schoten. De man van 'den elektriek', die met de fiets op bepaalde tijdstippen controle deed, moest dan met een ladder komen om de lamp te vervangen, dikwijls op de aanwijzing van de plaatselijke bewoners die hun beklag deden. Ons paard had blijkbaar nooit last van het donker zijn. Dat wist waar het moest stappen of waar er moest gekeerd worden. Van verkeer was er in die tijd weinig sprake, soms een vrachtwagen die bij de boeren vee of varkens kwam laden. Dat veranderde wel met de jaren. Begin de jaren vijftig was er de eerste personenwagen in de Hoogstraat en dat was bij Edward De Vliegheer, tweedehands gekocht bij Evarist Goethals de slager in de Stationsstraat. De melkboer was in die tijd méér dan gewoon de melkboer voor zijn leveranciers. Hij werd ook aangesproken om allerlei boodschappen te doen, ja zelfs bij de dokter binnen te springen om te vragen een zieke te bezoeken. In die tijd waren er ook nog geen telefoons beschikbaar zoals nu. In de Hoogstraat was er één denk ik. De melkboer kwam elke dag in het dorp en was dus de geschikte man om boodschappen te doen en om het nodige mee te brengen. Zo zag je dan 's morgens iemand staan en wist je, ja die heeft iets nodig. In de winter waren dat meestal kolen, meestal één zak per cliënt want de plaats op de wagen was ook beperkt. In het vóórjaar waren dat meestal kunstmeststoffen, ook klein alaam van bij Staelens-Vervaeet waar voor de boeren bijna alles beschikbaar en te koop was.

Wanneer we met de lege wagen op het einde van de straat kwamen, was ons vader daar met de fiets en begon hij daar te laden. Wij reden dan met de fiets naar huis, dikwijls of meestal zonder verlichting. We konden ook nog niet op het zadel. Als ons vader daar nog niet was, begonnen we zelf te laden, of trachtten dat te doen. Dat beterde met de jaren natuurlijk. In het deksel van de kruiken was een stalen staaf gelast waarmee men de kruik kon vastgrijpen en verhandelen. Het deksel zelf was voorzien van een rubberen dichting en het werd gesloten en geklemd met een beugel. Wanneer ons vader voorbij ons huis kwam stond moeder gereed met zijn boterhammen en de koffie, voor in de voormiddag. De boterhammen in de krant verpakt en de koffie in een 'klaas'. Zo zag je dan de melkboer zijn boterham eten bij de terugkeer van zijn ronde, zittend vooraan op de zitplaats of (rechtstaand) op de wagen met zijn klaas onder zijn oksel. Er stonden ook regelmatig kleine melkkannetjes aan het hek, deze werden gebruikt om karnemelk mee te brengen van de melkerij. Dat werd tamelijk veel verbruikt, zeker in de zomermaanden (karnemelkpap). k Herinner mij de prijs nog, één en een halve frank de liter. Het laden van melkkruiken was natuurlijk routine voor de melkboer: met één hand en een kniebeweging tilde hij een volle kruik zonder problemen

op de wagen. Ook twee kruiken, in elke hand één, was geen probleem om zonder te stoppen deze op de wagen te werpen. Als kleine gasten deden we ook ons best om indien ons vader daar niet was, kruiken te laden. We gingen als volgt te werk: de wagen moest stilstaan, we legden de kruik neer en grepen deze dan vast met één hand bij het deksel en met de andere hand bij de rand van de bodem, trokken dan de kruik langs onze benen omhoog tot zo hoog mogelijk en rolden ze zo op de wagen. Het gebeurde dat de dichting in het deksel niet goed geplaatst was of versleten, dan liep de melk langs onze broek en onze benen in ons schoeisel (laarzen of klompen) en in de zomer langs onze blote benen.

Laden en lossen bij de melkerij

Tussen 07.30 u en 08.00 u kwam ons vader aan. Er werd elk op toer en op zijn beurt voorgereden. Dat was een soort pikorde en dat werd gerespecteerd. Men ging b.v. niet wat vroeger vertrekken om vroeger thuis te zijn. Alleen als er een melkboer te laat was dan ging men wel voorrijden. Er werd aangereden bij de loskade, daar werden de kruiken gelost op een vloer iets hoger dan het niveau van de melkwagen. De melkboeren moesten daar mekaar helpen om de kruiken door te schuiven richting van de weging. Het was daar een hels lawaai, de kruiken werden over een natte vloer weggeslingerd en botsten dan tegen elkaar, zo werd er een tien meter overbrugd tot bij 'den bascule'.

Uitgieten van de melk

Wanneer de melkboer zijn wagen gelost was, moest hij deze verplaatsen om anderen te kunnen laten voorrijden, pas dan kon hij zijn melk uitgieten. Ze moesten hun kruiken ook zelf verplaatsen in de melkerij, ze waren dus verplicht mekaar te helpen. Zo kon het zijn dat een melkboer de kruiken van een andere begon uit te gieten, het moest wel altijd vooruit gaan. De melkboer moest zijn kruiken openen, ze optillen en in een grote weegbak gieten. Het was nu van belang dat alle kruiken met hetzelfde nummer (dus van dezelfde leverancier), in dezelfde bak gegoten werden. Wanneer nu alle kruiken van hetzelfde nummer uitgegoten waren, werd dat nummer afgeroepen door de melkboer en werd door de weger het gewicht genoteerd. De melkboer goot de kruik of kruiken van de volgende leverancier dan in de tweede weegbak en terzelfdertijd werd de eerste weegbak geledigd door de weger. Zo kon er continu gewerkt worden. Het uitgieten veroorzaakte veel lawaai, doordat de melkboeren de kruiken openden en de deksels tegen de kruik zelf lieten klappen, Daar komt nog bij dat ze de kruiken na het gieten onzacht tegen de vloer wierpen waar ze direct moesten weggenomen worden. Zo ging het maar door, de kruiken moesten voorbij de man die de afgeroomde melk

tapte welke de boeren terug kregen. De melkerij bepaalde zelf hoeveel afgeroomde melk elke leverancier terug kreeg, deze melk werd aan de dieren gevoerd. Na het uitgieten van de melk kreeg de melkboer de kaart mee van de weger met de nodige gegevens en moest hij deze afgeven op het bureau.

Het laden van lege kruiken en van kruiken met afgeroomde melk

De melkboeren moesten mekaar ook helpen om de kruiken door te schuiven naar de uitgang om op de wagen te laden. De melkwagen werd achteruit met het paard tegen de laadplaats gedruimd om te kunnen laden. De kruiken werden gesloten en op de wagen geplaatst rekening houdend met die welke eerst moesten gelost worden. Nadat er geladen was verplaatste de melkboer zijn wagen zodanig dat de volgende kon voorrijden, dan begaf hij zich naar het bureau om het blad of de bladen af te halen die bestonden uit scheurbriefjes met de gegevens voor de leveranciers. Daar stond op vermeld, de datum, de hoeveelheid geleverde melk, het nummer van de leverancier, en de hoeveelheid afgeroomde melk terug. Soms kreeg de melkboer een rode of gele kaart mee voor een bepaalde cliënt (zoals in het voetbal). Een gele kaart, dan was er bij controle vastgesteld dat de melk op het randje af zuur was en bij een rode kaart was de melk effectief zuur en kreeg de leverancier zijn melk terug zoals hij ze had geleverd. Op de kaart stond er vermeld wat de reden was van teruggave en wat te doen om dat in het vervolg te voorkomen. Die afgekeurde melk was dan voor de dieren bestemd of bij sommigen - en dat heb ik thuis nog gezien - werd er boter van gemaakt. De kruik werd op de tafel gelegd, dan heen en weer gerold tot er een afscheiding was van boter. Die werd dan afgeschept met een schuimspaan en verder nog wat gekneed tot ze geschikt was voor gebruik. Nadat de melkboer geladen had reed hij meestal naar de Melkerijstraat om dan indien nodig karnemelk te gaan afhalen. De man van de melkerij die daarvoor bevoegd was zal ik nooit vergeten. Dat was Robert De Maesschalck. Er was daar altijd 'boel'. Als kleine gasten waren we daar eigenlijk een beetje bang van. Er werd daar dikwijls hevig geroepen en met kruiken gerammeld. We dachten dat er elk moment een gevecht kon ontstaan tussen hem en één van de melkboeren (gelukkig nooit gezien). Er werd ook boter verkocht door de melkerij. Af en toe moesten een paar cliënten een half kilootje boter hebben, wekelijks dan. De meeste mensen kochten hun boter juist over de grens waar ze dertig frank goedkoper was. Ik meen dat er maar twee halve dagen op de week gelegenheid was om boter te kopen, zowel voor de particulieren als de melkboeren. Er was een klein lokaaltje waar Gusta Van Heirzele, een oudere dame, aanwezig was om de mensen te bedienen. De melkboer moest er ook voor zorgen dat de briefjes met de gegevens van de leveranciers leesbaar thuis geleverd

werden. Bij ons kon en werd het op drie manieren gedaan. Meestal werd de kruik geopend en werd het scheurbriefje tussen het deksel en de opening van de kruik geklemd, ofwel tussen het klemstuk en het deksel zelf. Belangrijk was dat het nadien nog leesbaar was. Er was nog een mogelijkheid en dat was, het briefje in de afgeroomde melk doppen en in het deksel leggen. Het nadeel daaraan was dat het in het deksel plakte en de mensen het er nadien moesten uitschrapen.

Een nieuwe ontvangst

Begin de jaren vijftig werd er een nieuwe ontvangst geplaatst in de melkerij en was het gesleur met de kruiken voorbij. De ontvangst bestond uit twee transportbanden: één voor de aanvoer en één voor de afvoer van de kruiken. Daartussen was een spoelmachine geplaatst waar de kruiken na het uitgieten uitgespoeld werden. De melkboer kon nu de melkkruiken rechtstreeks op een transportband (ketting) plaatsen, die dan tot bij de weging getransporteerd werden. Men hoefde ook niet meer de kruiken op te tillen om ze uit te gieten. De melkboer deed de deksels los wanneer hij de kruiken op de transportband had geplaatst en hij hoefde deze alleen nog te kantelen om ze uit te gieten. Daarna plaatste hij de kruiken onderste boven op de spoelmachine waar ze uitgespoten werden, eerst met warm water en daarna nog met een koude spoeling. Een medewerker van de melkerij plaatste dan de lege kruiken op een transportband en deze werden afgevoerd naar buiten waar de melkboer ze op zijn wagen laadde.

De terugweg

De normale terugweg van onze ronde was langs de Melkerijstraat naar de Stationsstraat. Het hing grotendeels af van de boodschappen welke moesten gedaan worden en - wat ook heel belangrijk was - de melkboeren dronken graag een pintje. Niet dat het dronkaards waren of dat het dagelijks gebeurde. Het was meestal een pintje drinken, wat lol verkopen en weg. Ook belangrijke dingen gingen over de tong. Zo zag je dan aan één of ander café twee of drie melkwagens staan, achter elkaar. De paarden stonden dan rustig wachtend met hun kop wat neerhangend, van het drukke verkeer hadden ze toen nog geen last. De paarden waren het zodanig gewoon dat ze vanzelf stopten bij het café. Niet dat er elke dag bij hetzelfde café getankt werd. Een kleine anekdote in dit verband kan ik de lezer niet onthouden. Onzen Max werd oud en had last in zijn benen, hij begon te manken. Met veel spijt werd hij verkocht en vader kocht een prachtige jonge grijsblauwe merrie, een loper. Het was een fier maar nogal hevig paard. Toen ons vader er voor het eerst mee in de melk reed, zei een melkboer, die nooit een pintje dronk, "t Zal nu wel gedaan zijn met tanken".

't Was een slim paard, 't heeft drie dagen geduurd en het wist ook al zijn plaats. Er waren toen veel cafés te Wachtebeke en zeker op de terugweg langs het Rechtstro en de Stationsstraat. Wat ik zeker wil benadrukken is, dat de melkboeren geen dronkaards waren, maar wel graag een pintje dronken: dat was een pintje drinken, wat zeveren, en weg.

Enkele belangrijke cafés die op de terugweg bezocht werden

Het eerste café was de Pruis (later het Pruisenhof) bij Bertha en Christiane. Dan hadden we aan het station, café Sint-Sebastiaan bij Philemon De Laruelle en zijn vrouw Germaine, beter gekend als “bij Piet Cabon”. Het volgende was café Noorwegen, bij André De Maesschalck of anders genaamd ‘bijgeval’ en zijn zus Marina. Dat was op de hoek van de Melkerijstraat met de Stationsstraat waar nu de firma Cardec al gevestigd is. De naam van het café, “Noorwegen”, kwam door het feit, dat André door de Duitsers opgeëist was, naar Noorwegen gestuurd en verplicht tewerkgesteld werd. De volgende stopplaats was bij Marie De Laruelle aan het Cementkot, het café op de hoek van het straatje (de inrit naar het cementfabriekje). De cementfabriek was een bedrijfje waar tegels vervaardigd werden en waar nogal wat jong volk werk vond. Het stond op de plaats waar nu de voetbalvelden van S.K. Wachtebeke aangelegd zijn. De volgende stopplaats was bij Boerken Fermont. Dat was geen café maar wel een bierhandelaar. Gusta, de vrouw van Boerken, verzorgde de melkboeren met veel plezier in de keuken, maar moest ondertussen ook haar cliënteel in de winkel bedienen. Later was daar de zelfbedieningszaak Rida en nog later het Vogelparadijs gevestigd. Het volgende café was bij Romain Plasschaert en Rachel Notte. Rachel was een vroeger buurmeisje van ons vader en Romain was de zoon van Gust Plasschaert, een belangrijke zakenman in Wachtebeke tijdens en na de oorlog. Later is dat El Paradiso geworden.

De kolenhandelaars

In de wintermaanden werd ons vader ook gevraagd om een zak kolen mee te brengen. Veel mensen deden een wintervoorraad op en kochten een kar kolen. Dat waren grote brokken droogkolen die aan het station geladen werden en met de kar thuis gebracht werden. Er waren ook andere soorten, zoals eikes (dat was koolgruis samengeperst tot de vorm van een kippenei) en antraciet b.v. Die werden in zakken van vijftig kilo geleverd. Ook soms brokken droogkolen voor mensen die niet de grote hoeveelheden insloegen voor de winter. Er waren toen drie kolenhandelaars waar ons vader kolen afhaalde en dat waren, Arthur Van Mossevelde, Philemon De la Ruelle (Piet Cabon) en Theofiel L'Écluse.

Arthur Van Mossevelde

Arthur woonde samen met zijn zus Margaretha (Margriet) in de Stationsstraat. Zij was een lerares op rust en hij was ook een jonkheid. Hij rookte meestal een sigaartje en genoot daar erg van, ook al brandde ze niet; je zag het aan de bruine randen in zijn mondhoeken. Hij droeg een bril, maar die stond meestal op zijn voorhoofd. Alleen bij het lezen of schrijven had hij hem nodig. Hij was ook muzikant in de Wachtebeekse harmonie en speelde daar de bombardon. Margaretha deed het huishouden en de boekhouding, maar wat dat huishouden betreft was dat toch op een uitzonderlijke manier. Ik herinner mij haar als een in het zwart gekleed klein mager dametje met een neusbrilletje. Ze sprak heel zacht en ze bewoog zich geruisloos achter de tafel die echt altijd gedekt was. De reuk welke je opsnoof als je in huis binnen kwam kan ik niet zo goed omschrijven, maar wat ik wel nog weet, dat het niet fris rook. De kippen liepen daar niet alleen in huis maar zaten en sliepen daar op de kast. Als je dat niet gewoon was kon je alleen maar verwonderd rond kijken. Wat daar ook mogelijk was, je kon uw tandpijn verkopen. Mijn vader heeft ooit mijn tandpijn verkocht aan juffrouw Margriet en ik meen voor vijf frank. Je moest dan wel een bidprentje negen dagen na mekaar lezen van de heilige Apollonia of zo iets. Ik herinner me wel dat ik veel tandpijn heb gehad en dat deze ook is gestopt, maar wat de reden was kan ik me niet meer herinneren.

Philemon De la Ruelle

Philemon woonde samen met zijn vrouw Germaine in het café Sint-Sebastiaan dicht bij het station, later het eerste stamcafé van S.K. Wachtebeke. Er was ook een weegbrug waar handelaars en landbouwers hun vracht konden wegen. Toentertijd werd er veel vracht aangevoerd en gelost bij het station. Philemon had ook een kolenronde en had daarbij hulp van zijn broer Michel.

Theophiel L'Écluse

Theophiel woonde in de Stationsstraat. Nu is daar transport L'Écluse gevestigd. Hij had een handelszaak in kunstmeststoffen en was ook kolenhandelaar. Samen met zijn drie zonen deden ze transport in allerlei goederen. Ons vader laadde daar zowel kolen als kunstmeststoffen en reed daarvoor op het hof tot bij de laadplaats. De zakken kunstmeststof wogen toen honderd kilo, wat niet niks was, en er was ruimte om daar terug om te keren. Hij moest wel erg opletten, want ons paard was dat zodanig gewoon dat het op dagen, dat er niet moest geladen worden, ook afsloeg op het hof van Theophiel. Zo was er ooit een aanrijding met een wagen die, net op het moment dat onze Max onverwachts links afsloeg, juist voorbij reed. Gelukkig was het alleen met de 'treem' in de zijruit van de wagen en waren er geen gekwetsten, alleen wat stoffelijke schade.

Aflossen van de melkboer

De melkboer die zeven dagen op zeven op pad was werd ook wel graag eens afgelost. Bij ons vader gebeurde dat op zondag. Ik herinner mij: eerst was het Willy De Keyzer, later Marcel Creve, een neef van ons. Beiden woonden in de buurt. De bedoeling was, dat ons vader dan naar de mis kon gaan en nadien een kaartje leggen in de Bruine Poort bij Louis Van Laere en Madeleine of in de Groene Poort bij Mols. Later namen wij dat over, eerst de Hoogstraat en later ook vanaf de Achterhoek.

Jules Gazette

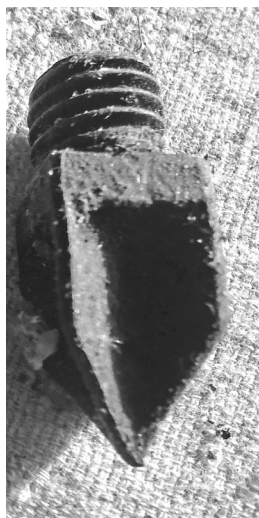
Julien Vervaet was zijn naam, krantenverkoper van de Landwacht. Ons vader kreeg elke dag de kranten van Jules mee voor zijn cliënten in de Hoogstraat, een stuk of vier, vijf. Jules of zijn helper hoefden dan niet zo ver te fietsen want ze konden hun tijd beter besteden. Zij hadden ook nog andere activiteiten. Ik herinner mij Jules als een klein ventje met kromme benen, rad van tong. Hij droeg een klein zwart ‘potseken’ op zijn hoofd met een kort zwart muizenstaartje bovenop. Het stond wat scheef. Op zijn heup hing een koperen hoorn met een riempje over zijn schouder, waar hij op blies om aan te kondigen dat hij in de buurt was. De krant werd dan in het deksel van de melkkruik gestopt. Bij nat weer stonden de mensen dan meestal te wachten, anders werd de krant in huis afgegeven. Jules woonde toen in de Meersstraat. Het huis staat er nu nog zoals toen, juist voorbij La Luna. Jules vervaardigde ook houten bakjes voor de boeren, om pootgoed in te zetten. Brandhout voor kachels aan te steken kon je er ook kopen. Eigenlijk verwerkte hij afvalhout tot een nog bruikbaar goedje. Jules was ook de man die op zaterdagavond en op zondag in cinema Pax het manusje van alles was. Hij was kaartjesknipper, plaatsaanwijzer, ordehandhaver en de man die met frisco en andere versnaperingen tijdens de pauze de bezoekers bediende.

Energiecrisis

In 1956 woedde de tweede Israëliisch-Arabische oorlog en ontstond de eerste oliecrisis of de Suezcrisis. De oliebevoorrading kwam in het gedrang omdat het Suezkanaal gesloten werd en de olietankers een grote omweg moesten maken. Er werden allerlei maatregelen getroffen om de belangrijkste gebruikers te beschermen. De melkerij moest op zondag gesloten blijven en dus werd de melk niet opgehaald. Het was winter en daardoor was het voor de boeren mogelijk hun melk op te slaan, aangezien de melkproductie dan op haar laagst ligt. Voor mij en mijn broers was dat heel uitzonderlijk dat we samen met ons vader aan tafel konden zitten, dat was nooit eerder gebeurd. Voor mij was dat een uitzonderlijk gevoel dat mij altijd bijgebleven is, spijtig genoeg was het maar voor twee zondagen.

Scherp zetten

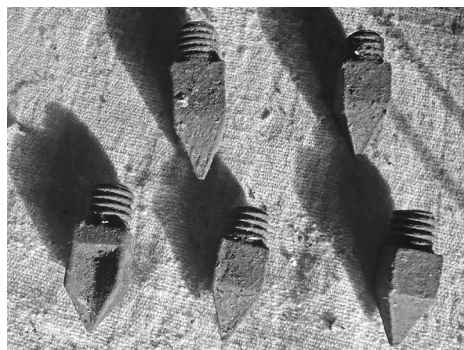
Tijdens de wintermaanden bij sneeuwval of ijzel moest het paard scherp gezet worden, d.w.z. er moesten stalen pinnen in de hoefijzers gedraaid worden. Soms werden er vier en soms maar twee pinnen in het hoefijzer gezet. Dat was afhankelijk van de toestand van de weg: bij veel sneeuw vier pinnen en bij ijzel meestal twee pinnen die minder scherp waren. Bij sneeuw had het paard daar minder hinder van omdat de pinnen dan in de sneeuw drongen. Bij ijzel daarentegen zat daar geen massa onder en was er direct contact met de kasseistenen wat voor het paard moeilijk stappen was. Bij ijzel was de slijtage bij de pinnen ook veel groter en liepen de onkosten ook erg op.

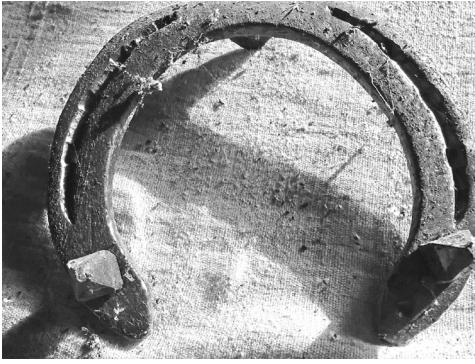
Pin

Het was wel een lastig karwei als ik ons vader zo bezig zag. Om scherp te zetten had hij eerst en vooral een speciale sleutel nodig (*zie foto hiernaast*), die voorzien was om al de ingrepen welke hij moest doen ook konden uitgevoerd worden. Ten eerste, om de gaten uit te kuisen die voorzien waren in de hoefijzers om de pinnen in te zetten. De gaten zaten vol met aarde of mest of eventueel klein steenpuin. Ten tweede, het gereedschap was ook voorzien om de schroefdraad welke in de gaten van de hoefijzers voorzien was, proper te maken om er de pinnen te kunnen in draaien. Door de slijtage bij het stappen op de kasseistenen was

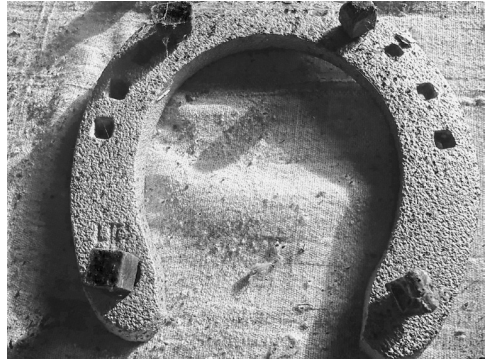
Wanneer er scherp moest gezet worden, werden we vroeger uit bed gehaald om bij te lichten. Er was einde de jaren veertig nog geen elektrische voorziening in de stallen en het bijlichten gebeurde met een petroleumlantaarn, die voor alles gebruikt werd tijdens de donkere wintermaanden. Ook later toen er wel elektrische verlichting was moest dat ook nog gebeuren, omdat een gloeilamp aan de muur altijd schaduw veroorzaakte en dat is een belemmering bij het werk. Het scherp zetten gebeurde tijdens het eten van het paard en het had daar blijkbaar weinig hinder van.

Twee soorten pinnen

Hoefijzer met twee pinnen

Hoefijzer met vier afgesleten pinnen

aan de ingang van de voorziene gaten, de schroefdraad wat beschadigd en moest deze open gemaakt worden. Ten derde, bij de meeste van deze toestellen waren er drie sleutelmaten voorzien om de pinnen in of uit te draaien, omdat er verschillende maten van pinnen waren.

Ons vader ging als volgt te werk. Hij begon meestal vóóraan en sprak tegen Max opdat deze niet zou schrikken. Hij nam met één hand langs achter het bovenbeen vast en ging zo naar beneden tot juist boven de hoef, nam het onderbeen vast bij het haar en trok het omhoog en sprak ondertussen met Max en die boog dan zijn onderbeen mee. Ons vader ging dan op één knie zitten en legde het onderbeen van het paard op zijn ander gebogen bovenbeen, zo kon hij het hoefijzer bewerken. De achterbenen waren iets moeilijker en Max had dat ook minder graag, zeker als het wat langer duurde.

De verlichting

Tot begin de jaren vijftig hadden we geen verlichting in de stallen en werd altijd en overal gebruik gemaakt van de petroleumlantaarn. Die werd altijd mee gedragen en dan ergens neergezet of opgehangen. Ook de verlichting aan de melkwagen zowel vóór- als achteraan was een petroleumlantaarn opgehangen. Achteraan was het een kleine waarvan het glas rood geverfd was, ofwel zat er een rood papier gestopt tussen het glas en de beschermdraad. Later werd de melkwagen uitgerust met een fietslicht met als energiebron een batterij. Dat was eerst eigen fabricaat dat veel problemen gaf, maar uiteindelijk met veel goede raad en de nodige deskundigheid is ook dat goed gekomen. In die tijd kwam de petroleumhandelaar (de petrolkerre) elke week of om de veertien dagen rond. Dat was Gustaaf Coone, hij was gehuwd met Nathalie. Men noemde haar 'Mode' omdat ze altijd zo mooi gekleed was en ze was daar erg fier op. Ze woonden toen op de Ramonshoek juist voorbij de boerderij van Gilbert Colman waar toen de Zevenhuizekens waren. Hij reed met de eerste tankwagen op onze gemeente. Het was een Dodge, een oude legerwagen volledig in het rood geverfd.

Boerenbetoging

Midden de jaren zestig organiseerde het Algemeen Boerensyndikaat een staking en betoging tegen het algemeen landbouwbeleid. Onze burgemeester, senator, was ook de directeur van de melkerij en vertegenwoordigde de landbouwers in het parlement. Hij was de kop van jut bij het A.B.S. en zijn landbouwers. Daarom werd er op een bepaalde dag een betoging georganiseerd te Wachtebeke en werden de boeren gevraagd die dag geen melk te leveren. Natuurlijk zaten de melkboeren met een dilemma. De directeur vroeg de melkboeren om de melk op te halen bij de bereidwillige boeren en de boze boeren zagen dat liever niet gebeuren. De directeur beloofde de melkboeren bescherming en drong erop aan de melk op te halen wat dan ook gebeurde. 's Morgens vóór zes uur stond er een jeep van de oproerpolitie op het hof met twee man in gevechtsgedrag die ons vader zijn veiligheid de ganse rit heen en terug zouden garanderen. Bij zijn aankomst in de Melkerijstraat, waar tamelijk veel betogers waren, werd er wat geroepen en wat drukte gemaakt, maar al bij al was het meer wat lol trappen als een melkvoerder aankwam. Er was wel veel politie aanwezig die de weg vrijhielden, wat anders toch niet zou gelukt zijn, verder verliep alles zonder noemenswaardigheden of incidenten.

Het melkgeld

De melkboer had nog een speciale taak te vervullen en dat was het melkgeld uitbetalen. Het melkgeld dat was hetgeen de melkerij moest uitbetalen voor een ganse maand melk die de leverancier geleverd had. Dat was een pak geld, ook voor een melkboer met een kleine ronde zoals bij ons. Het was een speciale dag: de melkboer rekende wel een kleinigheid wanneer hij de leverancier uitbetaalde of kreeg iets zomaar toegeschoven wat natuurlijk zoet meegenomen was. In de wintermaanden deed ons vader dat toch overdag omdat het niet aangeraden was om bij donker met zoveel geld op zak onderweg te zijn. In de nieuwjaarsmaand (en ook tijdens de andere) kwam ons vader soms een beetje beneveld thuis; de boeren dronken en schonken ook graag een 'dreupelken'.

Een speciale belevenis tijdens de melkronde

Ons vader was ziek en ik moest hem vervangen. Het was een erg mistige dag, eind januari 1959. Ik was geladen en in de Stationsstraat (ik kwam van de Hoogstraat) ter hoogte van waar toen André Vermeulen woonde,² kwam ik Julien Notte tegen met de fiets. Ik kende Julien Hij was de zoon van Kamiel Notte, slager en taxibestuurder, uit de Kerkstraat. Kamiel was in bepaalde middens gekend als een smokkelaar van boter en kalveren. Ik wist dat ook. Het was niet normaal dat ik op dat uur Julien daar tegen kwam

2. Ter hoogte van waar nu Omer Stevens woont.

met de fiets, er moest iets gaande zijn. Iets verder kwam ook uit dezelfde richting (vanaf Wachtebeke) een zware Amerikaanse auto mij tegemoet. Het was de VLIEGENDE douanebrigade van Lokeren die hier langs de grens de controle deed om te trachten smokkelwagens te onderscheppen. Wanneer ik de volgende bocht (de eerste bocht was die van de Hoogstraat in de Ramonshoek) ter hoogte van Martha Wijngaerd bijna bereikt had, werd ik ingehaald door een zwaar geladen wagen (die kwam uit de richting Overslag) en die onmiddellijk gevolgd werd door de Vliegende Brigade. De vliegende had dus een draai van 180 graden gemaakt. Martha Wijngaerd, dat was in de bocht ter hoogte van waar nu de toegang naar het voetbalveld is. Ik had daar heel veel geluk dat ik niet in de bocht was, nu nam de Vliegende de buitenkant. Was ik verder geweest dan hadden ze zeker de binnenkant genomen (de bocht afgesneden) en was de ravage zeker niet te overzien geweest. Ik was eigenlijk in mijn nopjes want dat maak je zeker niet elke dag mee. Verder op stap, opgewonden door wat ik had meegemaakt. Toen ik ter hoogte van de woning van Leon De Bruyne kwam (100 meter voor de bocht aan de gemeentewerkplaats), waar toen champetter André De Vos een goede vriend van ons vader woonde, stond die daar bij manier van spreken met zijn broek in zijn handen. Er was daar precies iets gaande. Door de erge mist zag ik niet zo ver, maar toen ik in de voornoemde bocht kwam,³ stond daar volk samengetroept op het fietspad. Een verhakelde fiets zag ik iets verder liggen en die groep mensen verschool voor mij een persoon die daar ook op het fietspad lag. Later bleek dat Jozef Bleyweert te zijn, een gemeentearbeider, die naar zijn werk reed. Weer wat verder links stonden de twee zware wagens geparkeerd. De eerste in de gevel van het tweede rijhuis, dat erg beschadigd was, en de tweede wagen stond met zijn neus in het achterste van de eerste om te vermijden dat deze nog weg zou raken. Wat was er gebeurd? Door de hoge snelheid en de erge mist had de smokkelwagen de bocht gemist en de persoon met de fiets aangereden, daardoor had de chauffeur de controle over de wagen verloren en was in het huis gereden. De smokkelaar is gevlucht langs de werkplaatsen van Leon De Bruyne. Het was niet Kamiel Notte. Het fietspad was toen een grintweg aan de kant van de werkplaatsen waarvan sprake. De zoon van Leon De Bruyne (Roger) pikte toen de champetter op met zijn kever (Volkswagen) en vertrok richting Oudenburgse Sluis waar ze meenden de gevluchte smokkelaar te vatten (wat toen niet gelukt is).

Opmerkelijke namen en figuren op de ronde

Als jonge gasten kenden we iedereen op de ronde ook bij toenaam of beter gezegd met hun bijnaam of lapnaam. We leerden de mensen kennen door de gebruikelijke omgangstaal of, beter gezegd, in de taal die we in het dage-

3. Ter hoogte van café Cambrinus (het houten been)

lijkse leven oppikten en ons daar geen vragen bij stelden. Op latere leeftijd leerden we dan wel hoe hun werkelijke naam was en zochten we dan ook van waar die lapnaam kwam, wat niet altijd kon achterhaald worden. Ik hoop hierbij niemand te kwetsen wat zeker niet de bedoeling is.

Koot Michiels (Kamiel Michiels). Als het over de familie ging spraken we van ‘Koots’. Een groot gezin op het einde van de Hoogstraat.

De Stoute Fiel (Theofiel Michiels), de broer van Kamiel Michiels.

Mie Schuite (Marie Hillaert), de vrouw van Dolf Souters of Adolf Michiels. Ze stond en drevelde altijd aan haar hekken, ietwat voorovergebogen met haar handen op de rug om het laatste nieuws mee te delen of te horen. Ze zou de voorbijrijdende fietsers aan hun stoeltje getrokken hebben indien ze niet stopten om toch maar te kunnen babbelen.

Ward Kouse (Edward De Vliegheer), komt van De Cousemacker.

Foks. Dat was Kamiel De Clerck.

Sirre Creve (Cyriel Creve). Gehuwd met Irma David.

Riele Penne (Cyriel Creve). Als het over die Creves ging, sprak men van ‘Pennes’. Zou kunnen komen van de grootvader, die sprak van als hij iets wilde noteren: “‘k zal ne keer mijn penne pakken”. Dit volgens een nichtje en is aanneembaar.

Staf en Charel Flut: Gustaaf en Charel Van Langenhove.

Pieksken: Albert Creve, een klein aangenaam ventje, gehuwd met Leonie Van De Winckel. Haar zus Irma hielp Albert op de boerderij. Het was een raar geval. Ze had wat men toen noemde een hazenmond en we verstonden geen fluit van wat ze zei. Albert, indien in de omgeving, vertaalde dan met een paar woorden wat ze ons vertelde. Als ze met de fiets naar het land reed had ze de helft van de weg nodig; met de benen wijd open en haar hele lijf meeduwend zette ze al haar kracht op de trappers waardoor ze uitweek van links naar rechts. Gelukkig was er toen niet zo veel verkeer op de weg.

Rachel en Tsjef Pinte: Halfzus en halfbroer, Rachel Hemelsoet en Jozef Verplancke. Rachel keek zo verschrikkelijk scheel, dat je niet goed wist of ze tegen jou of tegen iemand anders bezig was.

Hier eindigt mijn verhaal over de melkboeren en over onze ronde. Wat de melkboeren verdienden kon ik niet achterhalen omdat mensen waar ik na-vraag bij heb gedaan en die het konden weten, daar geen duidelijk antwoord op gaven.

Verdere ontwikkeling van de melkbedeling

Mechanisch melken

Melken in een modern melkveebedrijf

Moderne koeltank

Moderne tankwagen

**DE SMISHOEK TE
SINT-KRUIS-WINKEL**

door Etienne Van Kenhove

Toen ik onlangs een fietstochtje ging maken, en ik wachtte aan de verkeerslichten aan de Kennedylaan, kruispunt Smishoek-Knippegroen, en even achterom keek, verviel ik in een nostalgische bui. De Smishoek... wat is er van overgebleven? Alleen nog café “De Parking” en voor hoelang nog? Geloof mij of niet, maar het heimwee knaagde naar de tijd toen ik er woonde als kind. Achteruitkijkend, dromend staren in 't verleden en weer tevoorschijn halen naar wat toen is geweest. Het was zo'n plotseling opkomende opwelling.

Het gedender en gedreun van jachtend verkeer deed me weer vlug bij mijn positieven komen. Want ja, bedenk eens... waar ik stond was eens de SMISHOEK 1965. Voor de industrie moest veel wijken in Sint-Kruis-Winkel. En zie... er bleef zoiets hangen van... kunnen we dat niet verwoorden, naver-tellen voor het nageslacht, zodat het woordje SMISHOEK een duidelijkere, blijvende betekenis zou houden. Het verkeerslicht was ondertussen al lang op groen gesprongen, veilig voor mijn oversteek... maar ik maakte rechtsom-keer, nam de beslissing van: ik schrijf er iets over. Aan de elektriciteitspaal, waaraan het straatnaambordje bevestigd was, plaatste ik mijn fiets, want ja, de SMISHOEK is een straat, wat zeg ik, een stukje straat. Wellicht kan het in aan-merking komen als recordhouder in het Guinnessbook of Records als kortste straat, met nog één bewoond pand en nog een handelszaak: café “De Parking”. Weet u, van de zogezegde SMISHOEKSTRAAT van nu is er hoop en al on-geveer 70 m overgebleven van vroeger. Goed en wel, ik wilde de Smishoek van de jaren '30 en het begin van de oorlog '40-'45 voorstellen. De Smishoek, waar ik als snotneus ravotte en kattenkwaad uithaalde. De plaats waar wij als gezin deerlijk getroffen werden, door vele nare herinneringen, van oorlog, ziekte en ..... overlijden. Mijn vader Robert, pas 30 jaar geworden, overleed aan een zware longinfectie in 1941. Een zusje, van 2,5 jaar, ons Deniken, stierf in 1939, als een engeltje aan een hersenvliesontsteking. En nog eindigde de uitzichtloze ramptoestand niet. Ik beschrijf later die droeve omstandighe-den, beleefd in de Smishoek.

Laat ons weer beginnen bij het begin, café “De Parking”. Het was daar dat de familie Van Acker-Helderweirdt woonde, Jan en Julie. God ja, toen schoot mij een heerlijke gedachte door het hoofd..... De jongste zoon Clement leeft ook nog, 86 jaar. Ah ja... en Cecile Bruggeman! De dochter van Florent en Daantje Bruggeman, goh ja, zij leven nog. Zij waren jarenlang, tot aan de inneming van de straat en de woningen, bewoners van de SMISHOEK... en ja, wie ook nog? Arthur De Bruycker, de beenhouwer, gebuur, oude knar van 87¹. Het zijn deze die ik moest hebben... ze zullen wel samen met mij, de geschiede-nis ophelderen. Met hun respectievelijke, gezegende jaren, rasechte Winke-

1. Ondertussen reeds overleden.

laars. Eerst en vooral op huisbezoek. De enige van die drie, die nog steeds in Sint-Kruis-Winkel woont: Tuur De Bruycker, zelfs nog in het ouderlijke huis. Hij was de dichtste gebuur. Cecile Bruggeman verhuisde naar Wachtebeke: "Moervaartheem". Tenslotte Clement Van Acker met zijn Jeanne, lieten de Marcel Herpelinckstraat voor wat ze was en namen in Zaffelare hun intrek in een riant appartement, benedenverdieping. Mijn drie tipgevers verkeren nog in topfite geestelijke en lichamelijke gezondheid. Ik kan u zelfs zeggen, de memorie van Clement Van Acker is uitzonderlijk scherp. Deze sprak ik aan. Zo konden wij starten om een kijkje te nemen in de leefwereld van de bewoners destijds van de Smishoek.

De familie Van Acker Ik zegde het reeds, het heeft mij altijd gefascineerd die korte straat, met praktisch niets anders dan stieldoende zakenmensen... allerlei. Wij kijken achter de gordijnen van het geboortehuis van Clement Van Acker, nu café "De Parking". Eens was het café "Recht en Plicht", een ruime, gezellige afspanning, het duivenlokaal van de plaatselijke duivenmaatschappij "Recht en Plicht". Niet alleen het geboortehuis van onze aangever Clement, maar eveneens van 11 broers en zussen, ja een dozijn, Emiel: Maria, Leonie, Johanna, Aimé, René, Honoré, Alma, Emma, Polydoor, Angèle en Clement, het kakenestje. Vader Jan en moeder Julie hebben wellicht veel wakker gelegen. Hoofd van zo'n gezin en wat dan nog? Vader Jan was vooral bakker, had een landbouwbedrijfje, was tevens gediplomeerd vleeskeurder. Wat wilde zeggen: het vlees dat meestal thuis geslacht werd, moest een keuring ondergaan, goed en veilig voor consumptie. Wacht, dat is nog niet alles... in dit statige woonhuis waren tevens alle kruideniers- en bakkersproducten te koop, zelfs kleding in een aparte winkelruimte.

Dochters Emma, Alma en Angèleken ontfermden er zich over, en eveneens over het café, ...ferme boerendochters in café "Recht en Plicht". Ja, er kwam daar veel volk over de vloer, niet alleen voor een pintje of een brood. 't Kon vader Jan niet veel schelen... er moest zaad in 't bakske komen. Jan was gekend als een goede rondborstige man...dat was hij uiteraard ook. Mijn broertje was zo zijn lievelingskindje. Wanneer hij de bakkerij passeerde riep Jan hem binnen, hij noemde hem beezeke. En beezeke, onze Raf, werd dus getrakteerd op een bezenkoek.... Wie zou destijds daarvoor niet bezweken zijn, als oorlogskind. Ja, in die nijverige familie moest ieder zijn stuk staan, jongens en meisjes. De baan op met bestellen van brood, met kar en paard...paardje want ja, "Petit" zo heette het vinnige pony'tje dat de broodkar trok. Tevoren zelfs werd rondgereden met de hondenkar. Bij de Van Ackers was er altijd leven en werk. Zo slachtte men regelmatig, om het trimester, een varken. Steeds een schouwspel voor ons jonge snotters, vooral als het gekeeld werd... en toen

men het goed ingeduffeld had met roggestro, om het haar af te branden. Wij maar wachten tot het slachten begon, want ja, de varkensblaas, die kregen we wel, als voetbal.

Er werd niet alleen hard gewerkt bij de familie Van Acker, ook was er tijd voor ontspanning. Sint-Kruis-Winkel had destijds reeds een ferme fanfare: "Sint-Cecilia". De mannelijke leden als daar waren: Emiel, René, Honoré, Polydoor, Clement, Aimé, waren fervente muziekliefhebbers, zij waren allen goede muzikanten. Zij speelden respectievelijk: Emiel - bombardon, René: piston en cornette, Honoré: trommelaar, Polydoor: klarinet, Clement: sax en trompet en tenslotte Aimé: grosse-caisse. Zo ziet u: een halve fanfare. Het ging er lustig aan toe in café "Recht en Plicht" als er gerepeteerd werd.

Maar naast werk en ontspanning werd er ook gebeden.... Jawel en dagelijks nog wel. Moeder Julie, die echter amper 46 jaar geworden is, stond er op, dat na het avondmaal iedereen mee bad. De Paternoster...vijf tientjes en met veertien rond de stoof. Soms gebeurde het wel eens dat het er vijftien waren vertelde mij Clement. Ja, dat zat zo. Bij de grote bloemisterij van de familie Florimond De Bruycker, op het einde van de Smishoek, begin en eerste huis van het Knippegroentje, kwamen ze toen reeds planten en bloemen ophalen uit het verre Tsjecho-Slowakije. De chauffeurs waren een paar dagen onderweg en moesten zich bevoorraden voor de terugreis. Daardoor verbleven ze ongeveer 14 dagen in onze contreien. Bij de familie Van Acker was van alles te bekomen, eten, drinken enz., schoon vrouwvolk bovendien en ze waren er steeds welkom. Moeder Julie, goedgehartig als ze was, had wel eens medelijden met die arme drommels uit een zo ver land. Zo gebeurde het dat ze bij het avondmaal, ook wel eens één van hen uitnodigde om een bord pap mee te eten. Maar als die dan wat bleef zitten rond de tafel, moest hij mede de Paternoster bidden. Zo gebeurde het, dat ten huize Van Acker, er vijftien begonnen aan de vijf tientjes, of zes soms. De Paternoster is tot op heden steeds bewaard gebleven bij de familie. Clement bewaart hem als een relikwie.

De familie Bruggeman Nu een stap verder, huisnummer 4. Zo komen wij bij een al even bekende en uitgebreide familie, namelijk de familie Bruggeman. Ja, het waren er wat, beginnende bij Marguerite, Modest, Raymond, in de volksmond Montje. Verder nog Alfons Bruggeman, de hoefsmid. Oscar Bruggeman, de velomaker en caféhouder. Verder nog Daantje-Florent Bruggeman, smid en winkelier, dat waren alle broers en zuster. Daar kwam nog bij hun nicht Zulma 95, ja vijf en negentig, vanwege de eindprijs van haar waren, die steeds eindigden op 95 centiemmen. Allen zakenmensen en niet van de minste. Wie in de beenhouwerswinkel kwam bij Marguerite, was in een ruimte van

opvallende frisse koelte. Het viel op dat de tentoongestelde vleeswaren uiterst vers waren, dat er geen vliegje te bespeuren was. Marguerite stond er op dat de winkeldeur niet te lang open bleef staan, kwestie van het ongedierte. Maar eigenaardig, ja zelfs buitengewoon, de slagerswinkel was ook een plaats waar brood verkocht werd. Montjen, de broer van Marguerite, was immers bakker, ja waarom niet, en aan de klanten werd ook brood verkocht. Montjen was bakker van opleiding en was als jonggezel bescheiden begonnen met praktisch alleen broodbakkerij. Achteraan op het erf, was er een oven opgetrokken die zelfs ook al eens dienst deed om hespen te roken of buikstuk, of andere vleeswaar. Er was ook nog broer Modest, ook al een jonkman, hij en zijn broer Montjen werkten samen om het brood verkoopklaar te krijgen.

De man van Marguerite, namelijk Alexander Aubrie, was een Hollander. Zo ziet u: liefde kent geen grenzen. Nu het Nederlandse Philippine was ook niet zo ver af. Hij was samen met zijn broer uitbater van een tamelijk grote polderhoeve. Zelfs getrouwd zijnde trok Alexander meermaals in de week per fiets over de grens om te helpen op het landbouwbedrijf. Zo kwamen allerlei levensmiddelen over de grens, aardappelen, allerlei groenten, boter enz. Ja daar was geen tekort aan nieuws in de mannenwereld waar Marguerite de scepter zwaaide.

Een huis verder, of liever een bedrijf... en wat voor één. De hoefsmederij van Alfons Bruggeman, gehuwd met Marie De Decker. Ik heb er nog weet van, als snotneus, het huis met de grote boom ervoor, praktisch op het voetpad. Maar meer nog en herkenbaarder, het huis met de smidse en de “travoilde” of in beter Nederlands geschreven: “Travalje”². Velen onder ons zullen even knippen met hun ogen: een travoilde.... Op zijn Winkels uitgesproken wat is dat? *Ewel het staat hieronder eventjes vermeld.*

Ja, Fons was een hoefsmid.... En niet een van de minste... een stielman uit de duizend. Zo kwamen er verschillende boeren uit het omliggende naar Winkel om hun paarden te laten beslaan. Meermaals was de Smishoek vervuld

---

2. Een **travalje**, ook wel bekend als *hoefstal*, is van oorsprong een houten constructie waarin het (boeren)trekpaard vastgezet kon worden om te worden bekapt en beslagen door de hoefsmid. Het paard werd vastgezet in deze constructie waarbij het aan de voor-, zij- en achterkant werd begrensd door houten balken. Eenmaal vastgezet in de travalje kon het paard er vrijwel niet meer uit. Door middel van ijzeren kettingen (soms werden touwen gebruikt) konden de staljongens de hoeven eenvoudiger optillen. De kettingen of touwen gingen eenmaal om het been en werden dan op de houten balk getild om dan de ketting nogmaals om het been en de houten balk te draaien. De hoefsmid kon zo de hoef bekappen en/of beslaan zonder het risico te lopen om een trap te krijgen of het volle gewicht van het paard op zich te krijgen.

van de geur van verbrande hoorn van de hoeven van de beslagen paarden. Meermaals stonden wij als knapen te kijken, met verwondering, hoe Fons het gloeiend hoefijzer uit het vuur haalde. Hoe hij het aanpaste op de voorvoet of achtervoet van het paard en nadien weer naar het aambeeld trok en hamerde en klopte tot het naar zijn zin aangepast kon zijn. De travoilde...ja wat was dat? Welnu waar wij nu een oprit voor onze auto hebben, had Fons zijn travoilde opgetrokken. Het was een stevig stel van eiken balken waarin het paard moest plaats nemen. Juist gepast op lengte en breedte van de meeste zware boerenpaarden. Het was betoverend te zien hoe Fons in de gloed van zijn donkere smidse, hamerde en sloeg en het ijzer smeedde. De gensters spetterden in het rond, maar toen onze bewondering ten top steeg en wij al eens dichterbij waren gekomen, joeg Fons met een gloeiend hoefijzer ons uit zijn onmiddellijke omgeving weg. Maar nog meer grote ogen konden wij opzetten als de te beslagen paarden toekwamen. Dan moest iedereen uit de weg zijn, want ja, het was wel al eens gebeurd dat het paard geen zin had om tussen de balken van de travoilde te gaan plaatsnemen. Nog denk ik dat Fons een soort vooroorlogse paardenfluisteraar was. Nooit heb ik geweten dat het hem niet lukte, het te behandelen paard tussen de balken te krijgen. Het gebeurde wel eens dat het paard...hoofd rechtop...briesend en schuimbekkend weigerde ook maar één stap te zetten binnen de ruimte van de werkplaats. Maar meestal lukte het hem wel. Fons nam het kopstuk van het paard van de eigenaar over, wandelde een paar keer rond de travoilde, streelde en sprak fluisterend zacht tot het dier. Hier en daar ging hij over tot strelen en zachtjes op de schoft van het paard slaan, probeerde zelfs het een handvol haverbellen uit zijn handen te laten eten. Nog zie ik dan hoe het paard, enigszins gerustgesteld, de smalle gepaste ruimte binnen ging. De balk achteraan het paard werd dan dichtgeschoven en de werkzaamheden konden beginnen. Eerst werd een voorvoet of achtervoet op een zijbank getild en stevig vastgemaakt. Nadat Fons geschat had welke maat van het hoefijzer ongeveer passend zou kunnen zijn, begon het vuurwerk. De smid kwam met een tang het witgloeiende ijzer uit het vuur halen. De geur van het verbrande schoeisel vulde de omgeving, samen met veel gesis en rook. Ja, een spektakel, en dan als alles naar wens en op maat verlopen was, nagelde de smid met grote zware Christusnagels het hoefijzer vast in de voet van het paard. Zo verliep het beslaan van een paard, dat we nadien al kletterend over de kasseien hoorden gaan.

De dochter Angèle heeft later nog in het ouderlijke huis een winkel gehad in wol-, brei- en naaiprodukten. Ondernemende mensen die Bruggemans, men had de straat evengoed hun naam kunnen geven.

Er woonden en leefden er evenwel veel. Ook de volgende buur van de smid: Zulma Bruggeman, was een apart en kleurrijk figuur. Zulma was beter gekend

onder de naam Zulma 95, ja vijf en negentig. Zij was gehuwd met Michel Dhaeninck, die was koloniaal oudgediende secretaris-bediende, in een grote firma. Bij Zulma 95 was zo wat alles te verkrijgen: huisgerief, klein en groot land- en tuinbouwalaam. Ik zou zeggen: de Firma Staelens-Vervaeut uit Wachtebeke, maar ten tijde de jaren '30. Een ijzerwinkel zou ik het niet zozeer noemen, omdat de variatie van de aangeboren goederen danig variabel was. U zocht een emmer of een kolenemmer, of een melkemmer, ja dat was er. Een waskuip, of een zeepbakje, een vergiet of een stramijn, tassen en teljoren, messen, vorken, lepels: jawel, gans uw huishouding kondt gij daar samenstellen. Wij als snotters haalden er wel ons minkijzers voor de mussen en molijzers voor de mollenvangst. En als ons leertje van ons kloppers (kloefen) losgekomen was, haalden we wel kloppernagels bij Zulma. Zelfs vijfduimers en vijzen, hamers, tangen, zagen, vijlen en ja....ge kondt het niet bedenken of het was er bij Zulma 95. Hoe zij aan die naam kwam zult ge vragen. Ja wel... Zulma was de voorloper van speciale reclame, een soort kortingsprijs. Een aangekocht ding kostte geen 6 frank...neen 5 frank 95, och arme dienen halve kluit. Maar de zaak draaide opperbest, men moest meestal niet van de parochie, Zulma had dat wel in huis. Zij was echter geen zuster van voornoemde Bruggemansen...wel een nicht.

We zetten onze inkijsweg verder, zelfde kant van de weg. Een klein hekje scheidde de ruime statige winkelwoning van de twee volgende huisjes. Gezellige knusse woninkjes met een mooie groenselhof. Zij werden respectievelijk bewoond door Leopold **Govaert** met zijn Gusta Ongenaë met hun twee kinderen: Germain en Ivonne. Aanpalend woonde dan André **Mortier** met Madeleine Slock, ook twee kinderen: Palmyre en Emma. Fijne geburen waren dat destijds... Iets kapot?...André werkte toen bij Ebes en daar kon wel iets gerepareerd worden. Dat waren bij mijn weten de enige werkmanshuisjes van de straat.

De volgende eigendom behoorde aan de familie **Van Waes**, het was een oude melkerij. Deze zaak werd vooraan in de jaren 30 afgebroken. Op diezelfde plaats werden twee nieuwe woningen gebouwd. Eén ervan was de ruime herberg en velomakerij van ja, alweer een Bruggeman. Oscar Bruggeman gehuwd met Pharaïlde Bauwens. Platte band, remmen kapot...kettingbreuk, één uitkomst... Oscar, een rondborstige man, verhielp uw mankement wel. Zijn Pharaïlde hield het café open. Ook zij kregen regelmatig bezoek van de rondtrekkende fanfare, bij elke uitstap werd hun spelend lid Oscar niet vergeten.

De familie Van Kenhove Aanpalend op de vrijgekomen oppervlakte werd een tweede woning opgetrokken en dat was mijn ouderlijk huis. Huisnummer

14. Mijn vader Robert Van Kenhove, jongste uit een gezin van 9 zonen, was gehuwd met Adrienne Willems. Mijn vader was postbode en in de vrije uren hield hij ook voor de bevolking een bierronde en voor de vele cafés van Winkel en Terdonk. Maar hij was ook een verwoed duivenliefhebber en ja daar waren er toen ook veel van. Ons moeder baatte een likeurwinkeltje uit, grote keuze uit verschillende korte dranken. Echt veel geluk mochten wij daar echter niet beleven. Wij waren een gezinnetje met twee jongens en één meisje. Ons zusje werd vlak voor het uitbreken van oorlog '40-'45 ernstig ziek. We verloren dat lieve engeltje aan de gevolgen van hersenvliesonsteking. Een zware slag...en toen het zwaarste leed en verdriet bijna geleden was, en de zaken goed draaiden, stond het oorlogsmonster voor de deur.

Ik kan het niet beter verwoorden...ja, voor de deur. Duitsland had de oorlog verklaard aan Polen. Lente 1940 werd ook België niet gespaard, ons verweer was van korte duur. Toch deed het Belgische leger, verwoede pogingen om de opmars van het Duitse leger tegen te houden. Straten werden gedynamiteerd, en ja u raadt het al, vlak voor ons huis en tegenover het magazijntje van Ward Van Peteghem, werd dynamiet geplaatst. Arthur De Bruycker stond te kijken en zag dat in een niet zo diepe put de springstof werd gelegd. Maar toen naar huis, weg uit de gevarenzone. Zo werd nog op verschillende plaatsen in ons dorp dynamiet geplaatst om de openbare weg open te leggen en zo de doortocht van de oprukkende Duitsers te bemoeilijken. Wij kregen het bevel ons huis met have en goed te verlaten en zo snel mogelijk, want in de daaropvolgende nacht, blies men de straat op. Op de vlucht dus...waarheen? Geluk met een ongeluk, ons grootvader...peetje Pol, woonde ook in Sint-Kruis-Winkel, in de Rapenburg of in de volksmond in de 'Strop' (huidige Karel Bauwensstraat). Daar werden we opgevangen, met wat luttele schamele bezittingen en de kleertjes die we aan hadden en ja dat was het. Ellende, droefheid, tranen en diepe bezorgdheid alom: waarom moest het noodlot ons zo erg treffen? Tijdens de daaropvolgende nacht hoorden wij de verschillende explosies en de andere morgen konden wij de ravage gaan bekijken. Wat een vernieling... ons huis lag totaal tegen de grond. Meubelen en huisgerief her en der geslingerd tussen het puin. Een Vlaams spreekwoord zegt: "ieder huisje heeft zijn kruisje...het één een strooien...het ander een looien (loden)". Welnu het onze was zo'n onmenselijk zwaar kruis. De opbouw van een gelukkig gezinnetje werd gedwarsboomd, door oorlog en ziekte.

Want nog was alle leed niet geleden. Vader Robert werd ziek...ernstig ziek. Een verwaarloosde verkoudheid had zijn longen aangetast. Die longinfectie liet hem uiteindelijk in 1940-1941 belanden, in Poperinge, in het sanatorium "De lovie" (?). Hij is ook aldaar overleden. Moet er nog zand zijn...vreselijke

tijden, verschrikkelijk verdriet... ons moeder, dappere vrouw, wat een ellende heeft zij niet moeten meemaken. Zo verdween huis nr. 14 van de Smishoek. Waren eveneens zwaar beschadigd: het magazijn van Eduard van Peteghem, de woningen van Fons Bruggeman, Gerard Iterbeke en Gustje van Zele. In mindere mate, maar toch.

De familie De Paepe We zetten onze huisbezoeken verder. De statige herenwoning van de familie De Paepe bleef enigszins gespaard, op een paar venster-ramen na. Het was de statigste woning langs de pare zijde van de Smishoek. Een grote stijlvolle herenwoning met prachtige tuin en boomgaard. Seraphien De Paepe-Van Peteghem, een statige man, die respect afdwong. Wij kenden hem het best als meester De Paepe, hij was trouwens de hoofdonderwijzer in het naburige Mendonk. Ook zijn gezin was er een van gestudeerde mensen en zelfs een priester, Hilaire namelijk. Samen met zijn broers Emiel, Valère, Julien, Arsène en hun twee zussen Mariette en Caroline vormden zij een familie die in ons dorp aanzien had. Het waren fijne burens, herinner ik mij en madam De Paepe had destijds wel af en toe een snoepje of appel of pruim voor ons als snotneuzen. En oh ja... die pruimen. In hun grote boomgaard stond destijds een pruimelaar Reine-Claude. Wij wisten heel goed wanneer de pruimen rijp waren. Een gat onder de afmaakdraad langs de droge gracht, meer was er niet nodig om voor ons bengels ons deel ervan te hebben. Of de lekkere peren Keizerinnen, daar waren we ook niet vies van. Waar is de tijd?

De familie Van Peteghem We stappen over de straat naar de andere woonst, ook de laatste van de rij met de pare nummers. De zaak van de familie Eduard van Peteghem - Van Overbeke Anna. Een bloeiende handel van meststoffen, kolen en graan. De woning, in die tijd voor ons een villa, palend aan een ruim magazijn met tuin en boomgaard.

Ik weet nog de uitloper van deze mooie eigendom, die eindigde aan de Jodenstraat, Kruiskapel en begin van het Knippegroen. En ja ook daar wisten we de weg naar het mooie fruit ...appelen...peren e.a. Ward van Peteghem was echt een type handelaar met kennis van zaken. Als de driewielkarren van de boeren toekwamen in zijn magazijn, loodste hij ze naar de plaatsen waar ze voor gekomen waren. Meststoffen...mengeling...hoeveel kilo?...200kg...allez op de bascuul. Of moet ge ook nog potas-fosfoor-kali of cyamide hebben? Eduard met zijn werkkiel aan, was een geboren verkoper. Of het nu om meststoffen, kolen of graan ging, een gepast praatje met de boeren kon er altijd wel af. Bij hem kreeg je gratis goeie raad: hoeveel kilo per hectare is genoeg en oppassen met die cyamide, niet te veel smijten hé. De ontelbare boerenkarren die over de kasseien van de Smishoek denderden, ofwel naar Van Peteghem, of de

Woning van de familie Van Peteghem.

velden in, langs de Kruiskapel, de modderige landweg op, Jodenstraat in: het waren er vele. Sint-Kruis-Winkel was een uitgesproken landbouwgemeente en daar heeft Ward van Peteghem een renderende zaak opgezet, met succes.

De familie Iterbeke Gerard Iterbeke - Zulma Van Loo is de volgende zaak waar wij een kijkje gaan nemen. Gerard was huisschilder van beroep en een goeie, een secure, want het ene streepje mocht niet breder zijn dan het ander. Zulma, zijn echtgenote, hield een nette schilderswinkel open. Wie nieuw ging behangen of zijn huis schilderen: geen nood, alle verven en behangpapieren waren voorhanden. Germain was hun enige zoon, een jongen om fier op te zijn. Meester Van de Walle had hem goed voorbereid en hem een mooie toekomst voorspeld. Germain werd door verdere studies onderwijzer. Toen er in de naoorlogse jaren in Sint-Kruis-Winkel een plaats open kwam aan de gemeentjongensschool, stelde Germain zich kandidaat. Wat ieder verwachtte, namelijk dat we nog een Winkelse leerkracht zouden krijgen, kwam bedrogen uit. Tegen alle verwachtingen in besloot het Winkelse gemeentebestuur, onder de naam Gemeentebelangen, niet Germain te benoemen maar een vreemde tegenkandidaat. Gemeentebelangen....ja....is dat niet wat anders? Maar ja, politiek. Vader Gerard was in alle staten, ontstemd, ontgoocheld en met hem vele Winkelaars die zo gaarne hun dorpsgenoot hadden benoemd gezien.

De familie Van Zele Zo komen we terecht bij de familie August Van Zele - De Witte Augusta. Och ja ook hiervan valt wat te vertellen. Gustje was van postuur niet zo groot, een frêle maar vinnig baasje, goed van de tongriem gesneden. Gust Van Zele was haarkapper en kloefkapper. Bij hem kwamen heel wat duivenmelkers over de vloer. Om de wekelijkse scheerbeurt, of om een paar nieuwe kloefen, of schuiten... Of om over de duiven een boom op te zetten. Want Gust was een verwoed duivenliefhebber, net als mijn vader zaliger. Hoeveel zondagen heeft zijne Paster...een donkere duiver, het moeten opnemen tegen ons Bontje, een duivinneke, en nog andere Winkelse prijsduiven.

August Van Zele en echtgenote.

Nu ja, en als de duiven gelost werden van vluchten, meestal Arras-Breteil-Noyon-Tours-Dourdan-Angoulême of andere Franse losplaatsen, dan werden ze gewaakt. Een beetje op afstand want men mocht de aankomende prijsvliegers niet schuw maken, tijdens het landen bij hun aankomst. Zeker geen lawaai maken en brede gesticuleerde gestes moesten achterwege blijven, tot de aangekomen duif binnen was en geconstateerd was. En dan begon de wedijver en het pronostikeren want een looper was al naar Kenhove's hof gelopen om te zien of dat bont duivinneke al binnen was. *Ja, ze zit op 11u14... en ze hebben er ook nog een bij op 11u20... mogelijk de serie van 3, daar is veel kans voor.* Voor deze vele, de lucht afturende duivenwachters en -melkers was de zondag een echte hoogdag. Voer genoeg voor gans de week en vooral dan in de scheerschaal van Gust Van Zele, daar werden dan de uitslagen becommentarieerd, verlies, winst, duiven die niet teruggekomen waren of veel te laat. En als het dan eens heftig werd en de discussies aan het verhitten waren, moest Gust met een *gotver!* de in zijn stoel zittende cliënt aanmanen kalm te blijven...of dat zijn kaak wel een snee zou hebben.

En dan die uitslag van de Nationale Tentoonstelling in Brussel. De mooiste expositieduif van België 1938 werd er verkozen. Mijn vader nam deel want op de vele regionale tentoonstellingen had die blauwe duiver reeds meerdere malen de 1ste prijs weggekaapt. Dus werd na veel commentaar en nog meer gepronostikeer de reis aangevat naar Brussel direct. 't Mooiste kostuum aan-

gedaan en op hoop van zegen. Ik weet het aantal deelnemende duiven niet meer, maar het waren er veel. Wie kwam met het diploma en de halve meter hoge beker van België naar huis, naar Sint-Kruis-Winkel, naar de Smishoek, wel: mijn vader Robert Van Kenhove.

Duivenliefhebber en kampioen van België: Robert Van Kenhove.

Ik zie hem nog te pronk staan, tussen de vele flessen edele sterke dranken in de tribune van onze drankenwinkel toen. Spijtig genoeg is er heden geen overblijfsel meer van deze trofee. Welnu ge kunt u voorstellen dat er in ons dorp en bij Gust Van Zele, het mekka van de duivensport, voer genoeg was voor alle commentaar... nog nooit gebeurd: een kampioen van België in ons midden. Ja, daar was leven in de scheerschaal bij Gust, maar ook in de klompenmakerij. Gust was eveneens een goede stielman in het maken van het toenmalige houten schoeisel. In mijn verre herinneringen, zie ik nog Gust D'hooge van Terdonk aankomen met zijn boomezel. Wat is dat zullen velen onder u zeg-

Nog een duivenliefhebber: Edmond Bruggeman (broer van Florent).

gen...een boomezel? Welnu men kan het houten twee- of driebenige hijswerktuig voor zeer zware lasten vergelijken met een lastdier (ezel b.vb.) die zware lasten draagt of versleept.

Het gevaarte werd getrokken door een uit de kluiten gewassen paard. Het diende vooral tot vervoer van bomen. En wie klompenmakerij zegt... zegt hout... bomen, boomstammen dus. Het was voor ons snotneuzen van de Smishoek een speciale, als Gust D'hooge aankwam, om bij Gust van Zele een serieuze wilg te lossen, dienstig voor de kloefkapperij. Vele, vele malen heb ik met grote bewonderende kinderogen staan kijken op dat vinnige baasje Gustje, hoe die uit een paar blokken hout, de mooie kloefen (kleppers) en schuiten toverde. Daar was destijds de *place to be* om alle nieuwtjes en gebeurtenissen te vernemen, en Gusta zorgde in alle eenvoud voor het kroost Maria, Hilaire en Nestor. Gezellige buurt was het om daar te vertoeven.

De familie Dhaenens Het huis ernaast, midden de Smishoek, ook zo'n plaats waar ge u nooit zoudt verveeld hebben. Dolf (Adolf) Dhaenens: kleermaker van beroep en er hoefde geen publiciteitsbord aan het huis gehangen te worden. Neen Dolf was zelf een levend bewijs van zijn beroep. U kon hem zo zien zitten voor het raam, op zijn grote werktafel, in de gekende kleermakerspreidzit. Wij probeerden hem soms af te leiden door met onze neus aan het

venster geplakt te staan staren, hoe naald en draad gehanteerd werden. Een zwaar huishouden, Dolf Landers zoals wij hem noemden, met zijn Honorineke De Vos. Vier kloeke zonen: Edmond, René, Clement en Oscar. Vooral een goede muzikale familie, de plaatselijke fanfare Sint Cecilia had er met Dolf en zijn zonen een goed lidmaatschap aan. Fier was hij als hij samen met zijn zonen op uitstap was. Dolf zelf speelde tuba, Edmond bugel, René alto, Clement het kleinste van de fanfare instrumenten: de piccolo. Oscar, de jongste, speelde trompet. Hij was tevens een begenadigd harmonikaspeeler. Ja en als er daar geoefend werd, dan moesten ze dat niet doen als buurman Gust zijn duiven moesten komen. Ik heb er ook de aankoop van een auto meegemaakt. Clement schafte zich een wagen aan en daar moest hij ook leergeld voor betalen. De oprit van het hof was ook al niet zo breed en bezijden de haag van buurman Gustje hadden ze wat moestuin aangelegd. Clement was zowat het heertje van het gezin. Zelf noemde hij zich meester-kleermaker en hij was altijd piekfijn uitgedost met hoed en plastron. Maar sinds die dag dat hij bij het afrijden van de oprit van de ouderlijke woning zich vergiste van pedaal en in de spinazie van de moestuin terecht kwam, bleven wij kwajongens hem maar jennen met “ik nam het gaspedaal in plaats van de rem en reed in de spinazie”. Ook de haag van Gust van Zele deelde in de brokken maar alles bleef gelukkig zonder verder letsel. Vader Dolf, een imposant figuur met zware moustache, zag je lopen bij de fanfare, tot op het einde van de rondgang. Men vertelde mij dat hij maar naar huis ging als... verschiet niet... hij zijn 24 pintjes achterover had geslagen. Nooit gehoord van kabaal of ruzie, wel een dubbele tong. Maar Honorineken tolereerde dat allemaal, ze stak hem in zijn bed en Dolf kon zijn roes uitslapen. Braaf, gediensig volk was dat, altijd bereid om hulp te bieden. Maar o wee, als Clement met zijn piccolo aan het oefenen was. Het schrill geluid van dat kleine instrumentje, schrikte de duiven af. “Ja, ja, godver, ik heb zo een 1ste prijs verspeeld op Breteuil” sakkerde Gust. Ja, dan kon het ook al eens kletteren in de buurt.

De familie Bruggeman-Pieters Maar het kletterde nog meer en nog luider, bij de volgende buur. Florent Bruggeman, de tweede smid in de straat. Wie kende Daantje Bruggeman niet, dat kleine geblokte zwarte mannetje met zijn lederen voorschoot, teneinde de spetters van zijn smidsvuur te weren. Van eigens, dat deze plaats onze aandacht trok... Daantje maakte ons wijs, dat hij in de hel gewerkt had, maar dan gevlucht was. Er was maar één goed argument om ons uit de weg te houden, terwijl hij aan 't werk was. Hij deed het smidsvuur in lichterlaaie komen, door toevoer van lucht. De smidse stond opeens omgetoverd in een schimmige, toverachtige plaats, vol voorbijschuivende schaduwgestalten. Dan greep Daantje met een lange zware ijzeren tang, het te smeden stuk uit de helse gloed. Dreigde er eens mede naar ons gapende

*Bij een (vermoedelijk nieuw geleverde) aardappelrooier:
vlnr: Gentil Bruggeman, Maurice Van de Walle, Victor Bruggeman,
(onbekend, mogelijk de leverancier).*

*Florent Bruggeman en zijn zonen Victor en Gentil konden alle land-
bouwgerief leveren. Op de foto: laatstgenoemden met een pikmachine.*

snotters en we sprongen enkele meters achteruit. Het echte smeedwerk begon toen pas. Een voorloper van een driewielige boerenkar was geramd en de neus was volledig uit zijn balans.

Daantje liet ons zien, dat smid-zijn een stiel was. Met gerichte, felle, harde mokerslagen sloeg hij het zware ijzerwerk tot het in de gewenste richting en toestand was gekomen, zoals hij het wou. Af en toe werd het ook eens afgekoeld, dan doopte Florent het stuk in een waterbak naast het aambeeld. Sissend en rokend, de hele smidse werd ervan vervuld. Nog niet genoeg en opnieuw ging het stuk in de helse gloed. Het was een enig schouwspel, te zien met welke handigheid het ijzer plooid tot Daantje zijn brillette van zijn neus schoof, het eens goed inspecteerde en met een tevreden glimlach het deed passen daar waar het hoorde. Een echte stielman was hij. Zijn echtgenote Emma Pieters hield naast de smidse een mooie zaak open. Een winkel van allerlei landbouwalaam, maar vooral was het een juweeltje van kraaknet uitgestalde keukens en stoven. Neen, neen, geen ouderwetse zwarte kachelbuizen, maar blitse blinkende vuren, schitterend nikkel en gelakte elementen met een heuse bakoven eraan voorzien. Het was een lust voor het oog te zien hoe de mooie gekleurde kachels op een rijtje stonden.

De familie Bruggeman Florent-Pieters heeft goed geboerd, zoals we dat plegen te zeggen. Twee zonen Gentil en Victor, een dochter Cecile die nu ook een krasse negentiger is geworden. De zaak is nog een tijdje voor het begin van de onteigeningen voortgezet door hun zoon Gentil. Het veranderde beeld van onze gemeente en de buurgemeente Mendonk, die beide veelal uit landbouwbedrijven bestonden, wijzigde fel. Zodat het boerenleven nood-gedwongen wegens de industrialisatie de zaak diende op te geven. Het stemt mij tot veel weemoed al die nijvere mensen en zaken die werden opgeofferd voor de oprukkende uitbreiding van de Gentse Kanaalzone.

Mijnheer Louis Coppens Aanpalend aan de zaak Florent Bruggeman stond een mooi deftig burgershuis. Ja, weliswaar geen zaak en toch, de bewoner ervan, kon men rekenen tot de gegoede burgerij. Louis Coppens - Maria Van Acker woonden er toen. Louis is later nog gaan wonen in een ruime woning op Terdonk. Daar lag immers het werkterrein van Louis...de scheepswerven van Terdonk, in den Ouden End, de "Oude Sassevaart". Louis was daar uitbater van de werf, alle scheepsherstellingen en herinrichtingen werden daar gedaan. Mijnheer Louis was ook spelend lid van onze fanfare, en wel als bariton. Zij hadden een zoon Raoul. De scheepswerf is, zoals het ganse Terdonk, ten offer gevallen aan, ten eerste de verbreding van het kanaal Gent-Terneuzen, maar eveneens aan de vele onteigeningen in onze kanaalzone. Later heeft de fami-

lie Coppens nog samen met de latere volksvertegenwoordiger De Wulf, in Zelzate een sloopwerkplaats opgestart. We kunnen gerust stellen dat Louis Coppens een Winkelse werkgever was. Denken we alleen al aan het binnenschrijnwerk. Richard Waelput en kinderen waren er gekende figuren. Zonder van al het andere metaalwerk te gewagen.

Edmond (Montjen) De Baets We gaan naar het eindpunt in de Smishoek, nu de overzijde van waar wij gestart zijn, “Café De Parking”. Theofiel De Baets - Stockman Marie-Thérèse bewoonden een langgerekte eigendom, die eindigde op de “Vierweegse”. Wat mij vooral is bijgebleven, en bij wie niet in die buurt en zelfs in gans Sint-Kruis-Winkel, was de schoenmakerij van hun zoon Edmond. Zijn zussen, de Maries, waren dienstmeiden in Gent en Brussel. Maar Edmond... Montjen was gekend, niet alleen vanwege zijn schoenmakerij maar vooral door het feit van zijn zware lichamelijke handicap. Montjen was geboren met zware kinderverlamming. Het is een klein wonder te noemen, hoe vader Theofiel en moeder Thérèse, hun zoon hebben kunnen opvoeden tot een volwaardig beroepsleven, dat kon voorzien in het onderhoud van het gezin.

Een woordje uitleg over de zware lichamelijke handicap. Montjen kon niet rechtop staan. Hij moest zich dus gehurkt voortstuwen, laag tegen de grond. Wij natuurlijk... jeugd van toen en niet vervaard van een vies of lelijk woord, een vloek... of een al dan niet gevleide bijnaam, hadden het gevonden... of voordien al gehoord, we noemden hem “Montjen pui”. Schiet a.u.b. niet op de scribent, maar ja, zo is Montjen altijd in Winkelse kringen en cafés door het leven gegaan. De gedragen schoenen in de vooroorlogse tijd waren wel van goede kwaliteit, stevige schoenen van uitstekend leder, jawel, maar ze sleten ook... doch het was een klein kunstje... ofwel groot vakmanschap van Montjen om te zien hoe hij die schoenen nieuw leven inblies. Ze werden zagezagd verhalvezoold. Knap werk, hoe handig onze schoenlapper, met de kleine fijne nageltjes, de nieuwe zool, op de schoenen klopte. Zijn handen waren goud waard.

Een ander opvallend feit en gebeuren was hoe Montjen zich verplaatste met zijn speciaal rijwielkarretje op luchtbanden. Type gewone fiets... maar de zijne werd aangedreven door, in plaats van te trappen met de voeten, een rotatie te maken met de handen. Om het met een modern woord te zeggen, hij bediende zich van een handbike. De handigheid bestond er in om zich in het zitvlak te hijsen, dat was weliswaar niet zo hoog van de grond... maar toch... het was wel een trucje, een handigheid om te kunnen starten. Hem met een platte band zetten, ja dat was ook niet uitgesloten, maar dat heeft niet lang geduurd. Hij had er iets op gevonden. Montjen liet zijn vehikel ombouwen met een bij-

komend treksysteem. Ja het werd een bezienswaardigheid voor die tijd. Een hond werd aangespannen en kon lopen naast de wielen van zijn karretje. Jawadde...! De snelheid nam een hoge vlucht en de snode bandenplatzetters bleven uit de buurt van zijn trekhond. Het enige waarmee hij de spotters van dienst kon zijn gebeurde af en toe. Het ging soms zo vlug, Montjen had maar juist zijn hand op zijn karretje gelegd of Mirza, de trekhond startte als een raket, en u raadt het al, onze gehandicapte schoenmaker rolde over de kasseien. Hilarisch beeld dus... en ja, kar en hond stonden 50 meter verder. 't Was niet fraai van ons om daar mee te lachen.

Zo belanden wij met onze straattocht aan de grens van de Smishoek. Die werd gevormd door de woning van Montjen en de stelling van "De Muziekzaal". Men zou denken dat deze imposante hoekwoning het eerste huis van de Smishoek was. Het is echter niet waar: het gewezen lokaal van onze fanfare is en was geadresseerd als zijnde "De Vierweegse": de huidige Georges De Baetsplaats. Toch wil ik nog iets kwijt over wat ik beschouw als het kopstuk van de Smishoek. Alleen al de naam van de gastvrouw: tante Maria, dan weet iedereen dat het gaat over Maria Verkimpe, echtgenote van Robert Cornelis. Hoevelen hebben hier niet gezellig vertoefd, tussen pot en pint, hoevelen hebben hier de dorpsnieuwtsjes, de dorpspolitiek en vele... vele droeve en blijde

Café De Muziekzaal. Achter de toog vlnr: Ferdinanda Verkimpe (echtg. Robert Cornelis), Maurice Van den Bossche, Verslycke (Mendonk). Voor de toog vlnr: Edmond Bruggeman, Richard Waelput, en (vermoedelijk) Oscar De Vos. Zittend aan tafel: Louis Genbrugge, (onbekend)

gebeurtenissen, niet besproken? En hoeveel keren was deze plaats het middelpunt van afgewerkte fanfare muziek? Het was daar immers dat fanfare “Sint-Cecilia” haar repertoire aanleerde.

Ik zou mijn opdracht te buiten gaan, om verder uit te weiden over ons onderwerp “De Smishoek”. Ik keer in gedachten verzonken dromend terug in de tijd. Ik zie in de verte de Kruiskapel, naast het Jodenstraatje. Voor mij dokkert een boerenkar over de kasseien, richting de velden, Jodenstraat, of om *vetsel* naar Van Peteghem zijn magazijn. Ik snuif de geur op van de verschroeide hoeven van een beslagen paard in de travoilde. Ik hoor het kletterende gehamer van Daantje Bruggeman en hoor Gust Van Zele, zijn duiven roepen... *kom... kom... allez kom*. Ik hoor mijn moeder zingen van “*Een smidje in zijn smidse, die zong de gehele dag - zijn stemme klonk zo helder bij iedere hamerslag - het ging van kloppe, kloppe, klop - het ging van tokke, tokke, tok*”. Het ging zo lustig, lustig als het liedje van de zwarte man.

Een paar stappen verder, zie ik in dromen een rijzige voorname heer uit de voordeur komen: Meester De Paepe. Ja ik groet beleefd... *dag meester*. Plots sta ik aan de Kruiskapel, kijk even binnen, neen 't is dat niet meer van vroeger.

Ik ontwaak uit mijn dromerij door het razende verkeer van de Kennedybaan, het plotse gerinkel van de spoorwegbel, het voorbij denderende geraas van de spoorwegwagons, het voortdurende geluid en gestamp van het staalmonster Sidmar...oh sorry...”Arcelor-Mittal”. Ja ik sta weer met mijn voeten op de grond. Het nieuwe geannexeerde Sint-Kruis-Winkel, de bodem voor nieuwe Vlaamse welvaart? Ja, ik was erbij toen het zich voltrok. Het is me wat triest geworden, waar is de dorpsgeest, de eenvoudige samenhang, de vriendelijke opgewekte sfeer. Waar zijn al die mensen en hun bezittingen? Wel ik stapte ongeveer 100 meter de gewezen Smishoek af en onder mij, daar lagen zij, al die mooie neringen, die mooie huizen, die straat met een kloppend hart, mijn geboortehuis en grond. Ze zijn begraven, neen bedolven, neen gestikt onder meters beton en steen. Laat ons hopen dat dit alles wat zagezegd nodig was voor Vlaanderen en zijn industrie, ook nog tijden van welvaart mag verschaffen, best nog blijvend. Nu ik hier toch sta en binnen in de kapel kijk en het kruis en de beeltenis van Sint-Elooi zie, zal ik maar in schoonheid eindigen met een gebedje: voor allen die woonden en werkten, en ik vraag vergiffenis voor al het kattenkwaad dat ik heb uitgehaald. Want ach hoe kon ik weten dat al dat moois voorbij zou gaan? Ik was nog maar een kind.

Met dank voor foto's en andere gegevens, voor de opfrissing van ons geheugen. Het waren, God zij dank, nog levende oude monumenten van de Smishoek, namelijk Clement Van Acker, een man met een paardengeheugen. Ce-

cile Bruggeman, ook al de 90 gepasseerd, en Nestor Van Zele. Zij werkten en woonden lang in de Smishoek. Eveneens dank voor fotomateriaal geschonken door mevrouw Guido De Wilde - Van Peteghem Godelieve.

Het zou zonde zijn, moest ik Arthur De Bruycker vergeten. Hij gaf mede de aanzet tot dit stukje over de verleden tijd.

INHOUD

WERELDOORLOG I

Alfons Creve gesneuveld in Kaaskerke *Maurits Creve*
blz. 5

WERELDOORLOG II

OPGEËISTEN IN DUITSLAND

Borna

Het verhaal van Willy Willems *Guy Hoebeke*
blz. 33

Jöhstadt

Het verhaal van René Steel *Guy Hoebeke*
blz. 57

Het verhaal van Victor Stadeus *Georgette en Johan Stadeus*
blz. 71

Het verhaal van André Versypt *Andrea Versypt*
blz. 77

AANSTERKEN IN WACHTEBEKE

Een stadsjongen op de boerebuiten *Guido Naets*
blz. 97

NA WERELDOORLOG II

De melkboeren: een verloren gegaan beroep *Roger Creve*
blz. 115

SINT-KRUIS-WINKEL

De Smishoek te Sint-Kruis-Winkel *Etienne Van Kenhove*
blz. 139

